

kollektif 12/15

ekososyalist dergi | aralık 2012 | sayı: 15

bazılarımızın kafası yoktu.

İÇİNDEKİLER

Platon Devlet'ten Seslenir:

2 • Yeni Devlet Yeni Hukuk

Fevzi Özlüer

5 • Nilüfer Çayı Simsiyah, Şirketler Bembeyaz

Arca Atay

7 • Tarlabası'ndan Taksim'e Bir Yol Gider

Can Atalay

10 • Termik Santral Karşısı Mücadelede Gönüllü Kuvvetler:

İğneada Son Durak Röportaj: Göksu Deniz

13 • Söyledim ve Ruhumu Kurtardım

(J'ai dit et j'ai sauvé mon ame) Alptekin Ocak

14 • Sosyalist Hareketin Fetret Devri ve "Modern Prens"

Foti Benlisoy

17 • Devletin Hukuku, Yurttaşın Hukuku

Cem Altıparmak

23 • Doğa Koruma Hukuku'nda Dönüşüm ve Çıplak Doğa

Yakup Okumuşoğlu

27 • Gösteri Hakkı ve Demokratik Ödevler

İlgin Özkaya Özlüer

30 • Dönüşen Hukukun Katalog Suçları ve Potansiyel Suçluları

Cömert Uygur Erdem

33 • İnsan Hakları Mücadelesi Yürüten Bu Defa Polis: Emniyet-Sen

Doğu Eroğlu

39 • Unuttuk... Mahlagha Mallah ile Söyleşi

Akgün İlhan

41 • Karaburun Rüzgâra Doyarken, Enerji Ne Pahasına!

Hatice Kurşuncu

43 • Küresel Yeşil Ekonomi:İmparator'u

Yeni Kıyafetleri İçinde Görmek

Avery Pittman Çeviren: Ethemcan Turhan

45 • Yeni Bir Doğa Kanunu":Ekvador'da Doğa Neoliberalizm Sonrası

Kalkınma ve Devlet

Murat Arsel

50 • Talisman Peru Amazonları'nı Terkederken...

Didem Gürdür

52 • Boliyya BM Biyoçeşitlilik Sözleşmesi Müzakerecisi Diego Pacheco: "Biyoçeşitlilik Sözleşmesi (CBD) yolunu kaybetti"

M. Suchitra

Çeviren: Arif Cem Gündoğan

54 • Gezegenin Sınırlarında Savaşın Ekolojisi

Ahmet Eren Öztürk

56 • Çevre Mültecileri, İklim Savaşları ve Neoliberal

Jeopolitik Mantiğin Reddi

Ethemcan Turhan

58 • Dünya Deneyimleriyle Kooperatifçilik ve Gıda Geleceğimiz

Olcay Bingöl

Platon Devlet'ten Seslenir:

(...)

- Şu da var ki, Sokrates, başkalarının görüşlerini açıklamayı becereyip de, kendi görüşlerimizi ortaya koyamamak aklın alacağı bir şey değildir. Hele bu konu üstünde bunca zaman durduktan sonra.

- Evet ama, bir insanın bilmediği şeyden bilirmiş gibi konuşması doğru mudur, sence?

- Biliyormuş gibi konuşmasın, ama kendi düşüncesini söylüyor-muş gibi konuşsun

(...)

ek

ISSN 2146-9288

ekoloji kolektifi derneği adına sahibi: h. hande atay

sorumlu yazı işleri müdürü: cömert uygur erdem

dergi editörü: ethemcan turhan, fevzi özlüer

kapak foto: pelin kılıç

arka kapak: pelin kılıç

tasarım konsept: harman saner çakmak • samet zeydan

tasarım uygulama: emin barış tarım, bilal kolbükten

yönetim yeri: inkılap sok. 26/4 kızılây/ankara

<http://kolektifdergisi.wordpress.com>

www.ekolojistler.org • ekolojikolektifi@yahoo.com

telefon/ faks (0312) 425 77 64

yayın tarihi: Aralık 2012

yayın türü: yerel süreli yayın

basım yeri: korza yayıncılık, büyük sanayii 1. cad. 95/1 iskitler/ankara

tel: (0312) 342 22 08

Yeni Devlet Yeni Hukuk

Fevzi Özlüer

Neoliberal güvenlik devletinin son beş yıl içindeki savunma harcamalarına bile baktığımızda manzarayı anlamak zor olmuyor. Milli Savunma Bakanlığı'nın resmi verilerine göre, 2008 yılında 13.272.707.000 TL, 2009 yılında 14.405.122.000, 2010 yılında 15.058.234.000, 2011 yılında 16.975.986.900, 2012 yılında 18.229.672.000 TL savunmaya bütçeden pay ayrılmış.¹ Bu rakamlar bildiklerimiz. Güvenlik harcamalarımız her yıl artmış. Güvenlik harcamalarındaki artış egemenlerin gözünde bir ülkenin kalkınmışlığının bir göstergesi olarak okunuyor.² 2013 yılının savunma giderleri için Bakanlık bütçesi ise, 20.36 milyar TL. Bakanlık bütçesinin 2014 yılında yüzde 9.7, 2015 yılında ise yüzde 9 oranında artırılması öngörülmüyor. Komisyonunda kabul edilen tasarıya göre, bakanlığın bütçesinde en büyük kalem 9.54 milyar TL ile personel giderleri oldu. "Mal ve Hizmet Alım Giderleri" ise 8.60 milyar TL olarak bütçeye konuldu.³ Bakanlığın 2012 bütçesinde yer almayan "özel ödenek" payı ise bu yılki bütçede yerini aldı. 2013 yılında 69.4 milyon TL olarak belirlenen özel ödeneğin neyi içerdiği konusunda ise bilgi verilmedi. Bakanlığın 2014 ve 2015 bütçe tahminlerinde "gayrimenkul onarım giderleri" ka-

leminde ise büyük bir artış görüldü. Bu kalemde yaklaşık yüzde 700 oranında bir artış öngörülmüyor.⁴ Belli ki Mayıs ayında yürürlüğe giren 6306 sayılı Yasa ile askeriyenin hüküm ve tasarrufu altındaki arazilerin TOKİ'ye devri ve satışından önemli bir gelir bekleniyor. Güvenlik rejiminin bütçesi açısından önemli bir kalem bu arazilerin satışı oluşturuyor. "Verilecek tek bir çakıl taşımız yok" konsepti piyasayı uzun süredir kapsamıyor. Lakin, mili bütünlük konseptini oluşturan coğrafi bütünlük, piyasaya arz ediliyor. Bedelli askerlikten beklentiler, kamuoyunda 2 B yasası olarak bilinen arazilerin satışından elde edilecek gelirler, Afet Alanlarının Dönüştürülmesi Hakkında Kanun kapsamında elde edilecek gelirlerin önemlice bir kısmı bu güvenlik konseptinin emrine amade. Savunma harcamaları demek, öncelikle yüksek teknoloji silah harcamaları demektir. Silahlanmaya yapılan harcamaların gerçekleşmesi için de öncelikle savaş konseptinin acil bir gündem olarak sürekli sıcak tutulması gerekiyor. Bu aslında tüm bir cumhuriyet tarihinin hikayesi: savaş gündeminin sıcak tutulması. Ama iddia, bölgesel güç olma iddiası haline dönüşünce; tabi ki silahlanmaya yapılan harcamalar da hızla artıyor. Ama tabi bu harcamalar, doğru-

1-Milli Savunma Bakanlığı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu (2008-2012), www.msb.gov.tr

2-Bu konuda ilginç bir makale olarak, Filiz Giray, Savunma Harcamaları ve Ekonomik Büyüme, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, s.181-199

3-2013 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bağlı Cetveller, www.tbmm.gov.tr, Bütçenin içinde 98 tane savunma sözcüğü, 44 tane çevre sözcüğü (bakanlıkla ilişkili), 28 tane adalet sözcüğü, 0 tane doğa, kadın, eşitlik, özgürlük, insan hakları sözcüğü, 6 tane insan sözcüğü bulduk.

4-Milli Savunma Bakanlığı'nın Bütçesi Yüzde 12 Arttı, www.milliyet.com.tr, 4.11.2012

dan silah alımına yapılan harcamalar. Örtülü ödeneklerin rakamları değil. Aslan gibi yerli malı tankımızı saymadan geçmeyelim tabii. Bir yeni "Anadol" macerası olarak.

Güvenlik devletin bütçe kalemleri üzerinden toplumsal ürettiği, tüketimi ve tüm siyasal, kültürel rejimi de yeniden belirlediği bir gerçek. Toplumsal tabanı milliyetçi, mukaddesatçı, muhafazakar bir çizgide tutmak, bu harcamaların toplumsal meşruiyetinin sorgulanmamasının da bir olanağı haline geliyor. Toplumun güce tapınıcı kılınması, devletin veya rejimin sorgulanmasını güçleştiriyor. En temel hak arama eylemlerinin bile hızlı biçimde kriminalize edilmesinin yolu açılıyor. Toplum adına karar verenler, siyasal rejimin garantisi olarak, toplumun karar alma süreçlerinde yer almasını sağlamayı değil, doğrudan kendilerini görüyor. Rejimin temsilcileri, "milli irade" adına konuşup, onun iradeleşmesinin hiçbir olanağını bırakmazlarsa, rejim, meşruiyetinin irade unsurunu kaybeder. Bu durumda da rejim, hiçbir şekilde kendi varlığının kaynağı olarak bu iradeyi görmemeye başlar. Neoliberal güvenlik devleti, tam da bu iradeleşmeye karşı varlığını koruyabildiği ölçüde, sermaye için zorunlu koşulları yaratabilir.

İradeleşmenin Kırımı

Milli bir iradeden söz edebilmek için, önce ortada bir iradenin olması gerekir. Yani devlet ile toplumun kaynaşması için ya da devletin karşısında toplumun çıkarlarının korunması adına devletten bağımsız bir toplumsal yapının var olması gerekir. Tüm bir seksen sonrasının liberal sol söylemlerinde, yeni islamcı muhafazakarlıkta egemen olan bu devlet ve sivil toplum arasındaki ayrıma dayalı toplumsal düzeni görebilmemiz için devlet gibi toplumun da örgütlü olması gerekir. Kendi kültürel, siyasal, sosyal ihtiyaçlarını tartışabilecek, bu ihtiyaçları talep edecek ya da karşılayabilecek bir toplumun var sayıldığı anda bir toplumsal iradeden söz etmek mümkün hale gelir. Toplum, kendi varlığının bilincinde değilse, bu bilincin farkındalığına yol açacak kültürel, sosyal ve siyasal ihtiyaçlarını tanımlayamıyorsa, tanımlanmasının olanakları ilga ediliyorsa ortada bir toplumdan değil, bir insanlar topluluğundan; bir iradeden, şurudan değil, bir heyuladan söz etmek gerekir. Basitçe söylemek gerekir ki, toplum, hangi ideolojik referansla konuşursa konuşsun, örgütlü olabilirse irade sahibi olacaktır. Milli bir irade adına konuşmak için de toplumun örgütlenmesini engellemeyecek bir temsil yaklaşımına ihtiyaç vardır. Ama eğer "milli irade" tekil insan topluluklarının, farazi rızası ise ortada bir onay ve rıza değil; toplumsal bir irade fesadından söz etmek gerekir. Çünkü toplumsal rıza ile bir kişinin medeni hakları ile ilgili bir onay değil, tüm bir yaşamını belirleyen siyasal, kültürel ve sosyal haklarıyla ilgili bir rıza alınır. Milli iradenin temsilcisiyim demek, toplumsal rızayı alıyorum demektir. Toplumsal rıza, kişinin medeni halini değil, medeniyet halini belirler.

Toplumsal Rıza ve Medeniyet

Medeniyet halimizle ilgili en yoğun eleştirilerin ortaya çıktığı zeminlerden birisi Türkiye'de ekoloji mücadelesidir. Tüm bir

kalkınma sevdamız boyunca, bize yol, su, elektrik gelecek hayalleri bir yandan sönüyor, bir yandan da kapitalizmin içerici gücüyle bu hayal diriltiliyor. Hesaplı, kitaplı ama sorgusuz, sualsiz büyük enerji yatırımları, inşaat sektörünün gözü dönmüş taş ocakları, çimento fabrikaları, nükleer santraller bir sorgulamaya tabi tutuluyor. Sınırlı mı sınırlı bir sorgulama bu. Cılız mı cılız bir örgütlülükle yapılıyor tüm bunlar. Ama pek çok kalkınma hamlesi sırasında, toplum "bu bana ne getirecek?" sorusunu soruyor. Bu soruyu kimi kez, "üç, beş dönüm arazim değerlenir mi?, kaygısı ile soruyor kimi kez de, "hayır istemem, ben sizin istediğiniz gibi yaşamak istemiyorum" ünlemiyle soruyor. Yanıtılsa hep aynı, iş, aş, güç, para, pul, itibar.. Ama bu yanıtlar da sinandıkça ve toplum bu yatırımlarla zenginleşmediğini gördükçe, sıkıntıları ve örgütsüz hallerinde dönüşüm yaşanıyor. Ekoloji mücadelesinin yıllar öncesi uyarı atışları bir bir kara bir ütopya olarak canlanıyor. İş kazaları, işçi ölümleri, güvencesiz çalışma biçimleri, toprak, hava, su kirliliği kaçacak en ufak, ücra köşe bile bırakmıyor. Ekoturizmin akıllı yatırımcıları bile finans kapitalizmin göbeğinde dikiş tutturamıyor. Bu koşulların yarattığı sorgulamalar, medeniyetin getirdiği bu acınası yaşam biçimi karşısında başka türlü yaşamak için oluşan pek çok irade biçimi olgunlaşmaya çalışıyor. Ancak, bu iradelerin mevcut demokrasi pratiği içinde sözünün akçeleşmesinin iki yolu var. Birincisi, toplum seçimler yoluyla temsilcilerini veya yöneticilerini seçiyor; ikincisi de, yöneticilerin aldığı kararların hukuka aykırı olduğunu düşündüğü anda bu kararları yargıya denetlettiyerek yargısal yolla karar alma süreçlerine katılabilir.

Yargısal yolla yönetenlerin denetlenmesi ve onların aldıkları yatırım kararlarına karşı çıkma biçiminin en iyi örneği, hepimizin iyi bildiği, Bergama siyanürlü altın madenine karşı açılan davalar süreciydi. Bu davalar sürecinde köylüler, yurttaşlar altın madeni kurulması için verilen izinleri yargıya denetletmiş ve yargı, bu kararların çevre sağlığına, insan sağlığına ve hukuka aykırı olduğuna karar vermişti. Tabii yine hepimizin bildiği gibi, bu yargısal denetim biçimleri, toplumun karar alma süreçlerinde etkin olması topluma hem bir güven hem de örgütlü yaşama alışkanlığı kazandırıyor. Ancak, 90'lı yıllarla birlikte hukukumuzda yeni devlet konseptine uygun bir kavram sıkça zikredilir oldu: Yargı kararlarının uygulanmaması.

Toplumun yargıya taşıdığı idari işlemler hakkında verilen iptal kararlarını, idareciler uygulamadı. Bu kararları uygulamamanın pratik çözümleri üretildi. Bu çözümlere hukukçular, akademisyenler, mühendisler omuz verdi. Ülkemizin "kalkınmasının önünde bir engel" olarak görülmeye başlanan bu denetim, uzmanların "yatırım topluma faydalıdır" fetvalarıyla silkelendi ve yarı kararları çöp kutusuna atılmak üzere içtihat dolaplarına kaldırılmaya başlandı. Belki de bu dönemeç, yargısal yolla karar alma sürecine katılım ve yönetimde etkin olma niyetlerine bir "dur" ihtiyarıydı. Yargı kararlarını uygulanması için davacıların işletme ve şantiyelerin önünde yaptıkları gösteriler de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'na muhalefetle cezalandırılınca, devleti denetlemeye kalkınının burnu mahkeme kapılarından çıkmamaya başladı. Medeniyetin bekçileri, toplumsal rızaya ihtiyaç duymuyordu. İhtiyaçlar toplumunda, neye ihtiyaç olduğunu medeniyet bekçileri karar verecekti; toplum değil.

Eşikte Unutulmuş Bir Toplum

Devlet kapısında mahkeme kararlarıyla bekleyen o kadar çok kişi olmaya başlamıştı ki, bu soruna daha kestirme bir çözüm buldular. Önce yargılama faaliyetlerinin ağır harçları, yüksek bilirkişi ücretleri geldi. Zar zor toplanan dava masraflarını toplamak için çaba sarf etmek başlı başına bir faaliyet oldu. Gönüllü süreçler içinde açılan onlarca davanın sadece dava takipleri için bile binlerce lira toplanmak zorundaydı. Sonra bu davaları açanların ehliyetlerinin Danıştay tarafından sorgulanması gündeme geldi. Sonra dava konusu işlemi öğrenme süresi. Pek çok ekoloji, çevre, kent derneği; meslek odası, sendika tarafından açılan dava birer birer reddedilmeye başlandı. Dernekler, sendikalar, yurttaş girişimleri bir toplumun örgütlenmesinin en temel araçlarıydı oysa ki.. Hak arama, toplanma, birlikte karar verme ve karar alma süreçlerini etkin kullanmaya yüzü dönük demokratik örgütlerdir. Ama onlarca hes, otoyol davası reddedilmeye başlandı. Danıştay, bu davayı açmaya ehliyetiniz yok, diyordu. Ekoloji Kolektifi tarafından nükleer santrale karşı açılan davada da, derneğin tüzüğünde, nükleer santrale karşı ekolojik değerleri korumak için dava açabileceğinin yazıyor olması, derneğin dava açabileceği anlamına gelmiyor, diyordu kararda. Peki neden örgütlenecekti, nasıl örgütlenecekti toplum? Ya da hak arama özgürlüğünü nasıl kullanacaktı? Buna yanıtı mayıs ayında, Danıştay Başkanı vermişti. “Danıştay’ın 144. kuruluş yılı dönümü dolayısıyla 11.05.2012 tarihinde TBMM’de verilen kokteylde, nükleer santrallere ilişkin soru üzerine, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız “Yasamanın, yürütmenin ve yargının yeknesak bir halde olduğunu görüyoruz. Bu bizim için sevindirici bir durum” demişti. Hemen ardından Danıştay Başkanı Hüseyin Karakullukçu ise aynı soruyu, “Ne varsa durduruyoruz. Yok, durdurma yok artık. İlerleme var. Ben espri yapıyorum, siz ciddiye alıp yazıyorsunuz. Devletin, milletin lehine ne varsa yapacak. Bunun lamı cimi yok. Öyle bir şey mi var? Onu durdur, bunu durdur. Durdurduk ne oldu? Bir şey görelim, beğenmezsek...”⁵ diye yanıtlamıştı. Bu açıklamadan kısa bir süre sonra yürütmeyi durdurma ve dava retler yağdı. Artık uygulanmayan yargı kararları tartışması bitiyordu. Çünkü uygulanması halinde kalkınmamıza zeval verecek bir dava, davacı bırakılmayacaktı. Bu tablo bir yanıyla yeni hukuk rejiminin usul kurallarıyla toplumun karar alma süreçlerini biçimlendiriyordu. Toplumun karar alma süreçlerinden kopartılması, temsili demokrasi sisteminin böylesine bir katılımı bile kaldırmaya gücü kalmadığına mı delalet yoksa; iradeleşme yönündeki her türlü örgütlülüğün ilgasına mı işaret etti? Sanırım ikisi de..

Seçmen, Seçim ve Yerelin Krizi

Verili parlamenter sistem içinde karar alma süreçlerinin ilgası

5-Kalkınma İdeolojisi Gücü Adına: Bütün Erkler Birleşin, Ekoloji Kolektifi, 16.5.2012, Basın Açıklaması, www.ekolojistler.org

6-6360 sayılı bu yasanın tam adı“On üç ilde büyükşehir belediyesi ve yirmi altı ilçe kurulması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanun”dur.

sadece bununla sınırlı değil. Bir yandan yargısal denetim yolları işlevsiz kılınırken diğer yandan seçime dayalı temsil mekanizması da gözden düşüyor. Temsili demokrasinin bilindik tartışmalarını bir kenara bırakacak olursak, yeni bir durumla karşı karşıyayız: Yönetenlerin seçime de ihtiyaç duymayacakları bir irade temellükü süreciyle. Bir yandan devletin mülkiyet ilişkilerini dönüştürme sürecinde temel aktör olması, bu konuda yasal değişiklikler, diğer yandan da sermaye birikimi öncelikli politikalara ayak bağı olacak her türlü toplumsal denetim sürecinin ortadan kalkması bir arada geliyor. Bu yönüyle temsili demokrasi açısından, katılım kavramı gibi yerel demokrasi kavramı da işlevsiz bir kavram haline dönüşüyor. Son Büyükşehir Belediye Yasası değişiklikleri bu konuda atılmış önemli bir adım olarak görülebilir. ⁶Büyükşehirlerde köy tüzel kişiliğinin kaldırılması, bir gecede milyonlarca insanın temel temsil mekanizmalarının yok edilmesi bir yandan seçimle iş başına gelmiş ve belli yetkiler verilmiş ihtiyar heyetinin, köy muhtarının, belde belediyesi başkanının ya da bunların desteklediği partilerin iradesinin bir gecede büyükşehir belediyesine aktarılabilceğini gösterdi. Diğer yandan da bu büyükşehirlerde il özel idaresi tüzel kişiliğinin kaldırılmasıyla, il özel idaresinin karar organı olan ve seçimle göreve gelen il genel meclisinin de doğrudan ortadan kalktı. Bu iki önemli adım, temsilde atanmışlara, seçilmişlere göre bir öncelik tanınması sonucunu doğrudan ortadan kaldırdı. Bu iki önemli adım, temsilde atanmışlara, seçilmişlere göre bir öncelik tanınması sonucunu doğrudan ortadan kaldırdı. Atanmış vali ile seçilmiş il genel meclisi üyeleri arasındaki dengede irade, atanmışlardan yana tecelli ettirildi.

Tabi Bunun Toplumsal Bir Bedeli de Var

Güvenlik için ayrılan bu büyük bütçe, ideolojik rıza ve toplumsalın kendi geleceği ile ilgili karar verme mekanizmalarının yoksunlaştırılması, belli ki toplumda aynı zamanda güvensizlik, huzursuzluk, yalnızlık, kaygı bozukluğu gibi toplumsal hastalıkları da tetikleyen ilişkilere zemin hazırlıyor. Prof. Dr. Nazan Aydın yıllar itibarıyla Türkiye’de antidepresan kullanımı rakamlarını şöyle açıklıyor: “Ülkemizde 2003 yılında 14 milyon 238 bin kutu antidepresan kullanılırken, 2008 yılında 31 milyon 302 bin, 2010 yılında 34 milyon 2012 yılında ise 36 milyon 881 bin kutu antidepresan kullanımı gerçekleşti.” Bu durumda ülkenin nerdeyse yarısı antidepresan ilaçla ayakta duruyor.

Devletin yeni hukuku kendi krizi içinde rıza mekanizmalarını ilga ederken, yeni toplumun siyasal olarak var olabileceği zeminler elbette mümkün olacak. Bunun için, antidepresanlardan daha etkili bir ilaç hala ve hala toplumsal örgütlenmedir.

Nilüfer Çayı Simsiyah, Şirketler Bembeyaz

Arca Atay

Bursa yaklaşık 2.7 milyonluk nüfusu ile Türkiye'nin en büyük endüstri şehirlerinden birisi. Özellikle 1980 sonrası Endüstriyel gelişme süreci daha önce tarım yapılabilen alanların sanayi tesislerine dönüştürülmesine neden oldu ve bu tesislerin atık suları ile de önemli kirlilikler meydana geldi.

Nilüfer çayı ve kolları Bursa'nın en önemli su kaynağı durumundadır. Uludağ'dan doğup, Kocasu ile birleşerek Karacabey Boğazı'ndan Marmara Denizi'ne dökülen 203 km uzunluğundaki Nilüfer Çayı, kat ettiği yol boyunca geçtiği sanayi ve yerleşim yerlerinin atıkları ile kirleniyor. Verimli toprakların sulanmasında kullanılan Nilüfer Çayı suyu artık büyük bir sorun haline dönüştü. Tarımsal ürünlerin sulanması amacıyla kullanılan suların içerdiği ağır metal ve toksik bileşenlerin çok düşük miktarları bile başta bitkiler olmak üzere, bitki yetiştiriciliğinde büyük sorunlar yaratıyor. Ayrıca, ağır metallerin bitki bünyesine alınabilirliği asidik toprak koşullarında (pH<5.5) artış gösteriyor. Kimyasal içerikleri yönünden, tarımsal alanlarda atık suların sulama için kullanılmasında dikkat edilmesi gereken temel sorun, toksik kimyasalların toprakta birikmesi

ve yıkanarak yüzey ve yeraltı suyu kaynaklarına karışmalarıdır. Sonuçta da endüstriyel atık suların kontrolsüz olarak doğal ortamlara bırakılması, taşıdıkları kirlilik etmenlerinin toprak alanlara taşınmasına ve besin zinciri yolu ile insana kadar ulaşmasına neden olabilmektedir.

Bursa sanayisinin Nilüfer ve kollarına deşarj ettiği atık suların kirlilik yükü, yıllardır yapılan analizlerde daima limitler üzerinde çıktığı halde, resmi otoritelerin bu durumu engelleme yönünde ciddi bir faaliyeti olduğu söylenemez. Bu işin kesilen para cezaları ile önlenemeyeceği bilmelerine rağmen ilgili bakanlıklar, valilik, yerel yönetim kökten bir çözüm yoluna gitmeyi belki mevzuat boşlukları, belki de politik baskılar nedeniyle şu ana kadar başaramamıştır. Bursa'da faaliyet gösteren sanayi grupları; Tekstil işletmeleri, Deri sanayi, Gıda sanayi, Otomotiv Sanayi, Metal Sanayi, Kauçuk ve Plastik Sanayi olup bunların bir kısmının arıtma tesisleri ya yok, ya da usulüne uygun şekilde çalıştırılmamaktadır.

Çayönü Köylüleri Yaşamlarını Geri İstiyor

Geçtiğimiz Temmuz ayında Çayönü Köylüleri'nin başlatmış olduğu "Nilüfer Çayı Temiz Aksın" kampanyası kısa bir süre içinde Bursa'dan yankı bulmuş, çeşitli meslek odaları, sivil toplum örgütleri köylülerin bu haklı direnişine destek amacıyla Nilüfer Çayını tekrar Bursa gündemine sokmuşlardı. Ağustos ayından başlamak üzere çevre, ekoloji örgütleri ve meslek odaları ile birlikte yaşam alanları Nilüfer çayına odaklı olan köylerin muhtarları, Nilüfer Çayının zehrinden ve kokusundan en çok şikayet eden ve zarar gören köylerde halkı bilgilendirme toplantıları yaptılar.

15 Ağustosta, kampanyanın öncüsü olan Çayönü köyünden başlamak üzere; 29 Ağustosta Çaylı, 12 Eylülde Seyran, 19 Eylülde Kumlukalan, 30 Eylülde İnkaya köylerinde bilgilendirme toplantıları gerçekleştirildi. Bursa basınının yakından takip ettiği bu etkinliklerde TMMOB'a bağlı Kimya Mühendisleri Odası, Ziraat Mühendisleri Odası, Şehir Plancıları Odası başta olmak üzere İl Koordinasyon Kurulu, Ziraat Odaları, Bursa Tabip Odası ve Bursa Barosu Çevre Komisyonu, DOĞADER, EKODER ve Karacabeyliler Derneğine bağlı üyeler; akademisyenler, doktorlar, hukukçular, mühendisler bu toplantılarda uzman oldukları konularda halkı bilgilendirdiler. Kampanyanın yürütülmesi sırasında katılımcı örgütler Nilüfer çayı temiz akana kadar mücadeleye devam edilmesi ve bunun da "Nilüfer Çayı Temiz Aksın Platformu" aracılığıyla yapılması kararını aldılar.

Gerek internet üzerinden, gerekse ıslak imzalar ile bu konuda halkta duyarlılık oluşturma amaçlı imza kampanyası da sürdürüldü. Kampanya sırasında Nilüfer çayını kirlettikleri tespit edilen çeşitli sanayi kuruluşlarına ait deşarj noktalarından atık su numuneleri alındı ve TUBİTAK laboratuvarına analiz için gönderildi. Platformun çağrısı ile 25 Kasım pazar günü Setbaşı köprüsünde toplanan ve başta Nilüfer çayının zehrine ve pis kokusuna maruz kalan köylüler olmak üzere, Bursa'daki platform bileşeni olan örgütlerin üyeleri seslerini ve taleplerini yetkililere duyurmak için ve Heykel Kent Müzesine bir yürüyüş gerçekleştirdiler. Kent Müze meydanında düzenlenen basın açıklamasında köylüler adına okunan bildiri sanayi uygarlığının büyükşehirlerde yarattığı tahribatın önemli bir uyarı atışıydı.

Sanayi Toplumuna Uyarı Ateşi

Köylüler tarafından yapılan açıklamada " Bizler Nilüfer Çayı kenarı köylüleriyiz. Bugün burada, dere kenarı 52 köyün temsilcileri ve destekçilerimizle birlikte, Bursa'mızın can damarı ve doğa harikası iken, sanayi atıkları rezaletine dönüştürülen Nilüfer Çayı'na sahip çıkmak için toplandık! Bugün buraya, rengiyle kirlendiğini bağırın, kokusuyla yaşamı zorlaştıran Nilüfer Çayı'nın nasıl bir tehlike saçtığını bir kez daha haykırarak için geldik. İçinde artık canlıların yaşamadığı bu su bizleri hasta ediyor.

Derimiz temas ettiğinde, cildimizde yanıklar ve döküntüler oluşuyor. Çeşitli solunum rahatsızlıkları, deri hastalıkları derken köylerimizde artık kanser vakaları da artmaya başladı. Neden mi suyla temas içindeyiz? Çünkü bizler çiftçiyiz! Nilüfer Çayını tarla ürünlerimizin sulamasında kullanmak zorundayız. Ama Atadan beri bizim sulama kaynağımız olan bu su, artık zehirli. Üzülerek belirtmeliyiz ki, siz şehirli de bu zehirle sulanmış sebze ve meyveleri tüketiyorsunuz. Bununla da kalmıyor, zehirli suyla temas eden ya da bu suyu içmek zorunda kalan hayvanlarımızın sütleriyle de çocuklarımızın körpecik bedenlerine zehir akıyor.

Vicdanımız bu işin böyle devam etmesine el vermiyor. Bizler artık buna yeter diyoruz. (...) Nilüfer çayının zehiriyle ve kokusuyla birlikte yaşamamıza sessiz kalan, buna izin veren, göz yuman resmi makamları göreve çağırıyoruz. Öncelikle, Nilüferin kirlenmesine neden olan Sanayicileri parasal yada siyasi güçlerine göre değil, verdikleri zarara göre değerlendirin.

Hükümet, Çevre Bakanlığı, Valilik, Büyükşehir Belediyesi...! bizimle kim ilgilenecek is , dertlerimize kim çare bulmak zorunda ise onlara sesleniyoruz...

Yöneticilerden İstediklerimiz Şunlar:

Aritması olmayan, olduğu halde çalıştırmayan ve ruhsatsız çalışan fabrikaların kapatılması,
Sanayi kuruluşlarının ve Arıtma tesislerinin kontrollerin daha sık ve ciddi olarak yapılması
Nilüfer Çayının temizleme ve ıslah çalışmalarına hemen başlanması

Bizlerin başka gidecek toprağı yok! Ya Sizin?"

Basın açıklaması sonrasında yapılan konuşmalarda ortak talep, yetkililerin Nilüfer çayının kirlenmesini önleyici tedbir alması, yani görevlerini yapmaya davet edilmeleri oldu. Deşarj noktalarından alınan numunelerin kirlilik kriterlerini çok aşan değerleri basın ve kamuoyu ile paylaşıldı ve 26 Kasım günü Valilik makamı ziyaret edilerek bu analiz sonuçları ile beraber Nilüfer Çayı Temiz Aksın Platformunun talepleri Bursa valisine iletildi. Valinin verdiği "bu taleplerin dikkate alınacağı ve gerekenlerin yapılacağı" sözünün takipçisi olunacaktır.

Doğayı yok eden, insan sağlığını hiçe sayan unsurların ortadan kaldırılmasını, tehlikeli atıkların çayımıza karışmasının engellenmesini, ilgili işletmelerin denetlenmesini, Nilüfer çayında ıslah çalışmalarının yapılmasını ve Nilüfer çayının, eskisi gibi, içindeki ve çevresindeki canlıların sağlıklı yaşadığı ,toprağı ve tarıma can veren, içinde yüzülebilir temiz bir doğa varlığı haline getirilmesini istiyoruz. Evet, bütün renkler kirleniyordu ve bunu şirketler kirlletiyordu.

Fotograf: Pelin Kılıç

Tarlabaşı'ndan Taksim'e Bir Yol Gider

Can Atalay

İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 06.01.1999 gün ve 10621 sayılı kararında özetle der ki:

".....Atatürk Kültür Merkezi'nin, Cumhuriyetin simgesi olan Taksim Cumhuriyet Alanı'nı (Taksim Meydanı) kuran öğelerden biri olması, Cumhuriyet Anıtı'nı, tarihi su yollarının Taksim'deki dağıtım noktası olan I. Sultan Mahmut dönemi yapılarından türünün tek örneği, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 24.03.1962 gün ve 1804 sayılı kararı ile tescilli tarihi Maksem'in, Kentin en önemli yeşil alanlarından biri olan Taksim Gezisi'nin ve bunların oluşturduğu aksta bulunan Atatürk Kültür Merkezi'nin birbirinden ayrılmaz ve Taksim Cum-

huriyet Alanı ile bir bütün olduğu yönüyle anılan bu anıtların tümünün korunması gerektiğine...."

Ahvadımızın çok sevdiği bir kalıp söz ile söyleyecek olursak; "Taksim Bir Bütündür Bölünemez"

Taksim Meydanı, Türkiye tipi modernleşmenin kent mekânındaki en önemli ifadelerinden birisidir. 1930'larda, eski rejimden yadigar eski payitahtın tarihsel merkezinde değil ancak bir başka tarihselliğin, Pera bölgesinin kıyısında "muasır medeniyetler seviyesine" uygun olma/ait olma iddiası ile gerçekleştirilen bir imar faaliyetinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır...

Taksim Meydanının nasıl “tekemmül” ettiği bu yazının sınırını aşacaktır ancak Meydanımızda an itibari ile olup biten açısından çok önemli hale gelen, Meydanımızda yapılmak istenenin ne olduğunu anlamak için anımsamamız gereken dört meseleye değinmeksizin de söze devam edilmesi eksik olacaktır.

Birincisi, Topçu Kışlası'nın birden çok kez değişmiş olduğu kabul edilen, daha 2. Mahmut döneminde topa tutularak yıkılan, şu an fotoğrafları piyasa sürülmüş olan cephesinin Abdülaziz döneminde “yenilenmiş” olduğu kabul edilen Topçu Kışlasıdır. İki aşamada yıkılmıştır ve aradan seksen yıllık bir süre geçtikten sonra hangi bilgi ve/veya belgeye dayandığı anlaşılamayan bir biçimde İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 09.02.2011 gün ve 4225 sayılı kararı ile tescil (!) edilmiştir.

İkincisi, 27.11.2012 tarihi itibari ile Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nın (Türkiye Cumhuriyeti Belediye Başkanlığı makamının ihdasına kadar bu unvan kullanılmak durumunda) “elbette yapılacak” dediği “Taksim Camii” ...

Taksim Camisi'nin yapılacağı alan olarak öteden beri işaret edilen, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın da “zikrettiği” alan su makseminin hemen arkasında bulunan ve şu anda da “Kasımpaşa Spor Kulübü Otoparkı” olarak kullanılan arazidir. 2699 m2'lik bu arazi üzerinde yapılacak yapı ile ilgili tartışmanın 1977 yılı itibari ile Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde Kültür Bakanlığı'nın (1 Mayıs 1977'den sadece on iki gün sonra) 13 Mayıs 1977 tarihli bir yazı ile başladığını, Bedrettin Dalan'ın gayretkeşliği ile devam ettiğini ve bugün ise bir Başbakan buyruğu ile sürdürdüğünü ancak anılan arazide bir dini tesis yapılmasının hukuka aykırılığına ilişkin kesinleşmiş bir mahkeme kararı bulunduğunu (Danıştay 6. Dairesi'nin 07.02.1983 gün, 1981/2960 Esas ve 1983/556 Karar sayılı kararı) not etmek isteriz.

Üçüncüsü; 1980'lerin ortasında o günün muktediri Bedrettin Dalan'ın hiç bir kural tanımaksızın Tarlabası Bulvarını (levanten mimarisinin canım örneklerini yıkarak) genişletmesi, kentin ortasında bir “yırtık” yarattığını ve daha sonra bu yırtığın Tarlabası Bulvarının iki yanı arasındaki sosyal farklılaşmayı misli ile arttırması gerekçe gösterilerek, adına “Tarlabası Ye-

nileme Projesi” denilen bir garabete uç verdiğini bir an dahi unutmamak gerekir.

“Tarlabası Yenileme Projesi” adı verilen garabetin salt garsonların, selpak satanların, tornacıların, kaportacıların, yoksul Kürtlerin, işsiz Türklerin, epeydir oralı Çingenelerin, aşçıların, fahişelerin, son ütücülerin, midyecilerin, romeyözcülerin, üniversite öğrencilerinin emeklerini satmaya yürüyerek (yürüyerek ve ulaşım için hiçbir ücret ödemedi) gidip geldikleri bir yaşam alanından tehcir edilmelerine neden olması nedeni ile değil, bugünün muktedirlerinin “Taksim Yayaştırma Projesi” adını verdikleri uygulamanın en önemli gerekçelerinden birisi olduğu için de daha fazla bilinmesi, üzerinde daha fazla konuşulması gerekmektedir.

Taksim Yayaştırma (İnsansızlaştırma Anlayınız) Projesi

Söz konusu proje, üç tarihsel sac ayağı üzerinde inkişaf etmiştir. Pera'nın kıyısında kentin “modern” yüzü olarak ortaya çıkmış, emeği ile geçinen yurttaşların aşağıdan mücadelesi sonucunda bu topraklardaki toplumsal mücadeleler açısından simgesel bir anlam kazanan bir meydanın ezilenlerin itirazına kapatılması girişimidir karşı karşıya bulunulan. Düşünsenize, on yıllık iktidarı süresince AKP tek parti iktidarının en fazla canını sıkan, zorlayan ya da lafı dolandırmadan söyleyecek olursak “yitirdiği” Taksim dışında başka bir “alan” var mıdır?

31 Mart ayaklanmasının merkezi olarak kabul edilen Topçu Kışlası'nın kent mekanına yeniden çakılmasının kuşkusuz “Hareket Ordusu” imgesine karşı sembolik bir anlamı da vardır, ancak 2007'den itibaren toplumsal taleplerin en güçlü biçimde ifade edildiği Taksim Meydanı'nın piyasacı bir devlet tarafından hem piyasalaştırılması hem de devletleştirilmesinin esas anlamı kamusal mekanın aşağıdan itirazlara mümkün olduğunca kapatılması çabasıdır....

Öte yandan, geçtiğimiz iki yıllık süre boyunca Taksim civarındaki kafelerin, barların ya da buralara giden insanların hayatlarının “masa sandalye operasyonları” ile zorlaştırılmasının sebebinin salt muhafazakâr/dinsel gerekçeler olduğu ileri sürülebilir mi?

90'lardan bu yana öğrenciler (önemli oranda da solcu öğrenciler) aracılığı ile bardan, pavyondan "temizlenen" ; Beyoğlu'nda görece ucuz içki içmenin de dahil olduğu orta ve alt gelir gruplarından insanların bulunduğu, siyaset konuştuğu, siyaset yaptığı, eyleme durduğu, sinemaya ya da tiyatroya gittiği bir kamusal alan, bir sosyalleşme/toplumsallaşma biçimi artık o bölgede (ya da hiç bir yerde) istenmiyor ve insanların bu biçimde buluşmalarına mekana müdahale ederek bir son verilmeye çalışılıyor...

Beyoğlu'nu marjinallerden temizlemek olarak ifade ettikleri başkası değil tam da bizleriz bir başka söyleyişle ....

Ancak, bizlerin (solun) dahi salt simgeler dünyasından konuşmamızda bir eksiklik ve bu eksikten kaynaklanan bir yanlışlık olmaz mı?

Taksim Projesi adı verilen uygulamaya kuşkusuz Cumhuriyet Caddesi'ndeki ağaçlara, Taksim Gezisi'ndeki parkımıza, insanların meydana ulaşmasını zorlaştırılan üç dört metreye kadar daraltılmış yaya yolları, 1 Mayıs Alanımızın elimizden alınması ya da yer altına alınan otobüs duraklarının "geceleri de sokakları da isteyen" kadınların hayatına doğrudan etkide bulunacak olması nedeni ile değil Tarlabası tehciri, Tarlabası tehcirinin sonucu ve önümüzdeki dönem planlanan yoksulların tehcirine ilişkin "yeni projeler" için bir kaldıraç olacak olması nedeni ile de karşı çıkıyor muyuz?

Tarlabası Yenileme Projesi adı verilen uygulama ile yoksullar kent merkezinin anılan bölgesinden sürgün edildi, oranın yeni sahibi varsıllara Beyoğlu'nun tümü "güvenlikli" hale getirilene yani tüm civardaki yoksullar sürülene kadar "dönüştürülen" alana arabaları ile doğrudan ulaşacakları, doğrudan otoparka girecekleri, otoparktan da dışarı ile ilişkisi kesilmiş avlulara çıkacakları propaganda ediliyordu.

Dikkatinizi çektiyse en az beş yıllık bir süreden söz ediyor ve "Tarlabası Yenileme Alanı" olarak adlandırılan sözü edilen bölgedeki yer altı otoparklarından, o otoparklara ulaşımından söz edildiğine ilişkin bir vurgu söz konusudur.

Ötesi, Çalık Holding'in inşa edeceği bu ucube yapılarla ika-

met edecek insancıklarla İstanbul'un "kreması" İstiklal Caddesi arasında adına Tarlabası Bulvarı dedikleri bir yırtığın bulunması artık müktedirler/sermaye açısından kabul edilemez olmuştur.

Tarlabası Bulvarı'nda trafik yer altına alınacak, Çalık Holding'e eşsiz karlılıkta bir olanak daha yaratılacak ve şanzelizeleşen (!) Tarlabası Bulvarı'nda açılacak turistik (ama alkolsüz) kafeler, nargileciler ve envai çeşit dükkân ile hem muazzam karlar elde edilecek, hem kamusa mekânların nasıl kullanılacağı tayin edilecek hem de yeni "dönüşüm projeleri" için esaslı bir mevzi elde edilecektir.

Sulukule için çıkartılabilen sesin onda birinin dahi (tüm ısrarlı çabalara karşın) Tarlabası için çıkartılamamış olması işte bu nedenle kabul edilemez...

En aşağıdakinin derdini dert etmeyen salt simgeler dünyasından konuşmak zorunda kalırmış....

Kentimize ve meydanımıza sahip çıkabilmemiz için emeğimize, emeği ile geçinene hatta emeğini dahi satma olanağını bulamayanın derdine sahip çıkmamız, derdini dert etmemiz gerekir.

İstanbul'un kamusal alanını tarumar etmeye heves edenin Tarlabası tehcirinden güç aldığını ve Tarlabası'ndaki eksikliğimiz nedeni ile de bugün elimizin biraz daha zayıf olduğunu kabul etmemiz, düne ait bir mesele olduğu için değil önümüzdeki yolu nasıl yürüyeceğimizi tayin edecek olması bağlamında önemlidir.

Taksim Meydanı'nda atılan sloganlardan birisini tüm işaret ettiği mücadele başlıkları ile bölünmez bir bütün olarak vazifelerimiz arasına yazmamız zorunludur

Emeğine, Kentine, Meydanına Sahip Çık!

Termik Santral Karşıtı Mücadelede Gönüllü Kuvvetler: İğneada Son Durak

Röportaj: Göksu Deniz

Dilek Özcan İğneadalı. Dünyanın yuvarlağını hissettiren balkonlarında, termik santral bacası tütmesin diye mücadele ediyor. Tabi ki bu kadar değil. Dilek, “Beni ekoloji mücadelesine yaklaştıran öncelikle İğneada geçmişim. Çocukluk ve ilk gençlik yıllarım ormanlar, tarlalar, dereler.. alt alta üst üste geçti. Longoz’un dünyada çok az kula nasip olan kokusuyla büyüdüm. Meslek hayatım gereği kanser hastalarıyla yakın çalıştığım yıllar içerisinde doğa, insan ve çevreyle ilgili sorular-sorunlar kafamı meşgul etmeye başladı. 98 yılında Yeşiller, Ağaçkakan Dergisi ve çevresi arkasından NKP(Nükleer Karşıtı Platform) içerisindeki arkadaşlıklar, eylemler, etkinlikler benim ekolojiyle yakınlaştığım dönem. Ardından ‘GDO’ ya Hayır Platform’u geldi. Bana göre hayatımın en dikkate değer zamanları. GDO’ya Hayır Platformu günlerimde çevre için mücadelenin ideolojik yönünü kavradım. Ve kendi noktamı koydum; ‘antikapitalist olmadan çevreci olamazsın’ “ diyor.

Dilek, İğneada doğmuş ve 15 yaşına kadar orada büyümüş. Ortaokul bitince dayısı Ayhan Çermen’in yakın desteğiyle Ankara Hacettepe Sağlık Meslek Yüksekokulu’na girmiş. 4 yıllık eğitimin sonunda Radyoterapi Teknikeri olmuş. Hacettepe’de daha sonra 1985 yılından itibaren Çapa Tıp Fakültesi Radyasyon Onkoloji’sinde 25 yıl radyoterapi teknikeri olarak çalışan Dilek Özcan, “Bizim meslekte emeklilik yaşı erken geliyor. Emekli olmaya ‘beş kala’ Longoz’un da işin işine karıştığı hoş bir tesadüf sonucu Can San’la karşılaşıp evlendik. 6 yıldır İğneada- Limanköy’de yaşıyoruz. “ derken, aynı anda bir termik bir de nükleer telaşesini hissettiriyordu. Onunla GDO karşıtı mücadele içinde tanıştık ve yol yürüdük. Şimdi de İğneada termik santraline karşı yürürken, dertleştik. İşte o muhabbet.

İğneada’da kurulması düşünülen termik santral projesinden nasıl haberdar oldunuz?

İğneada Belediyesi’nden aradılar. Beğendik’te kurulması düşünülen termik santral’le ilgili bir ÇED raporunun belediyeye tebliğ edildiğini söyledi arkadaşımız.

Çed toplantısı bildiğimiz kadarıyla yapılmadı, köy kahvesi açılmadı, o gün Bakanlık yetkilileri ve şirket temsilcileri oradaydı? Siz toplantı gününü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu işler böyle mi yürüyor bilmiyorum ama ÇED hazırlanma sürecini, ben tam bir ‘yangından mal kaçırma’ operasyonu olarak görüyorum. Projenin sahibi EMBA şirketi ve ÇED’i hazırlayan MGS Proje Müşavirlik Mühendislik bürosu aylar boyu çıt çıkarmadan hazırlık yapmış. Beğendik’e defalarca gelip gitmişler. Santralle burun buruna ‘yaşayacak’ İğneada Belediyesi ve Beğendik Muhtarlığı santral yapımından bihaber tutuluyor. Rapor hazırlandıktan sonra ihale süreci başlamış. İhale eylülde askıya çıkmış. Hadi İğneada ve Demirköy Belediye’si ve Beğendik Muhtarlığı bilinçli bir şekilde ‘uyandırılmıyor’. Ya Valilik makamı. Bu işten bir tek haberi olan Kırklareli Valiliği o da malum sebeplerden olsa gerek halkı bilgilendirme gereği duymamış. ÇED raporuna itiraz süresi bir hafta da böylece ‘atladıldıktan’ sonra EMBA şirketi ‘perdeyi açıyor’. Kurban Bayram’ı öncesi İğneada Belediyesi’ne ÇED raporu tebliğ ediliyor ve 31 Ekim tarihinde Beğendik’te ÇED halkın katılımı toplantısı yapılacağı bildiriliyor. ÇED’in Şirketler nazarında anlamı şu galiba, Halka rağmen, halk için. Termik santralin yapılacağı haberi yayılır yayılmaz ben o kişilere ‘gönüllü kuvvetler’ diyorum yani çevreye duyarlı gönül gözü açık insanlar. Birbirleriyle ışık hızında iletişim kurarak hemen harekete geçti. Basın bildirisi hazırlanması, İğneada Limanköy, Beğendik, Sivrililer, Avcılar köy halkının bilgilendirilmesi ve ÇED toplantısına katılıma ikna, afiş pano hazırlığı, yazılı-sözlü medyayı dürtükleme, santral gündemini sosyal medyaya taşıma gibi eylemler ‘gönüllü kuvvetler’in marifetiyle hayata geçti. İğneada Belediyesi de bu aşamada atik davrandı. Milletvekilleri, basın, çevre belediyelerin haberdar edilmesi, çevre avukatlarına ulaştırılmasında başkan Tahir Işık çaba sarfetti. ÇED toplantısının bir gün öncesinde Belediye Başkan’ı Tahir Işık’ın İğneada Belediyesi’nde düzenlediği toplantı da bana göre çok önemliydi. Bu toplantıya muhtarlar, ‘gönüllü kuvvetler”, Demirköy Belediye Başkanı, DAYKO Vakfı, İğneada’da kurulu çevre derneği katıldı. Ama bana göre bu toplantıya Avukat Bülent Kaçar’ın açıklamaları damga vurdu. Avukat Kaçar ‘ne yapıp edip bu ÇED toplantısını yaptırmayacaksınız’ dedi ve hukuki prosedürü anlattı. O zaman toplantıya katılan herkesin kafası birden aydınlandı. Beğendik’te ÇED toplantısının yapıldığı 31 Ekim günü, beni en çok hayrete düşüren jandarma ve polis sayısının çokluğuuydu. Silahlı Kuvvetlerin başında, Kırklareli Alay Komutanı’nı da görünce ‘iş çığrından çıkıyor’ gibi bir duyguya kapılmadım değil. Beğendik halkı toplantının yapılacağı kah-

veyi kapattırmış. Alay Komutan'ının Beğendik Muhtar'ını yakın markaja almasına karşılık muhtar ve halk kahveyi açtırmadı. Çevre köy ve kasabalardan özellikle kadınların katılımı ve enerjisi çok etkileyiciydi. Bulgar basın temsilcilerinin yanı sıra bizim basının da toplantıya ilgisi yüksekti. Kırklareli, Vize, Demirköy, Edirne, Lüleburgaz, Çorlu, Tekirdağ ve İstanbul'dan gönüllü kuvvetler, onların kuruluşları, temsilcileri geldi. Şirket temsilcileri alana geldiğinde tansiyon binden yükseldi. Halk slogan atarak, düdükler, çalparalar çalarak şirket temsilcilerini jandarma barikatının arkasına saklanmaya zorladı. Avukatlar ve şirket temsilcileri bu gergin atmosferde tartıştı. Sonuçta ÇED halkın katılımı toplantısı gerçekleşmedi.

Ankara'da proje ile ilgili ÇED kapsam belirleme toplantısı yapıldı? Bu projenin İğneada'ya yapılmasının gerekçeleri sizce nedir? Projeyi gerçekleştiren şirket hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bana göre İğneada Başta Karadeniz limanları olmak üzere Avrupa ve İstanbul'a deniz ve kara yoluyla yakınlığından kaynaklı cazibe merkezi konumunda. İğneada son on yıldır devlet ve şirketler tarafından 'kurcalanıyor'. Önce İSKİ Türkiye-Bulgaristan sınırındaki Rezve Deresi'nin suyunu borularla İstanbul'a nakletmeye kalkıştı. Ormana, longoz'a ve İğneada körfezine yıkıcı etkiler bırakacak bu projeye mücadele ettik. Sonra Vize'de kurulu TRAÇİM Çimento Fabrikası çimento nakli için İğneada Limanı'na çengeli taktı. SOYAK firmasının üstlendiği bu liman için Limanköy Balıkçılar Kooperatifi Avukat Ergin Cinmen'in girişimiyle dava açtı. Mahkeme yürütmeyi durdurma kararı verdi. Proje iptal oldu. Derken Ulaştırma Bakanlığı Beğendik'te bir balıkçı barınağı inşaatı başlattı. Beğendik'te toplasan beş tane balıkçı teknesi yokken; 100-150 balıkçı teknesinin bağlanacağı akla ziyan bir barınak. İnşaat bitmek üzere. Derken Pınarhisar Demirköy arasında double yol yapımı çıktı ortaya. İğneada'ya gelirken dikkatinizi çekmiştir. Binlerce ağaç kestiler. Varolan yolu iyileştirme yaparak kullanmak varken 700 milyon dolar harcamak neden? Şimdi önümüze EMBA Şirketi ve Beğendik Termik Santral'i geldi. 2011'de kurulan EMBA Şirketi'nin içerisinde en dikkat çekici isim Dünya Göz Hastaneleri Grubu Yönetim Kurulu Başkanı Eray Kapıcıoğlu. Başbakan Erdoğan'a çok yakın bir işadami. Yönetim Kurulu'nun diğer bir ilgi çeken ismi Aytaç Gıda kurucusu ve ANAP eski milletvekili Mete Bülgün. Eray Kapıcıoğlu bir dergiye verdiği röportajda, "yakın gelecekte enerji, çimento ve taşımacılık işinde büyüyeceklerini" açıklamış. Nitekim EMBA Elektrik dışında iki şirket daha kurulmuş. EMBA Çimento ve EMBA Liman İşletmeleri.

Bu şirket çıkacak külleri Trabzon Tonya'daki çimento fabrikalarına götüreceklerini ve orda çimento üreteceklerini söylüyor, Termik santral yatırımı, çimentoya ve inşaat girişimleriyle bağlantılı görünüyor. Şirketin Kafkas bölgesine yönelik in-

şaat hammaddesi hazırlığı içinde olduğu belirtiliyor? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Hani çocukları parmaklarla oyalayan bir oyun vardır. Biri tutar, biri pişirir öteki ham yapar diye. EMBA'da öyle bir 'entegre'tesis. Santral'in İğneada'ya kurulmak istenmesi bu açıdan çok 'yerinde' bir girişim. EMBA Liman İşletmeleri Beğendik'e liman kuracak, EMBA Elektrik santrali yapacak. Santralin külleri Trabzon Tonya'da kurulu çimento fabrikasına taşınacak. Sonra Kafkasya'daki şehirler için 'kaldırımtaş' üretilecek.

İğneada Belediyesi, diğer toprak sahipleri de bu projeye karşı olduklarını söylüyor. İğneada'da termik santral karşıtı toplum kesimlerinin beklentileri neler?

İğneada ve çevresi orman bölgesi. . Hal böyle olunca inşaat için yeterli arsa yok. Var olan büyük tarlalar, çiftlikler yörenin yerlisi varlıklı kişiler tarafından toplanıyor. Beğendik'te son yıllarda yörenin en çok prim yapan alanlarından birisi. Hal böyle olunca toprak sahipleri "kendiliğinden çevreci" oldu.

Halkımıza gelince; İğneada ve çevre köylerde yaşayanların çoğunluğu yoksul insanlar. Orman, balıkçılık ve hayvancılık yörenin en geçer gelir kaynağı. Ancak, orman emvali eskisi kadar gelir getirmiyor. Balıkçılıkta ise balık veriminin azalması yanında İstanbul ve Karadeniz'den gelen büyük tekneler İğneadalı ve Limanköylü küçük balıkçıların çanına ot tikiyor. Hayvancılık dersin, salma hayvancılık yapıyor, sadece ev geçindiriyor. Halkın beklentisi yörenin ekonomik hayatını canlandıracak girişimler. Bana göre küçük üreticiye destek projeleri hayata geçirilebilir. Örneğin pansiyonculuk, arıcılık, manda üretiminin canlandırılması, doğa turizmi..

İğneada'ya santralin kurulmasının yanlış bir tercih olduğunu, başka bir yere kurulması gerektiğini söyleyen bölge yatırımcıları var? İğneada'nın limanından yararlanmak isteyen termik santral proje sahibi şirket bu fikre sıcak bakmıyor? Türkiye'nin her yerinde toprağa dayalı üretim yapan yatırımcılar, kendi bölgelerinin yanlış olduğunu söylüyor, acaba bu söylem, kömüre dayalı enerji üretimini aklayan bir yaklaşım değil mi?

Doğru. Ben bu durumu şöyle resmediyorum Türkiye'de sermaye birikiminin artmasıyla birlikte yatırım alanlarındaki değişim hepimizin malumu. Ak Parti iktidarıyla birlikte enerji, çimento, inşaat madencilik gibi sektörlerin yıldızı parladı. AK Parti bu yatırım alanları için sermayedarlara kapıları sonuna kadar açıyor. İşe enerji cephesinden bakacak olursak tablo ortada. Bir yandan HES'ler öte yandan nükleer santral ve termik santral yatırımlarında 'iştah' çok yüksek. Termik sant-

rallerle ilgili yayınlanan bir rapor Türkiye'nin 14 yeni termik santralle bu pazarda üçüncü sırada olduğunu belirtiyor. AB ve ABD kirliliği olarak tanımlanan termik santrallerden kaçıyor. Çünkü doğaya ve insan sağlığına verdikleri zarar can yakıcı. Ama kapitalist ekonomi diliyle "gelişmekte olan ülkeler" açısından durum farklı. "Gelişmiş ülkelerin" kaçındıkları 'kirliliği' yani çimento, çelik, nükleer ve termik santral vb gibi yatırımları 'gelişmekte olan' ülkelerin topraklarına 'ekiliyor'. Ülkenin geleceğini kendisinin iktidarda kalma süresi olarak hesaplayan bir hükümet olunca da ne oluyor; enerjide dışa bağımlılığımızı bir an önce azaltmalıyız 'gazıyla' alternatif enerjimizi, enerji tüketimini azaltmış gibi bir yaklaşım 'hikaye' oluyor.

İğneada'nın özel bir konumu var ve Bulgaristan başta olmak üzere pek çok ülke bu proje ile ilgileniyor? İğneada'yı bu kadar önemli kılan doğal ve kültürel özellikleri neler?

Trakya'nın 27 bin hektara yayılan orman alanı, bir bütün alan. Yani Türkiye'de bozulmadan korunmuş çok el değmemiş ender ormanlık alanlardan birisi. İçerisindeki "İğneada Longoz Milli Parkı" da bu ormanın en nadide parçası. Dünya mirası. Neden? Çünkü 3700 hektar alana yayılan bu parkta, üç ekosistem yani deniz, kumul ve orman iç içe yaşıyor. Longoz'un sınırları içerisinde 27 km'lik bir sahil şeridi beş tane göl var, iki büyük dere yer alıyor. Endemik bitki, kuş göç yolları, yaban hayatıyla İstanbul'a kuşuçuğu 100 km'de yeşil bir vaha'. Bu doğal mekânın 'başşehri' de İğneada.

AB ve Bulgaristan açısından bakarsak; Longoz'un küçük bir bölümü ve orman sınırları aşarak Bulgaristan'da devam ediyor. Bulgarlar bu bölgeyi turizm bölgesi olarak ilan etmişler ve gözleri gibi bakıyorlar. AB'de bölgeyi çok önemsiyor. UNESCO Longoz'u dünya mirası listesine almak istiyor. Bulgaristan ve Türkiye'yi ilgilendiren bu projede, Bulgaristan bu konuda yaptığı çalışmayı UNESCO'ya iletti. Ancak bizim Orman Bakanlığı'nın dosyayı UNESCO'ya göndermediğini biliyoruz. Öte yandan Karadeniz'le ilgili yürütülen iki projenin ikisinde de İğneada çevresi kıyıları ve Longoz Milli Park'ı yla ilgili araştırma çalışmaları yürüyor.

Beğendik köyünde geçtiğimiz günlerde bir eylem oldu ve Bulgaristan sınır köyü olan Rezova ile ortak eylem yapıldı, bu tarz enternasyonal mücadelelerin etkisi proje üzerinde nasıl olur?

16-17 Mayıs'ta, Beğendik eylemi yapılmadan Bulgaristan Çevre Bakanı Beğendik'e geldi. Rezova Belediyesi termik santral haberi çıktığı günden beri İğneada Belediyesi'yle sürekli irtibat içerisinde. Bulgaristan dışında, Romanya ve Yunanistan'da termik santralle ilgili gelişmeleri yakından izliyor.

İki ülke insanların bu eylemde birbirlerine destek olması her iki ülkenin kamuoyunda ve AB ülkelerinde çok ses getirdi. Sosyal medyanın da yoğun olarak işin içerisinde olması iki

ülkenin insanlarını birbirlerine yakınlaştırdı. Bulgarlar ve Türkler arasında çok duyarlı mesajlar gidip geldi. Bu arada özellikle doğa bilimleri, meteoroloji ile ilgili yabancı akademisyenler santrale çok tepkili. Bu bilim insanları, Türkiye'nin sınırda yapacağı termik santralin ülkelerarası yapılan birtakım anlaşmalara (meteoroloji, deniz kirliliğiyle ilgili) aykırı olduğunu belirtiyorlar.

Türkiye Longoz Ormanlarını koruma konusunda neden duyarlı olmalıdır?

Başka bir 'longoz' yok ta ondan. Yukarıda özelliklerinden bahsettim. Milyonlarca yılda oluşan bu ender doğa parçası hassas dengeler üzerinde duruyor. Tüm bu önemine karşılık Longoz Milli Park'ı bugün bile hak ettiği gibi korunup kollanmıyor. Bir tek bekçisi koruyanı gözeteni yok. İğneada'yı koruyacak olan gönüllü kuvvetler var. Ama, orman çöplüğe çevriliyor, kaçak ağaç kesimi, kaçak avcılık, endemik bitkilerin 'yokedilmesi', orman kıyılarında off-road kepezeliği gırla gidiyor. Hal böyleyken bir de termik santral yap, arkasından asit yağmurları gelsin ve Longoz'un köküne kibrit suyu..

İğneada termik santrali sorununa duyarlı gruplara, sizin deyişinizle gönüllü kuvvetlere nasıl bir mesajınız var?

Çevre ve Şehircilik Bakan'ı Beğendik Termik Santral'i için ÇED kapsamı verilmediğini söyledi. Şirkete yazılan yazıda da, yüzbin ölçekli çevre düzeni planında açıkça, bölgeye termik santral yapılamayacağı yazdığı ve ancak bu plan değişikliğiyle ÇED kapsamı verileceği belirtilmiş. Şirketin ilk işi planı değiştirmek için çalışmak olacak. Sonra bir de ÇED yönetmeliği değişikliği gündemde.. Bu yönetmelik değişirse, plan değişikliğini ÇED olumlu raporunu alıncaya kadar yapabilecek şirket. Bu nedenle bu proje dosyası bakanlıkta durduğu sürece bu termik projesi bitmiş denemez. Aynı zamanda, biz İğneada Ekoloji Kolektifi bileşenleri olarak, Longoz Ormanlarının Biyosfer Rezerv alanı olarak ilan edilmesini istiyoruz. Bu konuda gerekli girişimlere de başladık. Şimdi bölge bir koruma statüsü kazanmalı ve bölgede orman, tarım ve balıkçılıkla yaşayan halk bir başka faniye kulluk etmeden ekmeğini yiyebilmeli. Yoksa, termikçi gider, turizmci gelir. Ne seragazi, ne vahşi turizm. Bu nedenle, Santralle ilgili gelişmeleri yakından takip ederek ne olup bittiğinden halkı haberdar etmemiz, kısacası santral karşıtı mücadeleyi 'ateş'te tutmamız gerekiyor. Bizim İğneada son durağımız, zenginlerin ise durağı bitmez.

Söyledim ve Ruhumu Kurtardım

(J'ai dit et j'ai sauvé mon ame)

Alptekin Ocak

Öykü yoksul bir basralı hakkındadır. Basralı günlerce aç kalmış ve Basralılardan bir dilim eklemek dilenmiş. Ama hiç kimse bir dilim eklemek vermemiş. Sadece bir kasap acımış, bir parça çiğ et atmış önüne. Basralı çiğ yiyemeyeceğine göre ya eti pişirecektir ya da açlıktan ölecektir. Bu sefer de kimden ateş istemişse, olumsuz yanıt almış; allaha sığınmaktan, ondan yardım istemekten başka çaresi kalmamıştır. Ve allaha yakarır; “allahım” der, “şu eti pişirecek bir parça ateş ver.” Duası biter bitmez büyük bir yangın çıkar Basra’da. Basralı canının derdindeyken, adam bir köşede eti pişirmekle meşguldür. Daha önce ateş istediklerinden birisi görür adamı ve “sonunda ateşi buldun” der, “bad-el harab-ül basra” (basra harap olduktan)..

Sinop Ayancık'ta yapımına devam edilen neredeyse bitmiş HES faaliyeti Mahkeme tarafından durdurulduğunda bu hikaye geldi aklıma. Mahkemenin HES faaliyetinin ekosistem üzerinde yaratacağı muhtemel yıkım ve bu faaliyetin akut etkileri sebebiyle Ayancıklılar nezdinde ciddi kaygılar uyandırmasına rağmen söz konusu HES'e karşı 1 yıl önce açılan davada durdurma kararını ancak yapılan keşif ve sonrasında alınan bilirkişi raporu sonucu, faaliyetin hukuka aykırılığının tescillenmesi sonrası vermiş olması bağdat hikayesini akla getirdi.

“Ayancık HES Telifisi Güç veya İmkansız Zararlar Doğurabilir”

Aslında Ayancık HES yetkilileri hakkında, faaliyetin yapımı sırasında çıkan hafriyatların etrafa gelişi güzel atılması sebebiyle bölge halkı tarafından çevreyi kasten kirletmek sebebiyle yapılan suç duyurusu üzerine Ayancık Asliye Ceza Mahkemesi'nde (TCK. madde 181 vd. kapsamında) firma sorumluları hakkında dava açılmıştı.

Konuyla ilgili olarak Sinop Bölge Orman Müdürlüğü Ayancık Orman İşletme Müdürlüğü tarafından yapılan tahkikat sonucunda hazırlanan 25 Ocak 2011 tarihli yazıda ilgili firmanın almış olduğu izin dışında orman arazisine girdiğini, 3. şahıslara zarar verdiğini ve firmanın hafriyat toprağı inşaat ve yıkıntı artıklarının kontrolü yönetmeliği hükümlerine aykırı davranıldığı kanaatine varılmıştı.

Aynı şekilde Devlet Su İşleri 7. Bölge Müdürlüğü tarafından 24 Şubat 2011 tarih 351 sayılı inceleme değerlendirmesinde; yerinde inceleme yapıldığı açık kanal olarak devam eden bölümde kazıdan çıkan hafriyatın depo alanları yerine hiçbir önlem alınmaksızın doğrudan vadi tarafındaki ormanlık alana döküldüğü kontrolsüz olarak dökülen hafriyat toprağının ormanlık alanda tahrifata yol açtığı duyarlılığı düşük orman toprağını harekete geçirerek büyük kütleler halinde heyelanlara yol açtığı bu durumun iletim kanalının aşağısında bulunan Ayancık İlçe Merkezi'ni tehdit eder boyuta ulaştığı belirtilmiş ve şirkete bunların telifisi için 1 aylık süre tanınmış, tüm bu tehlikelilik ve muhtemel yıkıcılığa rağmen ne firma tarafından gerekli tedbirler alınmış ne de sorumlu idareler tarafından yüklendikleri kamusal yükümlülükler hakkıyla yerine getirilebilmişti.. Geç gelen adalet üzerine yangını seyretmenin keyfini mi çıkartsak yoksa, yangını seyretmek yerine adalet mi arasak diye düşünmüyor değilim. Şimdi bu kararı çerçeveletip duvarımıza mı assak yoksa, baraj kapaklarının arasına bir salıncak mı kağıttan bir salıncak mı kursak..

Fotoğraf: Pelin Kılıç

Sosyalist Hareketin Fetret Devri ve “Modern Prens”

Foti Benlisoy

Sadece yaşayanların değil, “ecdadımızın” da “milli iradesini” bedeninde cisimleştirdiği iddiasındaki Erdoğan’ın “Muhteşem Yüzyıl” çıkışıyla emperyal nostalji kamusal söylemimizin baş köşesine yerleşti. Dolayısıyla sosyalist hareketin içerisinde bulunduğu durumu Osmanlı tarihinden analogilerle tarif etmek yadigarlanmamalı. Şaka bir yana, “fetret devri”, ahvalimizi tasvir etmek için pekâlâ faydalı bir tabir. Bilindiği gibi “fetret devri”, 1402 tarihinde Yıldırım Bayezid’in Timur ordularına yenik düşmesiyle başlayan, Bayezid’in şehzadeleri arasında taht kavgalarıyla geçen ve 1413’e kadar süren dönemin adıdır. Bizde taht kavgaları yok elbette; ancak

ÖDP’nin 2000’lerin ilk yarısında birleşik parti olma vasfını tedricen kaybetmesiyle, fetret devrinde olduğu gibi bir “fasıla-i saltanat” haliyle karşı karşıya olduğumuz aşikâr. Hemen hemen bütün sol parti ve oluşumların iri ya da cılız propaganda grupları haline geldiği koşullarda sosyalist hareketin merkezinde bir düzenleyici, derleyici gücün eksikliği uzun zamandır hissediliyor. Sosyalist hareketin yeniden inşasında toparlayıcı bir rol üstlenecek merkezi (hegemonik) bir siyasal öznenin, bir partinin eksikliği, bizim fetret devrimizin en açık ifadesi.

Ortada birbirine rakip şehzadeler mi var denerek “fetret devri” benzetmesinin zorlama olduğu iddia edilebilir elbette. Ancak unutmayalım: Gramsci, partiyi (elbette “düzen” partilerini değil, “devrim” partisini) “modern prens” (ecdadımızın diliyle “asri şehzade” de diyebiliriz pekâlâ) olarak tanımlıyordu. Devrim partisi Gramsci’ye göre “modern” bir prenstir; çünkü artık söz konusu olan eskinin tek adamı, bireysel lideri değil, kolektif, kitlesel bir siyasal öznedir. Devrim partisi zamanımıza özgü de olsa hâlâ bir “prens”tir, çünkü o bir kahramandır. Tıpkı eskinin prensi gibi insanlardan fedakârlık, sevgi ve bağlılık ister. Muhtaçların, sesi kısılmışların, haksızlığa uğramışların, kenara atılmışların safında kavga verir ve böylece insanların renksiz ve sıradan hayatına “asalet” ve anlam katar. Nasıl bir parti, nasıl bir siyasal aygıt sorusuna yanıt aramaya dönük her çabanın, partinin “modern” boyutuyla onun “kahramanlık” yönünü birarada ele alması, ayağını bu iki alana birden koyması gerekir. Modern bir siyasal aygıt olmanın beraberinde getirdiği form ya da işlev özellikleriyle toplumsal kurtuluş uğruna verilen mücadelenin aşağıdakilerin hayatını anlamlı kılan, yani onları tarihsel bir fail haline getiren yönü birlikte hesaba katılmalı. Yani “devrim partisinin” tanımlayıcı özelliği, onun düzen partileri gibi modern iktisadi işletme rasyonellerini esas alan bürokratik, işlevsel rasyonalite temelli teknik bir aygıt olması değil, tam tersine aşağıdakilerin hayatına “asalet” katan kolektif bir siyasal fail olmasıdır.

Konumuza geri dönelim. Sosyalist hareketi oluşturan yapıların politik, programatik ve örgütsel bir dağılıma haliyle karşı karşıyayız. Sosyalist hareket içerisinde gerçek bir hegemonya sorunu yaşanıyor. Bu hegemonya bunalımı, sol yapı ve örgütlerin mevcut halleriyle bir inşa sürecini sırtlanamayacağı anlamını taşıyor. Ancak bu hegemonya bunalımı sosyalist hareketin uzatmalı krizinin nedeni değil, sonucu. Sosyalist hareketin fetret devri daha büyük bir krizin, alt sınıfların kolektif eyleme ve örgütlenme kapasitelerindeki düşüşün, kendi özgüçlerine olan güvenlerindeki erozyonun bir tezahürü. Bu kolektif eyleme kapasitesi ve ona olan inanç gündelik mücadeleler içerisinde tazelenmedikçe sosyalist hareketin hayat damarlarından herhangi biri değil, en önemlisi kesik kalacak. Sosyalist hareketin yenilenebilmesi, yeniden anlamlı ve etkili bir siyasal aktör halini alabilmesi ancak toplumsal mücadelelerde bir canlanmayla mümkün olabilir görünüyor. Türkiye’de alt sınıfların kendi kaderine sahip çıkmaya dönük kolektif enerjisinde gözlemlenen büyük azalma telafi edilmediği müddetçe, yani ‘pratikte’ bu kolektif enerjiyi kıskırtıp kitlelere yeniden özgüven kazandıracak direnişler yaşanmadığı müddetçe solda bir yenilenme ya da canlanma beklemek ham hayal. Bu anlamda sosyalist hareketin kendi imkânlarıyla (yani kendi örgütsel, programatik ve kadrosal birikimiyle) ve kendi kendine kendini yenileyebilmesinin koşulları yok gibi görünüyor. Ancak “dışarıdan”, yani toplumsal mücadeleler alanından bir faktörün devreye girmesi halinde

(işçi hareketinde bir canlanma, radikal bir öğrenci-gençlik muhalefetinin uç vermesi vs.) yeniden inşa ve harmanlanmanın koşulları söz konusu olabilir.

Dolayısıyla sosyalist hareket dahilinde her yeni birlik yahut yeniden harmanlanma girişimi ancak toplumsal mücadeleler alanında bir yeniden inşa faaliyetiyle bakışlımlı olarak kurgulanabilir, kurgulanmalı. Günümüzde bir dizi yeni parti kurma ya da birlik kurma girişimi olmuyor değil elbette. Fakat bu derlenme girişimleri sosyalist hareketin yeniden inşasıyla işçi sınıfı hareketinin yeniden kuruluşu arasında bir doğrudan bir bağ kurma yoluna girmiyor. Oysa yeniden inşa meselesini söylemsel ya da dar anlamda örgütsel bir çerçeveye sıkıştırmak, bu anlamda sosyalizm davasını alt sınıfların kendi kaderini tayin mücadele düzey ve biçimlerinden bağımsız kılmak oldukça sorunlu. Toplumsal mücadelelerden, işçi sınıfı hareketinin aktüel güç ve kapasitesinden bağımsız yeniden inşa veya birlik girişimleri, sosyalizmi bu mücadelelerden, somut ezme-ezilme ilişkilerinden bağımsız bir “söylem” addetmekle malul. Böyle addedince de yenilenmeyi pratikte ve pratik vasıtasıyla değil, taktikler ya da söylem düzeyine (“yeni bir dil”) sıkıştıran bir anlayış hâkim oluyor maalesef.

Bu anlamda, toplumsal mücadelelerle, sınıf hareketinin yeniden inşasıyla paralel bir çerçevede cereyan etmeyen, meseleyi söylemsel bir yenilenmeye ya da dar anlamda örgütsel birlik meselesine indirgeyen yeni parti girişimlerinin fetret devrine nihayet verecek “modern prens” olabilmesi pek mümkün görünmüyor. Bölünme ve birleşmenin kendi başına pozitif bir ivme yaratamayacağı yeterince deneyimlendi zaten. Dolayısıyla politik olan ile sosyal olan arasında mekanik bir ayrımı değil, bunların iç içeliğini, birbirini besleyen karşılıklı diyalektik bir etkileşimi esas alan bir yeniden inşa perspektifine ihtiyaç var. Sosyalist hareketin politik merkezinin kalmadığı, “dik durmamızı” sağlayacak bir örgütsel-politik omurganın var olmadığı koşullarda, siyasal inşayı göz ardı eden bir “direnişçilikle” sosyalist hareketin inşasının ancak toplumsal direnişler aracılığıyla gerçekleşebileceğini göz ardı eden “büyük siyasetçilik” birbirinin ayna yansıması aslında. Sosyalist hareketin son yıllarına rengini veren de bu iki kutup arasında, yani ifratla tefrit arasında sürekli bir gidiş geliş oldu denebilir.

Son yirmi yılda uzun soluklu, kitlesel, militan toplumsal mücadelelerin kimi istisnalar hariç cılız oluşu, bir yeniden kuruluşa enerji taşıyacak kanalların dar ve kısıtlı olması anlamına geliyor. Ancak bu cılızlığı “kızıl bir şafağı” beklemenin mazereti ya da kolay yoldan büyük siyaset kulvarına geçme arayışının vesilesi haline getirmemeliyiz. Son on küsur yılda konjonktürel ve kolaycı girişimlerin yarattığı hayal kırıklıkları zaten yeterince zarar verdi. Sosyalist yeniden kuruluşu yukarıdan değil toplumsal mücadeleler içerisinde gerçekleşirebiliriz. Fakat unutmayalım: Sosyalist hareketin yenilenmesi

toplumsal mücadeleler içerisinde kökleşmekten geçse de siyasal alanı toplumsal olana teslim eden bir “dernekçilik” anlayışından kaçınılmalı. Toplumsal hareketlerle komünizmin kurtuluşçu iddiası arasında bağlantılar kurabilmek ancak siyasal dolayımın mümkün. Sosyal direniş ve mücadelelerle komünizmin kurtuluşçu iddiası arasında köprüler kuracak “organikleşmiş” bir partiye ihtiyacın anlamı budur. Dolayısıyla siyasetin kurumsal/parlamentar bir dar alana sıkıştırılmasına da, siyasetin STK’laştırılmasına da, siyasal alanı atlayıp toplumsal mücadelelerin tek belirleyici kılınmasına da karşı çıkmak gerekiyor. Bunun için de toplumsal direniş ve hareketlerle siyasal aygıt (parti) arasında dinamik bir ilişkiyi tarif etmek, bugünün gündelik mücadeleleriyle sosyalist toplumsal dönüşüm hedefi arasında somut bağlar kuran antikapitalist bir zihniyetle eylemek elzem.

Aşağıdan bir inşanın zaruretinde ısrar etmenin, bilhassa her seçim döneminde gündeme gelen “büyük” projelerin kolaycılığın nazaran hayli meşakkatli bir yola işaret ettiği ortada. Ancak etkisi kısıtlı da olsa değişik toplumsal mücadele deneyimlerinin kürsüsü olabilen ve çoğulcu, demokratik, feminist, ekolojist, antiemperyalist ve antikapitalist bir siyasal odağın inşasının anlamını ezilenlere anlatabilmenin yaşamsallığına inanmış bir faaliyet yürütmek belki kolay çözümler vermeyecek ama sosyalist solun bağımsız bir siyasal alternatif olarak inşasına katkı sağlayacaktır. Bu anlamda, sermayenin yeni ve kapsamlı “çitleme” hareketi karşısında toplumsal mücadeleleri müşterekleri temelinde bir araya getirmeyi hedefleyen, yani basitçe yan yana geliş ya da aritmetik bir toplamı değil, harmanlanmayı ve bütünleşik bir mücadeleyi önüne koyan birleşik eylem zeminlerinin inşası temel hedefimiz olmalı. Sendikal bürokrasilerin ya da oda yönetimlerinin kısıtlarını aşan birleşik eylem zeminleri temelinde bir derlenme faaliyeti mevcudun muhafazasını değil, mevcutta aşağıdan ve kökten bir yenilenmeyi önüne koymalı. Bu birleşik eylem zeminlerini sosyalist hareketin fetret dönemine has politik ve örgütsel karmaşayı sadeleştirecek bir biçimde işlevli kılmak pekâlâ mümkün olabilir. Acil ve yakıcı talepler etrafında yürütülebilecek ortak faaliyetler, aşağıdan bir derlenmeye girdi oluşturabilir. Bu tarz birleşik eylem zeminlerini emekçi ve ezilenlerin kendi hayatları üzerindeki denetimlerini artıracak, onların kolektif eylem ve örgütlenme kapasitelerinde artışa yol açacak bir biçimde tasarlamak kritik önemde.

Kastedilen mutad basın açıklamaları yahut protesto eylemleriyle yetinen birliktelikler, platformlar, bloklar, çatılar vs. değil. Sosyalist hareketin antikapitalist temelde yeniden inşasına anlamlı bir girdi oluşturacak birleşik eylem zeminlerinin hedefi, a) parçalı mücadeleler arasında önce iletişim, koordinasyon ve deneyim paylaşımını, giderek de bunlar arasında bir harmanlanmayı mümkün kılmak ve b) emekçi ve ezilenlerin kendi kendini örgütlenme ve eyleme kapasitesinde bir

artışa imkân vermek olmalı. Özellikle ikinci husus, yani alt sınıfların kendi kaderlerine sahip çıkma güçlerinde bir artışın mecralarını oluşturacak eylem ve dayanışma zeminlerinin inşası kritik önemde. Böylesi mecraların yaratılması halinde sosyalist hareketin bu mecralar aracılığı ve bunlar yoluyla kendini yenileyebilmek imkân ve kapasitesinde ciddi bir artış söz konusu olabilecektir. Böylesi mecralara, birleşik eylem ve dayanışma zeminlerine yaslanmayan her birlik yahut yenilenme girişimi baştan kısırlıkla malul kalmaya mahkûm gibi görünüyor.

Ortada bir hanedan olmadığından bizim fetret devrimiz bir şehzadenin hükümdar olmasıyla nihayet bulmayacak elbette. Yani bizim fasıla-i saltanatımız yukarıdan değil aşağıdan, geniş kitlelerin siyasal ve sosyal mücadele alanına girmesiyle, kendi kaderlerine sahip çıkmaya dönük müdahalelerinin artışıyla gündeme gelecek. Açıkçası aşağıdaki bu hareketlenmeye imkân verecek, onu mümkün kılacak yolları ve yordamları mesele edinmeyen hiçbir yeniden inşa tartışması ya da arayışının ehemmiyeti yok. Toplumsal mücadele alanında yeni bir hareketlenmenin ipuçları dahi sosyalist hareketin yeniden yapılanması, antikapitalist temelde derlenmesi için muazzam bir enerjiyi ve iyimserliği açığa çıkaracaktır. Mevcudu yan yana getirmekle yetinen, ufku mevcut siyasal ve sosyal faaliyetlerin aritmetik toplamın yaratacağı muhayyel çarpan etkisiyle sınırlı birlik girişimlerinin sonuçları ortada, yanlıştta ısrar etmenin lüzumu yok. Sanki emrimizi bekleyen büyük sosyal aktörler varmış gibi askersiz mareşali oynamanın da manası yok. Kürt hareketiyle 29 Ekim’de sokaklara çıkan Kemalistleri hangi cambazlıkla yan yana getiririm türünden siyasal simyacılık girişimleriyle kaybedecek vaktimiz yok. Terazide vurulabilecek bir toplumsal karşılığı olmayan sosyalist kümelerin CHP’ye (ya da başkasına) akıl öğreterek onlar üzerinde bir hegemonya tesis edebileceğini tasavvur edebilmek ancak bize özgü bir siyasal bilim kurgu türünün örneği olabilir. Seçimler aracılığıyla, parlamentoda ya da mahalli idarelerde elde edilecek “başarıların”, ardında bir mücadele-direniş birikimi olmaksızın boşlukta kalmaya mahkûm olduğuna dair de çokça deneyim biriktirdik. Mecliste üç değil de mesela altı sosyalist vekilin bulunmasının sosyalist hareketin derlenmesine nasıl bir girdi oluşturacağını hiçbir makul cevabı yok.

Geriye tek yol kalıyor: Toplumsal mücadeleler içerisinde (günübirlik faaliyetle yetinmeyen) bütünlüklü bir inşa perspektifiyle kökleşmek. Küçük büyük demeden birleşik eylem zeminleri aracılığıyla toplumsal direnişleri kıskırtmak, bunları harmanlamak ve bunlar içerisinde antikapitalist bir derlenmenin nüvelerini biriktirmek. Bu yolla direniş mevziileri oluşturmak. Fetret devrimize son verecek bizim şehzade, modern prensimiz, sebatla düşülecek bu yolda mümkün olacak.

Devletin Hukuku, Yurttaşın Hukuku

Cem Altıparmak

Sol politik jargonda bazı tumturaklı laflar, klişe tespit cümleleri vardır. Bir yazının veya bir söylevin başlangıcında bu cümleleri söylemez ise, söyleyeceğin sözün de bir ciddiyetinin kalmayacağını zannedersin.

Mesela, “gün geçmiyor ki faşizmin yeni bir saldırısıyla karşıya kalmayalım” bunlardan biridir. Ya da “ülke topraklarını emperyalistlere peşkeş çekme” yi konuşmana eklemeyen, arkandan ağlar.

Son dönemde gündeme oturan yeni bir klişe aday cümle ise “Yargıdaki yapısal değişiklikler”dir. Özellikle Anayasa’da ya-

pılan son değişiklikler sonrası yargı/HSYK camiasında ortaya çıkan dalgalanmalar, “Yargıdaki yapısal değişiklikler” cümlesi ile izah edilmeye çalışılmaktadır. Yargıda yapısal değişiklikten maksadın ise -haydi itiraf edelim- AKP’nin, Anayasa değişikliği sonrası ilk derece mahkemeleri ile yüksek yargı mevkilerine, programına uygun düşecek hakim/savcı ekibini yerleştirme çabasına işaret etmek olduğu açıktır.

Bununla birlikte, yargıda yapısal değişiklik vurgusunda bir haklılık payı olup olmadığını, hamasete düşmeden belirleyecek olan şey ise yargıda değişen hakim/savcı kadrolarının, yargı kararlarına nasıl etki ettiğini tespit etmekten geçmek-

tedir. Yani klişe olmaya aday bir cümleyi, yine bir başka klişe ile test etmekten başka çaremiz yok: “*Hakimler kararları ile konuşur*”.

Yüksek yargı içtihatlarının ve mahkeme kararlarının geçmiş 30 yılını karşılaştırma imkanına eriştiğimizde, ülkedeki politik değişikliklerin mahkeme kararlarına nasıl yansıdığını, yüksek yargı ve mahkeme kararlarının, ülkedeki hangi politik kırılmalar sonrası değişmeye başladığını, bu değişimde yeni kadroların ne derece payı olduğunu, ne tür kararların hangi değişiklikler sonrası ortaya çıktığını, hakim/savcı kadrolarının sistem içindeki rotasyonunu ve bu rotasyonların kararlara etkisini somut verilerle tespit ettiğimiz anda, kararları ile konuştuğu iddia olunan yargının müthiş bir fotoğrafını çekme şansını da yakalamış olacağız.

Şüphesiz ki bu tür bir çalışmanın, her bir faklı hukuk disiplini açısından, ayrı ayrı yürütülmesi, yargının politik rüzgarların etkisine ne derece açık olduğunun, ne sıklıkta ve şiddette enfekte olduğunun tespiti açısından çok yerinde bir çalışma olacaktır. Bununla birlikte konuyu biraz daha somutlaştırmak açısından, yazıyı idari yargının durumu ile sınırlandırıp, yazının merkezini, insan ve çevre hakları mücadelesinde idari yargının aldığı pozisyona, bu mücadelenin bir parçası ve savunucu örgütü olarak baroların dava açma ehliyetlerinin elinden alınmasına yönelik idari yargı kararlarına ayıracağız.

Öncelikle söylenmelidir ki bu yazı, HSYK'nın ve yargı camiasının bir başka iktidar grubunun temsilcisi olduğu geçmiş dönemlere methiyeler düzmeye, o dönemi güzellemeye hiç de niyetli değildir. Yapısal değişiklik denilen şey AKP dönemi ile başlamamıştır. Lakin AKP'nin, bu değişikliği nihayete erdirmek konusunda geçmiş tüm hükümetlerden çok daha maharetli olduğunu da teslim etmek gerekir.

Gerçekten de yargıdaki yapısal değişikliklerden ne anlaşılması gerektiğinin doğru tespit edilmesi için, Türkiye'de iktidar açısından hukuk yapmanın ne anlama geldiğinin, hukukun ikili yapısının doğru tespit edilmesi şarttır.

Türkiye idare geleneği açısından hukuk yapma-uygulama süreci, idarenin bir takım kurallara uymayı ya da bazı davranış şekillerinden vazgeçmeyi taahhüt etmesi kadar, aynı zamanda o kuralları dolanma faaliyeti olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de çevre ihlallerine karşı hukukun etkili bir savunuculuk yöntemi olarak kullanılmaya başlanması, daha doğru bir tespitle bu yöntemin kamuoyunda görünür hale gelmesi, 1990'lı yılların ikinci yarısına tekabül etmektedir. 1990'lı yıllarla birlikte Türkiye, küresel enerji politikalarının bir yansıması olarak nükleer enerji tartışmalarıyla, Mersin Akkuyu'da

yapılacak nükleer santralin ihale edilmesinin ardından tartıştı.

Yine bu yıllarda Muğla Kemerköy (Gökova), Yeniköy ve Yatağan termik santrallerinin çevresel etkisini ve yarattığı tahribatı gözardı eden uygulamalara karşı açılan davalar; siyanürlü altın aramaya karşı çıkan Bergamalı köylülerinin AİHM'e varan hukuk mücadelesi, 1990'lı yıllarda gündeme oturan davalardan bir kaçı oldu.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi uluslararası nitelikli mahkemelerin bu gibi davalara yönelik olarak vermiş olduğu Türkiye aleyhindeki hak ihlali kararları, basın ve kamuoyunda yankı buldu. Çevre ihlallerine karşı hukuk ve dava yolunun bir savunuculuk yöntemi olarak gelişmesine katkı sağladı.

Bununla birlikte, yukarıda ifade edilen savunuculuk pratiğinden zarar gördüğünü düşünen yatırımcı sınıf ve çoğunlukla bu sınıfın temsilciliğini yürüten politik irade ve onun idari örgütlenmesi, bu pratiğin kendi iktidar alanlarında yarattığı “*mağlubiyetlerden*” kendi lehine dersler çıkarmasını bildi:

Savunuculuk mücadelesinin temel dayanağı olan çevre mevzuatı yeniden revize edildi. Kapsamı çevre aleyhinde sonuçlara yol açacak şekilde daraltıldı ve esnetildi;

Çevre mevzuatında yapılan değişiklikler sonucunda, hukuk ve adalet sistemi, çevrenin ve doğanın tahribi yolunda bir araç haline getirildi. Çevrenin korunması hususunda kendisine yasal zorunluluklar yüklenen idare, bu sorumluluğunu görmezden geldi ve dava konusu edilen çevresel sorunların yol açtığı toplumsal maliyeti göz ardı etti.

*İdareye karşı açılan davalarda yargılama süreçleri, yatırımcının savunuculuğunu idarenin üstlendiği bir istikamette yol aldı. İdarenin desteklediği yatırımcının yatırımları adeta ‘**milli menfaat**’ haline getirilirken, bu “menfaate” karşı duran hak savunucuları ise vatan haini olmakla itham edildi.*

Politik bir tercih ile yatırımcının yanında yer alan devlet, idari ve yargısal mekanizmasını ve güvenlik güçlerini çevre ihlallerinden mağdur olan ya da olma riski taşıyan vatandaşlarının karşısına dikmekten çekinmedi;

Devletin jandarma ve polis gücü, hak ihlallerine karşı çıkan savunuculara yönelik özel yetkili operasyonlarla, yatırımcı için ‘sahayı temizlerken’, medya ve üniversiteler bu temizliğin toplumsal alanda meşrulaştırılması görevini üstlendi.

İdari Yargıdaki Değişim Sürecinin Barolara Etkisi:

Yukarıda ana başlıklarla vermeye çalıştığımız değişim sürecinden olumsuz etkilenen kurumların başında barolar geliyor. 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 76 ve 95. maddelerinde yer alan "hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunma, koruma ve bu kavramlara işlerlik kazandırma" düzenlemesi nedeniyle, adeta bir kamu savunuculuğu görevi de yüklenen barolar, uzun yıllardan bu yana, insan hakları, kent ve çevre hakları ihlalleri gibi konularda davalar açmakta ve elde ettikleri kararlara içtihatlarla, kent, çevre ve insan hakları hukukunun gelişmesine ciddi katkılar sunmaktalar.

Baroların özellikle çevre ihlallerine yol açan idari işlemlerin engellenmesi ve iptali amacıyla açtığı davalar, kaçınılmaz olarak Barolar ile İdari Yargı'nın yollarının sık sık kesişmesine yol açmaktadır.

Öncelikle söylenmelidir ki iptal davasında davacının rolünün, hukuka aykırı işlemlerini ortadan kaldırmak suretiyle idarenin hukuka bağlılığını sağlamak ve böylece hukuk düzenini korumaktan ibaret olduğu dikkate alındığında, iptal davası ve hukuk devleti arasındaki ilişki, oldukça berrak bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Ne var ki bu ilişki ve denge, politik iradenin idari yargı kurumunda, tercihleri doğrultusunda yaptığı değişiklikler sonrası ciddi bir dejenerasyon sürecine girmiştir.

Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç'ın Danıştay Başkanı Karakullukçu'nun başkanlığa seçilmesi sonrası söylemiş olduğu "Kurban olduğum Allah verdikçe veriyor" sözleri; Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız'ın nükleer santrallere ilişkin soru üzerine, "Bu konuda yasamanın, yürütmenin ve yargının yeknesak bir halde olduğunu görüyoruz. Bu bizim için sevindirici bir durum. Bu Türkiye'nin meselesi, hepimizin meselesi...O yüzden yasama, yürütme ve yargının tüm mensuplarına teşekkür ediyoruz" demesi; Akabinde Danıştay Başkanı Karakullukçu'nun "Ne varsa durduruyoruz. Yok, durdurma yok artık. İlerleme var... Devletin, milletin lehine ne varsa yapılacak. Bunun lamı cimi yok. Öyle bir şey mi var? Onu durdur, bunu durdur. Durdurduk ne oldu?" şeklindeki açıklaması; İdari Yargılama Usul Kanunu'nda mahkemelerin yürütmeyi durdurma kararı vermesini zorlaştıracak düzenlemeler de dahil olmak üzere, yatırımcı lehine yasal mevzuat oluşturma çabaları; yeni dönemde, yürütme ve yargının iç içe girdiği yeni bir ilişki biçimini bize "müjdeliyordu".

Bu yeni dönemin Baroların savunuculuk faaliyetlerine yönelik olumsuz etkisi çok geçmeden kendisini gösterdi.

İlk olarak, İzmir ve Balıkesir Baroları'nın 2011 yılı Mayıs ayı içerisinde ayrı ayrı olarak açtıkları, Gebze-Orhangazi-İzmir Otoyolu'nun ÇED raporu alınmadan inşaata başlamasına yönelik idari kararının ve ÇED Yönetmeliği'nin geçici 3.maddesinin iptal için açtıkları davada, Danıştay 14.Dairesi, ver-

miş olduğu iki kararda da, her iki baronun, aynı gerekçelerle, dava ehliyetlerinin bulunmadığına, karar verdi.

Danıştay 14.Daire Başkanı'nın "Baroların; mesleki bir örgüt olmanın ötesinde hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve korumak gibi bir işlev yüklenmesi nedeniyle diğer meslek örgütlerinden farklı bir konuma sahip olduğu açıktır. Çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını ilgilendiren konularda dava açma ehliyetinin bu durum göz önünde bulundurularak geniş yorumlanmak suretiyle saptanacağı, coğrafi alana bağlı kalınmayacağı, Danıştay içtihatlarıyla kabul edilmiş bulunmaktadır" şerhiyle, karşı oy kullandığı kararda, "Baroların hukukun üstünlüğünü savunma görevinin avukatlık mesleğinin geliştirilmesi çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğinden, Baronun avukatlık mesleğini ilgilendirmeyen ve avukatlık ortak menfaatlerini koruma amacı dışında kalan işlemleri dava konusu etmesi durumunda, bu davaların subjektif ehliyet koşulunun bulunmaması nedeniyle reddedileceği tabiidir" , denilerek, baroların bu tür davaları açamayacakları vurgulandı.

14.Daire'nin bu görüşüne göre barolar, hukukun üstünlüğü ve insan hakları ile ilgileneceklerdir, ancak bu ilgilenme sadece ve sadece "avukatın hukuki üstünlüğü" ve "avukatın insan hakkı" konuları ile sınırlı olacaktır. Baroların subjektif ehliyeti konusunda böylesine zorlama bir yorumu hukuk dünyasında kabul edecek bir otorite var mıdır acaba?

Şüphesiz ki 14.Daire'nin bu kararları olduğu yerde durmadı.Hemen Danıştay Dergisi'nde yayınlandı. Ülkedeki farklı İdare Mahkemeleri'ne gönderildi ve neticede, kararın üzerinden geçen iki yıllık süre içinde, Barolar tarafından açılan birçok benzer nitelikteki davada, ehliyetten ret kararları yağmaya başladı:

Danıştay 6.Dairesi, 2011 yılı Kasım ayında verdiği kararda, 14.Daire kararına atıf yaparak, Bursa Barosu'nun, imar planı iptali istemli açtığı davada, Bursa 1.İdare Mahkemesi'nin davayı kabul yönünde verdiği kararı, Baronun, iptali istenen işlemlerle kişisel, güncel ve meşru bir hakkının ihlal olmadığı, yani bu tür davaları açma ehliyetinin bulunmadığı gerekçesi ile bozdu.

Hemen akabinde, bir ay sonra, Bursa Barosu'nun Cargill şirketi ile ilgili bir başka plan iptali davasında, Bursa 1.İdare Mahkemesi, Danıştay 6.Daire'nin daha önce vermiş olduğu ehliyetten ret kararının da etkisinde kalarak, bu sefer işi Danıştay'a bırakmadan, aynı gerekçelerle Baro'nun ehliyetli olmadığına karar verdi.

Ankara 3.İdare Mahkemesi, 2012 Mart ayında verdiği kararda, İzmir Barosu'nun, demokratik gösteri ve eylemlerde

kolluk tarafından kullanılan kimyasal gazların kullanımının yasaklanması istemiyle davalı idareye başvurusunun reddine ilişkin idari işlemin iptali amacıyla açmış olduğu davada, İzmir Barosu'nun dava ehliyetinin bulunmadığına karar verdi.

Danıştay 6.Dairesi, 2012 yılı Haziran ayında verdiği kararda, Edirne Barosu'nun Trakya'nın geleceğine dönük yaşamsal karar ve notlar içeren 1/100.000 Ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Revizyon Çevre Düzeni Planı'nın iptali istemli açtığı davada, dava konusu Plan dolayısıyla Edirne Barosu'nun menfaatinin ihlal edilmediği gerekçesiyle ehliyet yönünden ret kararı verdi.

Danıştay 8.Dairesi, 2012 yılı Haziran ayında verdiği kararda, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, İzmir, Manisa ve Muğla Baroları'nın ortak açtıkları, Zeytincilik Yönetmeliği'nde değişiklik yaparak, zeytinlik sahaları başta madencilik olmak üzere, tarım dışı faaliyetlere açan idari düzenlemenin iptalini amaçlayan davada, baroların dava ehliyeti olmadığına karar verdi.

İşin enteresan yanı, ehliyetten ret kararı verilen bu kararın çoğunun, - Danıştay 14.Dairesi'nin Gebze-Orhangazi-İzmir Otoyolu ile ilgili olarak açtığı davada vermiş olduğu ehliyetten ret kararına dair gerekçeyi, kes-kopyala-yapıştır yoluyla, cümlesi cümlesine kendi kararına taşıyan Ankara 3.İdare Mahkemesi'nin biber gazı kararında olduğu gibi- aynı tornadan çıkmışçasına, aynı kelime ve cümlelerle yazılmış olmasıdır.

Bu kararların hiçbirinde, mahkemeler, davanın içerik ve boyutunu, bu içerik ve boyutun insan ve çevre hakları ile olan ilişkisini, Baroların hukukun üstünlüğü ve insan haklarını korumak ve bu kavramlara işlevsellik kazandırma görevinin bu davalarda ne anlama geldiğini, hiçbir şekilde irdelene gereğini duymamışlardır.

Oysa, bu ülkeyi ilgilendiren birçok yasal düzenlemenin hazırlanmasında söz sahibi olan, yasama organı tarafından görüşüne başvuru, hukukun, temel hak ve özgürlüklerin korunmasında ve geliştirilmesinde vazgeçilemez ve devredilemez görev ve sorumlulukları olan savunmayı ve onun örgütlü gücü olan baroları, herhangi bir esnaf derneğinin dar kalıplarıyla yorumlamaya ve bundan sonuç çıkarmaya çalışmak, uluslararası hukuk ve Anayasa ile korunan temel hak ve özgürlüklere saygılı bir yargılama alanından geriye gidişin göstergesi olması açısından, çok tehlikeli bir gelişmedir.

Oysa Baroların ehliyet sorununun sorun olmaktan çıktığına dair, geçmiş 10 yıllık süre içinde, özellikle Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu ve Danıştay Daireleri tarafından verilmiş onlarca içtihat bulunmaktadır. Ardan 10 yılı aşkın bir süre geçtikten sonra, Danıştay Dairelerinin ve idare mahkemelerinin yeniden baroların ehliyetini tartışmaya açmış ol-

ması, yapısal değişiklik ile ne anlaşılması gerektiğine en çarpıcı örnektir.

Bu içtihatlardan bazılarında burada yer vermek, konunun anlaşılması açısından yerinde olacaktır:

İzmir Barosu'nun Mimarlar Odası ile birlikte açmış olduğu Kordonboyu'nun, kordon otoyolu olarak dolgu yöntemiyle ortadan kaldırılmasına ilişkin idari işlemin iptali davasında, Danıştay 6. Dairesi, 1998 yılı Kasım ayında davanın kabulüne karar vermiş, ve bu karar Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun temyiz incelemesi sonucunda vermiş olduğu onama kararı ile kesinleşmiştir. Bu davada; İzmir Barosu'nun dava ehliyetinin bulunup-bulanmadığı tartışma konusu dahi yapılmamıştır.

Türkiye Çimento ve Toprak Sanayi T.A.Ş.'ye ait 5 çimento şirketine kamu hisselerinin bir özel firmaya satışına dair Bakanlar Kurulu kararının iptali istemiyle açılan davada; davacı olan Türkiye Barolar Birliği'nin davacı olabilme ehliyeti tartışılmıştır. Bu tartışmalar sonunda; Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 2001 Mayıs ayında verdiği kararla, Türkiye Barolar Birliği'nin "davayı açmaya ehliyeti bulunduğu" karar verilmiştir.

Zonguldak'ın Alaplı İlçesi'ne bağlı Aydınayla köyü sınırları içinde kalker üretimi yapan şirketin üretimi esnasında çevreye verdiği zararın giderilerek, üretiminde mevzuata uygunluğunun sağlanması, aksi takdirde işletme ruhsatının iptali istemli Zonguldak Barosu'nun açtığı davada, DİDDK'nın 2001 yılı Eylül ayında verdiği kararda Baro'nun dava ehliyetinin bulunduğuna karar verilmiştir.

"Uludağ Kış Sporları Merkezi" ile ilgili işlemin iptali için açılan davada; Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 2003 yılı Haziran ayında verdiği kararda, Bursa Barosu'nun, yargı kararının uygulanmadığını öne sürerek dava konusu işlemin iptali istemiyle açtığı davada menfaat ilgisi bulunduğuna karar verilmiştir.

Yine Bursa Barosu tarafından, Orhangazi Açmatede'de bulunan bazı parsellerin Çimento Fabrikası Sanayi Alanı olarak belirlenmesine dair 1/25.000 ölçekli plan değişikliğine ilişkin Bayındırlık ve İskan Bakanlığı işleminin iptali istemiyle açılan davada; Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 2004 yılı Nisan ayında verdiği kararda; hukukun üstünlüğünü ve kamu yararını koruma görev ve yükümlülüğü taşıyan meslek kuruluşu olan Bursa Barosu Başkanlığı'nın dava açma ehliyeti bulunduğuna karar verilmiştir.

DİDDK, 2004 yılı Kasım ayında verdiği kararında, tarihli daha sonraki bir kararında da, İzmir ili, Bergama İlçesi, Ovacık-Çamköy-Narlıca köyleri mülki hudutları dahilinde, bir maden-

cilik şirketi tarafından siyanür liçi yöntemiyle altın çıkarılması amacıyla kurulan işletmenin faaliyetine izin verilmesine ilişkin 29.3.2002 günlü Bakanlar Kurulu Prensipl Kararı'nın İzmir Barosu Başkanlığı tarafından, kesinleşmiş yargı kararını etkisiz hale getirmeyi amaçladığı ve çevre sorunlarına neden olabilecek nitelikte olduğu gerekçesi ile iptali istemiyle açılan davada, "...hukukun üstünlüğünü savunmak ve korumakla görevli bulunan Baronun yargı kararının uygulanmadığını ve çevre sorunlarına yol açtığını öne sürdüğü bu idari işlemle menfaat ilgisinin bulunduğu açık olması nedeniyle bakılmakta olan davayı açmakta ehliyeti bulunduğu..." karar vermiştir.

DİDDK, 2005 yılı Nisan ayında verdiği kararında, Sağlık Bakanlığı Meslek Liseleri Ödül ve Disiplin Yönetmeliğinin 'Örgün Eğitim Dışına Çıkarma' başlıklı 41. maddesinin (d) bendinde yer alan "fuhuş yapmak ya da cinsel ilişkiye girmiş olduğu tespit edilmiş olmak" hükmü ile 46.maddesinde yer alan "Uyarma, kınama ve mahrumiyet cezalarına itirazda bulunulamaz" hükmünün, Anayasa ile güvence altına alınan eşitlik ilkesine, kişinin dokunulmazlığı ilkesine, özel hayatın gizliliği ilkesine, kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesine, temel hak ve özgürlüklerin ancak kanunla sınırlanabileceği ilkesine aykırı olduğu, öğrenim özgürlüğünü engellediği, söz konusu 41. maddenin (d) bendinde bekaret kontrolü yönünden var olan sakıncanın Genelge ile giderilemeyeceği, Yönetmeliğin bu hükmünün keyfi uygulamalara neden olabileceği ve dolayısı ile Yönetmeliğin 46. maddesinin hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle İstanbul Barosu Başkanlığı tarafından iptali istemiyle açılan davada; "...1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun Baro Yönetim Kurulu'nun görevlerinin sayıldığı 95. maddesinin 21. bendinde, Yönetim Kurulu'nun hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak, korumak ve bu kavramlara işlerlik kazandırmakla görevli olduğunun belirlendiği, dolayısı ile hukukun üstünlüğü ve insan haklarını savunmakla görevli olan Baronun dava konusu işlemle menfaat ilgisinin açık olduğu..." gerekçesiyle İstanbul Barosu'nun dava ehliyetini kabul etmiştir.

Danıştay 6.Dairesi'nin 2008 yılı Mayıs ayında verdiği YD kararında, Muğla Bodrum Yarımadası'nın Bakanlar Kurulu Kararı ve Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişme Bölgesi Olarak Belirlenmesinin İptali İle Yürütülmesinin Durdurulması İstemli olarak, Muğla Barosu Başkanlığı'nın açmış olduğu davada, Muğla Barosu'nun yukarıda ifade edilen ve kanundan kaynaklanan görevleri kapsamında, dava ehliyetinin bulunduğu karar vermiştir.

Son olarak DİDDK, 10.12.2009 tarihli çok yeni bir kararında, yüksek öğrenime girişte katsayı puanı uygulamasının kaldırılmasına yönelik kararın iptali amacıyla İstanbul Barosu'nun Danıştay 8.Dairesi'ne açtığı davayla ilgili olarak, davalı idari

renin, davacı Baro Başkanlığı'nın dava açma ehliyetinin bulunmadığına yönelik itirazını, oldukça geniş bir perspektifte ve Baroların dava ehliyeti konusunda DİDDK'nın şu ana kadar verdiği içtihatları da karşılaştırarak değerlendirme fırsatı bulmuş ve "... Eşitlik ilkesinin zedelendiği, kazanılmış hakların çiğnendiği, Anayasa'ya ve yasalara aykırı düzenleme yapıldığı, yargı kararlarının uygulanmadığı savıyla açılan bu davada, işlemin hukuki niteliği ile hukukun üstünlüğünü koruma görev ve yükümlülüğü bulunan davacı Baro Başkanlığı'nın iddiaları birlikte dikkate alındığında davalının dava konusu kararla menfaat ilgisinin bulunduğu..." karar vermiştir.

"Yasa Koyucu" Ne İş Yapar ?

Hukuk Fakültesinde okuyan her öğrencinin ilk öğreneceği kuralardan birisi de yasaları sadece lafzıyla değil ruhuyla da değerlendirmek ve yasa koyucunun neyi amaçladığını dikkate almaktır. Peki bir yasal düzenlemeye kim ruh üfler? Yasa koyucu kimdir?

Şüphesiz ki bu soruya, sahip olduğunuz ideolojik-politik çerçevede içinde vereceğiniz envai çeşit cevap bulunmaktadır. Herhangi bir politik angajmana mahal vermeden söylemek gerekirse, siyaset bilimi, "Yasa Koyucu" denilen şeyin, Meclis İradesi olduğunu söylemektedir. Yani, -yine seçme ve seçilme üzerine herhangi bir polemige düşmekten uzak kalarak söylemek gerekirse- seçmenin iradesinin vekilleri eliyle somutlaştığı Parlamento.

Bu tespiti yaptıktan sonra, baroların ehliyeti ile ilgili karanlıklar kapısını açan Danıştay 14.Dairesi'nin kararına dönersek, kararda aynen şöyle denmektedir: "Baroların hukukun üstünlüğünü savunma görevinin avukatlık mesleğinin geliştirilmesi çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğinden, Baronun avukatlık mesleğini ilgilendirmeyen ve avukatlık ortak menfaatlerini koruma amacı dışında kalan işlemleri dava konusu etmesi durumunda, bu davalının sübjektif ehliyet koşulunun bulunmaması nedeniyle reddedileceği tabiidir"

İşte bu "tabiidir" kelimesindeki vurgu, verdiği kararın doğruluğuna duyulan -bizce içi boş- güven tınısı, kanunun ruhunu değil ama idari yargıdaki yeniden yapılanmanın ruhunu açık etmektedir.

14. Daire kararından yapmış olduğumuz sözkonusu alıntı, yukarıda izah edildiği gibi, benzer nitelikli davalarda Baroların ehliyetinin bulunmadığının şablon gerekçesi haline getirildiğinden, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 76 ve 95. maddesinde ifade edilen "hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunma, koruma ve bu kavramlara işlerlik kazandırma" gör-

evinin ne anlama geldiğinin, ne amaçla Avukatlık Kanunu'nda yer aldığı bir kez daha ve ciddi bir şekilde izah edilmesi zorunluluğu doğmaktadır.

Bu çerçevede şunu açıklıkla söylemeliyiz ki gerek 14.Daire, gerekse 14.Daire'nin bu kararını dayanak yapan diğer mahkeme ve daireler, aslında Yasa Koyucu'nun TBMM çatısı altında cisimleşmiş iradenin yerine geçerek, Barolara "hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunma, koruma ve bu kavramlara işlerlik kazandırma" görevi getirirken Yasa Koyucu'nun neyi amaçladığını, bu iradenin ne olması gerektiğini, yani kanunun ruhunu kendisi belirlemeye çalışmaktadır. Bu durum, açık bir irade gaspı halidir ve aynı zamanda bir Anayasal suçtur.

Gerçekten de söz konusu kararlarda, 1136 Sayılı avukatlık Kanunu md.76 ve 95'te yer alan düzenlemelerin, "...Baroların hukukun üstünlüğünü savunma görevinin avukatlık mesleğinin geliştirilmesi çerçevesinde değerlendirilmesi..." gerektiği iddia edilmektedir.

Barolara "hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunma, koruma ve bu kavramlara işlerlik kazandırma" görevini getiren yasal düzenleme, 02.05.2001 tarih ve 4667 sayılı "Avukatlık Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile mümkün olmuştur.

Bu kanun ile 1136 Sayılı Kanun'da değişikliğe gidilmeden önce de, gerek 1136 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılan 3499 sayılı eski Avukatlık Kanunu'nda, gerekse 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nda, barolara avukatlık mesleğinin geliştirilmesi kapsamında zaten yasal görevler yüklenmiş bulunmaktadır.Yani Yasa Koyucu, 4667 sayılı Kanun ile hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunma, koruma ve bu kavramlara işlerlik kazandırma düzenlemesini yapmamış olsaydı dahi, Baroların mesleğin gelişimiyle ilişkin görevlerine dair birçok yasa maddesine sahip olduğu, gözden kaçırılmamalıdır.

Yani, Yasa Koyucu'nun 4667 sayılı Kanun ile Barolara "hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunma, koruma ve bu kavramlara işlerlik kazandırma" görevini yüklemesinin ardında, mesleğin iç işleyişinin ya da mesleki gelişiminin düzenlenmesi niyetinden farklı bir iradesinin bulunduğu açıktır.

Bu durumda, Yasa Koyucu'nun, yani TBMM'nin bu düzenlemeyi yaparken taşıdığı iradenin, yani kanunun yapılış amacının/ruhunun ne olduğunun iyi tespit edilmesi, baroların dava ehliyeti sorununun çözümünde önemli bir noktayı işgal etmektedir.

Yasa Koyucu'nun iradesinin ne şekilde somutlaştığını görmek için bakacağımız yer şüphesiz ki TBMM Genel Kurulu tutanaklarıdır. 4667 sayılı Kanun hakkındaki Meclis görüşmeleri 01/Mayıs /2001 Salı günü, 21. Dönem 3. Yasama Yılı'nın 94. Birleşimi'nde gerçekleşmiştir.

Bu birleşimin ikinci oturumunda, 4667 sayılı Kanun tasarisını hazırlayan Adalet Komisyonu üyesi milletvekilleri söz alarak, Avukatlık Kanunu'nda yapılan düzenlemeler ile ilgili olarak gerekçelerini Meclis'e anlatmışlardır. Komisyon adına söz alan Doğru Yol Partisi Amasya Milletvekili Ahmet İyimaya, Barolara hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunma, koruma ve bu kavramlara işlerlik kazandırma görevini niye yüklediklerini şu şekilde ifade etmiştir: *Değerli arkadaşlar. Bu noktada dikkatlerinize sunmam gereken bir husus, Barolar ve Barolar Birliği'nin şu ana kadar avukatlık tarihimizde üstlenmediği bir görev veriliyor kendilerine; o da, insan haklarının korunması ve insan haklarının Baro bakımından ve o araçla üstünlüğünün korunması için gerekli önlemlerin alınması görevi. Bu görev, gerçekten, bu yasaya reform mührünü veya damgasını vurdurtacak önemli bir yeniliktir. İnsan haklarının ihlal edildiği hallerde – ceza olsun, hukuk davası olsun, diğer davalar olsun, eylem olsun, işlem olsun, hatta yasa olsun- Baroların ve Barolar Birliği'nin doğrudan müdahale hakkı ortaya konulmaktadır. O hakla, o yetkiyle donatılmış olmaktadır ki, Türk insan haklarının, bizim insan hakları rejimimizin dönüştürmesini sağlayacak önemli manivelalardan, dinamiklerden birisidir..." (94.Birleşim Tutanaqları, shf.52-54).*

Avukatlık yasası'nın görüşüldüğü Meclis Görüşme Tutanaqları toplam 99 sayfadır ve bu tutanaqlar içinde, yukarıdaki alıntının haricinde, Baroların hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunma, koruma ve bu kavramlara işlerlik kazandırma görevinin ne anlama geldiğini ifade eden onlarca benzer görüş bulunmaktadır.

Yukarıda yazmış olduklarımız ve bu yazdıklarımızın gerekçesini oluşturan mahkeme kararları ve Meclis görüşme tutanakları, Baroların ehliyeti konusunda lafla peynir gemisi yürütmek isteyen İdari Yargı'nın, iş ruha geldiğinde, Mephistofeles ile pazarlığa tutuşan Faustus'tan bir farkının kalmadığını ortaya çıkarmaktadır.

Baroların hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunma, koruma ve bu kavramlara işlerlik kazandırma görevinin gereği olarak, tartışmasız bir şekilde sahip olduğu ehliyeti konusunda söylemek isteyeceğimiz son söz şudur: *"Barolar bu ehliyeti bakkaldan almamıştır".*

Doğa Koruma Hukuku'nda Dönüşüm ve Çıplak Doğa

Yakup Okumuşoğlu

Herkes bilir; hukuk geneldir, kişiden kişiye değişmez, herkese eşit uygulanır filan. Hatta Anayasamızda yazar: "Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz" ve hatta yine yazar "Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz." Durum bu ise bu ülkenin çevre duyarlılığı olan yuttaşları neden mahkeme kapılarından ayrılamaz hale geldi? Ne oluyor da örneğin Karadeniz'de hemen her vadinin hemen her köyü, köy olarak yargıya koşuyor, hatta son zamanlarda köy olarak yargılanıyor?

Bildiğiniz üzere Karadeniz'de hes diye bilinen nehir tipi hidroelektrik santraller var. Vadileri yıkıyor, ormanları hafriyat altında bırakıyor, dereleri kurutuyor. Ülkenin her tarafında termik santraller de var. Havayı kirletiyor, kurulduğu yerlerde göz gözü görmüyor. İnsanlar adeta zehir soluyor. Madenler var, güzelim dağlarımızı yıkılıyor. Ormanlarımızı doğruyor. Dağlarımız kimyasal atık deposuna dönüyor. Bu faaliyetler buldukları yerlerde öyle yıkımlara, öyle kirliliğe ve zarara neden oluyor ki, gören de yaşayan da, vicdanı olan da ve hatta olmayan bile insafa gelip yok artık diyerek yüzlercesi birlik olup mahkemeye koşuyor.

Sadece mahkemelere de koşmuyor, sokağa da koşuyor. Basına da koşuyor, akademisyenlere de koşuyor, kimden ne katkı olacaksa ona da koşuyor. Hatta o kuruma, bu bürokrata, şu müsteşara, bu bakana, başbakana kadar da koşuyor.

Ne çare!

Kuruma, bürokrata gittiğinizde; biz bize gelen projeyi bağlı olduğumuz mevzuat çerçevesinde inceledik, mevzuat gereğince onay verdik, bizim elimizden bir şey gelmez, biz devletin memuruyuz, yapacağımız bir şey yok!

Müsteşarına gitseniz; siz her şeye karşı çıkıyorsunuz! Neden yapılmazmış, her şey yapılabilir! Biz hem koruyacağız, hem yapacağız, hem kullanacağız!

Bakana gitseniz; siz kötü niyetli, rüşvetçi, ülkenin kalkınmasını istemeyen, hatta belki de vatan hainisiniz!

Başbakana gitseniz; en çevreci o, hem de siz ne demekse men dakika dukka!

Akademisyene gitseniz bölüm başkanı var, bölüm başkanına gitseniz, dekan var, rektör var, daha yukarısı zaten yük! Orarlardan da çare yok!

Basına gitsen yazanı var yazmayanı var; yazanı da zaten ikinci kez yazdı mı başına ne gelir bilemez halde! Zaten patronu hesçi, madenci,termikçi! Diğer bir gurup zaten su akar türk bakar değil, su akar türk yaparçı!
Sivil toplum olsa...,

Olamıyor! Sarısı var, kırmızısı var, yeşili var, gözünün üstünde kaşı, burnunun altında ağzı var! Ocusu var, bucusu var!
Geriye kalıyor mahkemeler!

Mahkemeler tarafsız ve bağımsız ve akla ve vicdana göre karar verir ya...
Koşuldu, Gidildi!

Sevgilim yurdum insanı elinden geleni yaptı. Simit parasına adam vurulan ülkemde ineğini satıp da doğasını korumak için mahkeme masraflarını karşılayan, yıl boyunca çalışıp aldığı uç kuruş çay parasını bilirkişi ücreti yapan, yargı giderlerini karşılayan güzel insanları var ülkemizin. Bu erkekler, kadınlar bir araya geldiler, komşuları ile dayanıştılar, köyler yeniden birlik oldu, yeniden heyecanlandılar, kendi aralarındaki kırgınlıkları bıraktılar ve “belayı” dava ettiler.
Dava peşinde, Amerikan üniversitelerinden beri suyun ne olduğunu, toprağın ne olduğunu, ormanın ne olduğunu, ekosistemi, yaşamı öğrendiler. Öğrendikleri gibi de yaşamaya başladılar. Bir arada durmayı, dayanışmayı, mücadele etmeyi öğretti onlara davaları...

Mahkemeler tarafsızdı ve mahkemeler bağımsızdı ve mahkemeler akıl ile yani bilim ile karar verirdiler ve verdiler. Ülkenin her yerinden yüzlerce dava açıldı. Yüzleri bulan yürütmeyi durdurma kararları, iptal kararları da elde ettiler. Hukuk vardı! Bu ülkede hakimler vardı!

Mahkemeler iptal kararları verdikçe bu sefer şirketler bir araya gelmeye başladı. Hesiad oldular, Resiad oldular, zaten Müsiad idiler, Tüsiad idiler! Mahkemeler iptal kararı verdikçe şirketler bir araya geldikleri platformlarda iptal gerekçelerini çalıştılar. İptal kararlarının önüne geçmek için ilgili bakana gittiler, ilgili bakan sizde mücadele edin kardeşim, dedi. Siz de elinizi taşın altına koyun deyince; paneller, toplantılar yaptılar. Basında boy boy heslerin ne güzel şeyler olduğunu,ülkeye yabancı sermaye aktığını, dünyanın önde gelen yatırımcılarının milyar dolarlık yatırımlar için geldikleri haberleri yer almaya başladı.Yatırımlar güzeldi, ülke kalkınıyordu,bir iki yatırım kötü izlenim bıraktı diye bütün hesler kötümüydü ki! Zengin olunacaktı, köylere yatırım yapılacaktı, yollar, okullar yapılacak hem de köylü yaşadığı yerde bu yatırımlar bünyesinde istihdam edilecekti. Bu kadar büyük

nimet olan heslere niye karşı çıkılıyordu ki! Karşı çıkmak cinnet hali idi.

Kimileri bunları yedi ise de köylüler hiç yemedi. Ne de olsa kral çıplaktı. Gelen yatırımcı yıkımdan daha ötesi değildi. Her gün gördükleri yıkım ortada idi.
Sonra bu köylüler bu paraları nereden buluveriyor, elimizde bilgi var; Almanya bunlara para veriyor dendi. Hatta ilgili bakan bu yatırımlara karşı çıkanların iyi niyetlisi var, kötü niyetlisi var demeye başladı. Köylülerden bazıları iyiniyetliydi ne de olsa. Kötü niyetlilerle iyiniyetliler bir süre aynı aile içinde bile tartıştılar; ama olmadı gittikleri her yerdeydi hesler ve herkes yıkımı görüyordu. Köylüler kötüniyetli olmaya devam etmek zorunda kaldılar!
Olmuyordu...

Mahkemeler akla, vicdana dayalı “doğa” lehine karar vermeye devam ediyorlardı. Kararlar geldikçe heslerin “ne cici şeyler” olduğuna dair söylemler havada kalıyordu.

Bu sefer dava açanları doğal gaz lobisi destekliyor, kendi enerjimizi kendi kaynaklarımızdan elde etmeyelim istiyorlar, bazı gurupları destekleyip mahkemelerde dava açtırıp ülkemizin kalkınmasının önüne geçiyorlar yaygarası başladı. En son vatan hainliğine kadar gelindi. Ama bu davaları açanlar belliydi, herkes de bir birini tanıyordu. Konu vatan olunca, vatana hainliğinin de ne olduğunu en iyi o davaları açanlar her gün gözlerinin önünde görürken; kimse bu söylenenlere kulak asmadı. Mahkeme Kararları gelmeye, insanlar mahkemelere koşmaya devam ediyor, vatan hainliği sürüyordu.

Sonra yakından bildiğimden açıklayım; Rize ve Trabzon illerinde Valiliklerin çed süreci yürütmesi yetkisi geri alındı. Sorunca bu illerde enerji yatırımları ile ilgili çed süreçlerinin bakanlıkta yürütülmesine karar verildiğini, bakanlığın hassas olan bu yörelerde daha kapsamlı değerlendirmeler yapılmasına ihtiyaç olduğuna dair değerlendirme yaptığını, bu sebeple böyle bir karar alındığını öğrendik. Sonra yaklaşık bir yıl boyunca Rize ve Artvin’den enerji projesi haberleri almadık. Sonra bir sessizlik oldu. Sonra insanlar bir süre işlerinin başına döndü. Bir süre konuya ilgi azaldı.

Bu arada ve bu “ara vermeden” önce ise başka gelişmeler yaşandı. Bilindiği üzere Anayasa değişikliği referandumu yapıldı. Referandum sonucu ise malum!

Anayasa değişikliğinden sonra temel bazı değişimler yaşandı. Örneğin kamu yararı kavramının artık mahkemelerce tartışılmayacağına dair değişiklikler yapıldı. HSYK’nın yapısı, oluşu-

muna dair değişiklikler oldu. Arkasından Anayasa mahkemesi dahil, yüksek mahkeme üyeliklerine seçilme usulü değişt, yüksek yargıda seçimler filan yapıldı. Sonra biliyorsunuz “Rabbime Şükür!Allah verdikçe veriyor” ile taçlanan Yargıtay Başkanı ve Danıştay başkanı seçildi.

Bütün bunlar olurken ve mahkemelerde iptal kararı vermeye devam ederken, bu değişimlerin öncesinden başlayan bir süreçte yasalar, yönetmelikler de değişmeye başladı. Sadece “hes”lerden yola çıkarak açıklarsak hangi hesin neye ihtiyacı varsa, ya da hangi mahkeme kararında hangi yasanın hangi maddesi iptal gerekçesi olmuş ise, peşi sıra o mevzuatlarda değişiklikler gelmeye başladı.

Detaylarını bir başka yazıya bırakarak hızlıca sayarsak; Elektrik Piyasası Kanunu, Elektrik Piyasası Üretim Lisansı Yönetmeliği, Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği defalarca olmak üzere, heslere çoğu zaman engel çıkardığından Mera Kanunu, Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu,2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu, Orman Kanunu, Su Ürünleri Kanunu,6200 sayılı DSİ'nin Kuruluş ve Teşkilat Kanunu ve bu kanuna dayalı yönetmelikler, Yenilenebilir Enerji kaynaklarından Elektrik Enerjisi üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunda değişikliğe gidilerek bu kanunlar kapsamında yenilenebilir enerji üretimi amaçlı talepler için işin yokuşa da sürülmeden tahsisine dönük izin ve olurların verilmesine dönük pek çok değişiklikler yapıldı.

Olsun dedik!

Anayasa'dan “çevre” hakkı çıkmadıkça bu davalar açılır. Hiçbir şey yoksa bile bu işin Uluslar arası hukuku var! Dedik. Bütün bunlar olup bittikten sonra bir süredir sessiz olan enerji piyasası çedlerinde Rize ve Artvin dereleri için hazırlanmış projeler için çed süreçlerinin yeniden başladığı duyulmaya başladı. Bu süreç sonunda elimize gelen Çed raporlarında öncekilerden farklı olarak çed raporu içinde ayrı birer rapor olarak “Ekolojik değerlendirme raporları”, “Su hakları raporu” gibi raporlar görmeye de başladık. Sorduğumuzda artık çed raporları için bu raporları da istiyoruz, dendi.

Peki dedik!

Yeni çed süreçleri, yeni çed olumlu kararları, çed gerekli değildir kararları geldikçe davalar da açılmaya devam etti. Bu arada mahkemelerden halen de iptal kararları gelmeye devam etmekteydi. Yasal düzlemde bu değişimler sürerken yüksek yargıda da değişimler devam etmekteydi. Çevre konulu davalara bakan ve eskiden bu yana oturmuş içtihatları ile Danıştay 6. Dairesi bu davaların temyiz mercii olmaktan

çıkış, Danıştay'ın yeni yapısı içinde 14.Daire kurulmuş ve çevre temalı davaların temyiz mercii olarak Danıştay 14.Dairesi görevlendirilmişti.

Olsun!

Derken Danıştay 14.Dairesi'nde temyiz incelemesinde olan dosyalardan bozma kararları gelmeye başladı. 3 akademisyen kişi ile hazırlanan bilirkişi raporları tarafları tatmin edici ve adilane olmazmış, zaten usul yasası da değişmiş olduğundan artık 3'lü bilirkişi heyeti değil, duruma göre 5'li,7'li heyetler oluşturulabilirmiş.

Olsun dedik!

Ama demez olsaymışız. Çünkü bu sefer de astronomik bilirkişi ücretleri ortaya çıktı. 11.000-TL, 9.000-TL gibi ücretler istendi. Davacılar köylü. Bu paralar nasıl toplanır dedikse de... borç harç, krediler de çekerek müvekkilimiz bu bedelleri de ödediler. Pek çok köy ise açmayı düşündüğü davaları yargı giderleri arttıkça açamaz hale geldi.

Ama yetmemişti.

Tam da bu sıralarda 3.Yargı reformu sahne aldı. Reform denilen değişiklik ile açılan davalarda yürütmeyi durdurma kararı verilmesi adeta yasaklandı. Denildi ki idarenin savunması alınmadan yürütmeyi durdurma kararı ancak kullanılmakla etkisi tükenecek durumlarda mümkün olacak! Hem de gerekçesiz yürütmeyi durdurma kararı verilemeyecek!

Bu değişimin pratikteki anlamı; örneğin bir “Doğa” koruma davasında; bilirkişi incelemesi yapıp da rapor mahkemeye sunulup, taraflara tebliğ edilip varsa itirazları alınıp sonuçlandırılmadan yürütmeyi durdurma kararı verilemeyecek olmasıydı. Dosyanın bilirkişi aşamasına gelmesi normal bir süreçte 7-8 ay demekti. Reformdan sonra açılan davalarda ise davalı idareler ek cevap süresi istemeye başladılar. 1 ay olan cevap süreleri ek sürelerle 2 ay oldu. Postadaki gecikmeler ile süre üç aya çıktı. Cevap verildikten sonra da şirketler müdahillik için başvurmaya başladılar. Bunlarla ilgili yazışmalar en hızlı işleyen bir süreçte bile 1.5 ay. Posta gecikmeleri ile 2-2.5 ay. Diğer yazışmalar, ikinci cevaplar, bilirkişi ücreti istenmesi, bilirkişilerin belirlenmesi, taraflara bildirilmesi, keşif günün belirlenmesi, keşife gidilmesi, bilirkişilerin raporlarını mahkemeye sunmaları, raporların taraflara tebliği, raporlara itirazların sonuçlandırılması derken mahkemenin en erken yürütmeyi durdurma kararı verebileceği aşama ortalama 10-11 aya çıkmış oldu. Yani inşaat başlamış ise inşaatı durdurmadan davaya devam edeceksin denilmiş oldu. Bırakın yatırımcı çalışsın denmiş oldu.

10-11 ayda işin yarısı bitmekte, esas zarara neden olan yollar, kanallar, tüneller, regülatör inşaatının başlaması için bu süre yetmektedir. Zaten bu tür projelerin iş termin planlarında inşaat süresi 2-3 yıl olarak verilmektedir. Yapılan bu değişikliklerle bir anda mahkemelere başvurmanın pratik amacı ortadan kalktı.

Böylece de Danıştay Başkanının da “nedir kardeşim bu güne kadar durdurduk da ne oldu, bundan sonra durdurma yok” ifadesi yerini bulmuş oldu. Zaten uyulmayan idari yargı kararlarından uyulmasını gerektiren karar vermeyen idari yargı aşamasına ulaşılmış oldu. Yeri gelmişken bir süredir şirketlerin oluşturduğu platformlarda idare mahkemelerinin kaldırılması gerektiği yönünde konuşmalar yapıldığını da duymuştuk. Anlaşılan kaldırılması değil de etkisiz kılınmasına karar vermişler. Sonuçta mahkemeler yürütmeyi durdurma kararı veremeyince, şirketler de dava devam etse de vadilere girmeye başlayınca ve yıkımda herkesin gözü önünde başlayınca olanlar oldu ve neticede durum Tortum’a döndü. Solaklı’ya döndü. Gerze’ye döndü. Peri Suyu’na döndü. Yüzlerce Polis, yüzlerce jandarma ile halkın karşısına çıkıldı. Olaylar çıktı. Köyler köy değil, adeta organize suç örgütü imişler gibi sarıldılar. Köylüler tutuklandı, hapislere atıldı. Bu yazının konusu değil ama şimdilerde köy tüzel kişilikleri de kaldırılmakta....

Her neyse yetti mi... maalesef yetmedi!

En son özellikle son iki aydır başka bir gelişme yaşanıyor. Türkiye’nin dört bir yanındaki idare mahkemeleri özellikle çed izin/kararları hakkındaki davalarda peşi sıra davaları ret etmeye başladılar. Gerekçe davaların süresinde açılmamış olmaması!

Nasıl yani mi diyorsunuz, şöyle; Son üç aydan beri mahkemeler Danıştay 14.Daire’nin verdiği bir karara atıf yapıyorlar ve çed kararlarının yöre halkına Valilik İlan tahtasında duyurulduğuna, anons edildiğine dair Valilik tarafından sunulan “duyuru tutanaklarını” esas alıp, bu duyurudan itibaren 60 gün içinde dava açılmadı diyerek ve idari yargıda dava açma süresi içinde açılmayan davanın süre yönünden reddine diyerek, bunu yapıyorlar.

Hukuku öğrendiğimizden beri idari yargıda dava açma süresi idari işlem/kararın tebliğinden başlar. İlane tabi olanlarda ilandan başlar. Tebliğ yoksa, ilana tabi değilse idareye yapılan başvuruya verilen cevap ile öğrenildiği kabul edilir, bu tarihten başlar. Çed kararları örneğin tebliğ edilmez. Bu kararlar ilana da tabi değildir. Sadece Çed yönetmeliğinde şöyle bir hüküm var; denir ki “çed süreci sonunda verilen kararlar uygun vasıtalarla halka duyurulur.”

Danıştay 14. Dairesi’nin mahkemelerin süre ret yönünden

verdikleri kararlarına emsal gösterdikleri bu içtihadada pek çok çabamıza rağmen halen de ulaşabilmiş değiliz ama mahkemelerin verdikleri kararlardan anladığımıza göre Danıştay 14.Dairesi; “duyuruyu” uygun vasıta olup olmadığına bakmaksızın, ne şekilde duyuru yapıldığına bakmaksızın, halkın gerçekten de bu duyuru ile söz konusu idari işlem/kararı duyup duymadıklarına bakmaksızın, dahası söz konusu duyuru ile duyurunun ilgili olduğu çed raporunun halkın eline geçip geçmediğine bakmaksızın hatta duyuru ile dava konusu işlemin gün ve sayısının dahi duyuru metninde olup olmadığına bakmaksızın her nasıl olursa olsun “duyuru” var ise gerisini teferruat olarak kabul etmiş, ve duyuru tarihinden itibaren 60 gün içinde dava açılmamış ise süre yönünden davaların reddine karar verilmesi gerektiğine hükmetmiş! Anladık ki Danıştay 6.Daire’nin içtihatları ile bağlı hissedilmemiş, “ittıla” etme kavramı ile bağlılık hissedilmemiş. Anladık ki yeni bir hukuk ile karşı karşıyayız. Ve anladık ki özellikle kısa vadede yeni hukuk yeni kurulan dairelerden gelecek! Abartıp abartmadığımız, tüm bu yorumlarımızın yanlış olup olmadığını yakında göreceğiz ama şu an içinde bulunduğumuz şartlarda;

Doğa Koruma davaları mı dediniz... Yok artık böyle davalar demek durumundayız! Çünkü bu davaların temeli çevresel etki değerlendirme süreçleri sonunda verilen kararlardır. Bu kararlara da ulaşmak artık mucize. Köy dağda, Valilik deniz kenarında. Köylü tarlada, yaylada, “duyuru” Valilik İlan tahtasında...Duymadın mı? Duyacaksın! Duysaydın!

Doğa Koruma Hukuku mu dediniz? İşte paradigmanın adım adım sonu!

İdare Hukuku mu dediniz? Kolay gelsin!

Kimin hukuku mu dediniz? Benim değil!

Gösteri Hakkı ve Demokratik Ödevler

Ilgın Özkaya Özlüer

“Bir kanun, hele özgürlüklere ilişkin bir kanun fevkalade ayrıntılı, çok maddeli, kocaman bir kanun haline getirilirse, mutlaka orda sınırlamalar ağırlaşır; çünkü her düzenleme bir sınırlamayı da bir ölçüde beraberinde getirir”¹ der Azrak. Türkiye’de haklara ilişkin tüm kanunların özeti gibidir bu ifade. Özellikle de örgütlenme ve ifade özgürlüklerine ilişkin kanunlar söz konusu olduğunda, hakkın ne olduğu kanunun amaç maddesine sıkıştırılmış bir ya da iki cümlede anlatılır; geri kalan onlarca maddede ise, o birkaç cümlede anlatılan hakkın nasıl sınırlandırılacağı düzenlenir. Temel hak ve özgürlüklere dair kanunlarda hakkın sınırının ne olacağını belirlerken devletin işte o sınırdan daha öteye gidemeyeceği de gösterilmiş olunur, hakkımızı nasıl kullanacağımızı belirleyen devlet, işte o hakkın sınırından içeriye girmeyecek, “çekirdek alana” dokunamayacak diye ezberletilir hukuk fakültelerinde. “Birin hakkının bittiği yerde başkasının hakkı başlar” tekerlemesi ise, hakkımız hep devletin başladığı yerde bittiğinden, kanunların hep devletin başladığı yerde yapılması gerçeği karşısında, dilemmaya takılır. 41 maddelik toplantı ve gösteri yürüyüşleri Kanunu’na dair yapmaya çalışacağımız tartışmanın bu eleştirilerin gölgesinde yürüyeceğini baştan söylemeliyim.

Üstelik 2001 yılında Anayasa’da yapılan değişikle temel hak

ve özgürlüklerin ancak Anayasa’da belirtilen sebeplerle sınırlandırılacağı dair düzenlemenin getirilmesi de, Anayasa’daki haklara ilişkin tüm maddelerde kamu düzeni, sağlığı, güvenliği gibi gerekçeler dışında sınırlama sebeplerinin olmaması da bu gölgeden ayrılmamıza yetmedi. Çünkü kamu düzeni, kamu sağlığı ve millî güvenlik gibi kapsamı ve anlamı kendinden menkul kavramlara, oldukça geniş anlamlar yüklenerek pek çok kanunun anayasadaki bu değişiklikten etkilenmeden varlığını koruması sağlandı. Anayasa’nın toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleme hakkı başlığı taşıyan 34. Maddesindeki, “millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve ancak kanunla sınırlandırılabilir” ifadesinin de, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun da somutlaştığını biliyoruz. Bu nedenle yazıda, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun her tür toplanmayı, gösteriyi, protestoyu kapsamına alan bir kanun olup olmadığı, hakkın sınırını çizen devletin sınırının ne olması gerektiğini tartışmaya çalışacağız.

Bir Kelime Bir İşlem

Sıkça anaacağımız kanun numaralarının ve madde numaralarının bir labirent yaratması korkusunu taşıyoruz. Ancak

1-Ülkü Azrak, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Açısından Kolektif Özgürlükler, Anayasa ve Uyum Yasaları 13- 14 Aralık 2002, Türkiye Barolar Birliği Yayınları:50, Ağustos 2003, s.237.

madem devletin cezalandırma kudreti bu kanunlardan ve ilgili maddelerden kaynaklanıyor, bu dilden konuşmasak da anlamamız; anlamasak da mırıldanabilmemiz gerektiğini düşündük. Üstelik konumuz toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı olunca kaçınılmaz olarak bakmamız gereken bir de kanun olunca, bu bir zorunluluk oldu.

Bir Kelime, Bir İşlem'in ilk işlemi olarak, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun - nağmı diğer 2911 sayılı Kanun'un- "amaç ve kapsam" başlığı taşıyan birinci maddesini bilmek yeterli. Maddede, *"toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller ile gerçek ve tüzelkişilerin düzenleyecekleri toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yerini, zamanını, usul ve şartlarını, düzenleme kurulunun görev ve sorumluluklarını, yetkili merciin yasaklama ve erteleme hallerini, güvenlik kuvvetlerinin görev ve yetkileri ile yasakları ve ceza hükümlerini düzenler."* deniliyor. Bu maddeden, birinci olarak söz konusu Kanun'un toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ile ilgili olduğunu, ikincisi toplantı ve gösteri yürüyüşünün yerini, zamanını, usul ve şartlarını hakkı kullananların değil devletin belirleyeceğini; üçüncüsü bu hakkın kullanımının yasaklanabildiğini ve ertelenebildiğini ve dördüncü olarak da yasaklara uymayanlar hakkında cezalar uygulanacağını anlıyoruz. Ancak biz sadece toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını düzenlediği anlayarak yolumuza devam etsek yeterli olacak. Bu nedenle de bu hakkın ne olduğunu yine aynı Kanundan öğrenmeliyiz.

Öyleyse Kanun'un gösteri yürüyüşünü, *"belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzelkişiler tarafından bu Kanun çerçevesinde düzenlenen yürüyüşler"*, olarak yapılan tanım bizim için önem kazanıyor. Çünkü toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkı başlıklı 4. maddedeki *"Herkes, önceden izin almaksızın, bu Kanun hükümlerine göre silahsız ve saldırsız olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir."* ifadesini başkaca bir yöntemle anlamlandıramayız.

Yalnızca Kanun'daki ifadelerden yola çıkarak yaptığımız bu açıklamalardan çıkaracağımız sonuç oldukça nettir: anayasal bir hak olarak gösteri yürüyüşleri düzenleme hakkına ilişkin, Kaboğlu'nun söylediği gibi, temel ilke, herkesin önceden izin almadan dirlik ve düzenlik içinde bir araya gelmesidir; ancak 2911 sayılı kanuna uygun olarak yapılmadıkça suç sayılmaktadır. Bu kanuna uygun yapılacak gösteri yürüyüşünün *belirli konular üzerine halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak*

suretiyle o konuyu benimsetmek için yapılacağı ve izine değil bildirim usulüne tabi olduğunu Kanun söylemektedir. Gösteri yürüyüşü için yollara düşen kişi, örgütlü olabileceği gibi bireysel olarak da yürüyüşe katılmış olabilir; Kanun bununla ilgili bir sınır koymamış.

Peki, bu toplanan kişiler, yürümeden ve hatta bir konuyu benimsetmek gibi bir amaç dahi taşımadan yani yalnızca basın açıklaması ve protesto yapmak için bir araya gelmiş kimse- lerse, üstelik bu açıklamalarına basın dahi gelmemiş ya da gelememişse, biz yine de söz konusu hakkın gösteri yürüyüşleri hakkı olduğunu mu söylemeliyiz? Bir Kelime, Bir İşlem'in birinci kelimesi de bu sorudan bulunmalıdır: Mevcut iktidarı protesto etmek, uygulama ve kararların alım süreçlerine, ya da belirli kimselerin yaptıkları açıklamalara, uygulamalara dair itirazını toplu olarak dile getirmek için bir araya gelenlerin yaptığı açıklamalar, gösteri yürüyüşü yapmadıkları halde gösteri yürüyüşlerine dair bir kanunun belirttiği usullerde mi gerçekleştirebilirler?

Bu soru şu nedenle önemli, üniversitelerde, kamu kurumları önünde veya tarihsel değeri olan, eski meclis binası, yüksel caddesi, taksim meydanı gibi alanlarda toplanan basın açıklaması ya da gösteri yapmak isteyen gruplara polis'in 'izinsiz gösteri yürüyüşü' yapıldığı gerekçesiyle müdahale etmesi çok alışılan uygulamalardan biri haline geldi. Bu tür müdahalelerin yapıldığı hallerde insan haklarının önemini azıcık anlayan herkesin aklına ilk gelen yanıt, 2911 sayılı Kanun'un bile zaten bir izin mekanizması getirmediği, sadece 48 saat önceden bildirim yapılmasını yeterli gördüğü, diğer yanıt da, 2911 sayılı Kanun'un getirdiği yasakların bile şiddeti meşru kılmayacağı bu nedenle, polis'in buralarda uyguladığı orantısız gücün Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde defalarca Türkiye'yi cezaya mahkûm ettirdiği olmalıdır. Fakat "gösteri ve yürüyüşün" birlikte yapılmadığı² sadece gösteri yapıldığı ve bir güzergâhın değil bir alanın, bir mekânın bir araya gelmek için kullanıldığı durumlarda, acaba bir üçüncü yanıtı 2911 sayılı Kanun'un kapsamına tartışarak bulabilir miyiz?

Hak Ama Hangi Hak?

Anayasa'nın 34. maddesinde "toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme" hakkı, Anayasa'nın 26. Maddesindeki düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti içinden doğmuş bir haktır. Tıpkı "bilim ve sanat hürriyetinin" ve "basın hürriyetinin" de düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin özel türleri olması ve Anayasa'nın başkaca maddelerinde özel olarak düzenlendiği gibi.³ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de Avrupa İnsan Hak-

2-İbrahim Kaboğlu, Dernekler ve Toplantı Özgürlükleri, " gösteri ve yürüyüş ayrı ayrı yapılabileceği gibi birlikte de gerçekleştirilebilir. (...) İdare makamlarına düşen görev, silahsız ve saldırsız olması kaydıyla adı geçen toplu eylem özgürlüklerini güvence altına almaktır."

3- Erdoğan Teziç, Türkiye'de Siyasal Düşünce ve Örgütlenme Özgürlüğü, Anayasa Yargısı, 1990, s. 34. Teziç, haberleşme hürriyeti, din ve vicdan hürriyeti, bilim ve sanat hürriyeti, basın hürriyeti, süreli ve süresiz yayın hakkı, dernek kurma hürriyeti, savunma hakkını da düşünce özgürlüğünün uzantıları olan özgürlükler olarak saymaktadır. Diğer yandan Kaboğlu'da, "birçok özgürlük, düşünce özgürlüğü için aracı bir işlev görmektedir. Buna karşılık, düşünce özgürlüğünün kendisi de diğer hak ve, özgürlüklerin önemli bir kısmı için "besleyici" bir işlevi yerine getirir. Şu halde, düşünce özgürlüğü "eksen" özelliğe sahip olup, ona ilişkin hukuksal rejim ötekileri doğrudan etkiler. Düşünce özgürlüğü, aynı zamanda çoğulculuğun ve demokratik rejimin önkoşuludur." Diyerek bu hakkın diğer pek çok hak ve özgürlükle ilişkisini vurgulamıştır. İbrahim Kaboğlu, İnsan Hakları Yılı, Cilt 15, 1993'ten ayrı bası, <http://www.ibrahimkaboglu.com/tr/BilimselDetay.aspx?ID=57>.

ları Sözleşmesinin toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını düzenleyen 11. maddesi ile ilgili kararlarında, Sözleşme'nin ifade hürriyetine ilişkin 10. maddesi ışığında karar verilmesi gerektiğini, gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının ifade özgürlüğünün özel bir türü olduğunu kabul etmiştir.⁴

Peki, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin türlerinden biri olarak kabul edilmesi gereken basın açıklaması yapma, protesto yapma hakkı nedir? Kuralları ve usulleri nerede düzenlenmektedir? Hangi hallerde sınırlandırılabilir?

Bu sorunun yanıtını da Anayasa'nın 26. Maddesinde düzenlenen "düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti" içinde aramalıyız. Bu madde, " Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir" diyerek temel kuralı koymuştur. Bu maddenin son fıkrasında ise "Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir." Denilmiştir. Kuralın özgürlük olduğunu, şekil, şart ve usullerin ancak kanunla belirtilebildiğini yine Anayasadan öğrendik. Peki, yürüyüş ve toplantı içermeyen basın açıklaması, protesto gibi gösteri yapma hakkı ile ilgili şekil, şart ve usuller hangi kanunda düzenlenmiştir? Yanıtını tereddütsüz verebiliriz: Böyle bir kanun yok. Yani bu hakkın kullanımını sınırlayabilecek bir kanun yürürlükte değil.

İki Kişinin Bildiği Şey Sır Değildir

Bu tereddütsüz yanıtlarımızın devlet tarafından da kabul edildiğini söylemeliyim. Bu gösterilerde polis müdahalesinin yasal olmadığını, bu gösterilere katılanlar hakkında 2911 sayılı yasaya aykırılıktan dava açılmasının hukuksuz olduğunu, bu konuda idarenin koyduğu yasakların kanuna dayanmadığını biliyorlar. O kadar biliyorlar ki, Abdülkadir Aksu'nun İçişleri Bakanlığı yaptığı dönemde Bakanlığın 19.06.2004 tarihli ve 81 il valiliğine yönelik yayımladığı genelgesinde bu konuyu açıkça yazmışlar. Üstelik şu ifadelerle : "yargı kuruluşlarının önlerine gelen davalara ilişkin olarak verdikleri kararlarda da, "idare"nin bakışından farklı bir yaklaşım içinde oldukları değerlendirilmektedir. (...) Kolluk kuvvetleri tarafından sivil toplum örgütlerince (STÖ) yapılan basın açıklamaları sonucunda yargı kuruluşlarına intikal ettirilen dosyaların yargı mercileri tarafından 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 28. maddesi kapsamında değerlendirilmediği görülmektedir. Bu keyfiyet, kolluk kuvvetlerini ve adli makamları gereksiz iş yükü ile meşgul etmekle birlikte zaman ve emek israfına da yol açmaktadır. Bütün bu göstergeler, sözü edilen konularda açık yasal düzenlemeler yapılmaya kadar, bazı idari tedbirlerin alınması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. (...) Yargı kararlarında da sıklıkla vurgulandığı gibi, basın açıklamaları içerikleri itibari ile demokratik tepki ve protesto mahiyetinde değerlendirilebilecek bir etkinlik türüdür. (...)Düşünce ve ifade ile toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüklerinin kullanımına ilişkin bu tür etkinle-

rin değerlendirilmesinde esnek davranılacak, (...) mülki amirler ve kolluk kuvvetleri yetkilileri yasalarla kendilerine tanınan yetkileri sivil toplumun teşviki ve gelişmesi amacına yönelik olarak kullanacaklardır."

O halde, basın açıklamaları ve protestolar ile ilgili yasal boşluğun "idare" tarafından idari tedbirlerle doldurulacağı Genelge'de söylendiğine, bu tedbirlerin hakkın sınırlandırılması şeklinde olamayacağını, bir hakkın ancak Kanunla sınırlandırılabilceğini de Anayasa söylediğine göre, bu polisin basın açıklamalarındaki müdahalesinin yasal dayanağı nedir?

İşte kanunlar değil ancak hayat boşluk tanımıyor. Hakkında özel bir kanun olmadığı için basın açıklaması ve gösteri yapma hakkının sınırlandırılmaması gerektiği söylenen Genelge'nin kendisi, basın açıklamalarının tüzel kişiler için yönetim ve denetim organlarının asil ve yedek üye sayılarının beş katını aşmayacak şekilde, günlük hayatın doğal seyrini önemli ölçüde kesintiye uğratmayacak biçimde, bir saati geçmemek koşulu ile yapılabileceğini ve nerelerde basın açıklaması yapılabileceğinin mülki amir tarafından belirleneceğini de düzenleyerek kanunu olmayan bu hakkı kendisi düzenlemiştir. Çok sayıda sivil toplum kuruluşu, meslek örgütü ve sendika Genelgeyi yargıya taşımış; fakat Danıştay, basın açıklamaları ve gösterilerin demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olarak yapılabilmesi için böylesi bir düzenlemenin hukuka uygun olduğunu söylemiştir.

Kendi Kuyruğunu Yiyen Yılan: Demokratik Ödevler

Hak kategorilerini oluşturan sürecin mücadele ve örgütlenerek oluştuğunu söyler tüm insan hakları kitaplarının giriş kısımları. Bu mücadele bir talep etrafında örgütlenen insanların, taleplerinin hak olarak kabul edilmesi ve uluslararası metinlere, anayasalara girmesi ve hukuk tarafından da tanınması sürecinden geçer der aynı kitaplar. Ancak tam da bu süreçlerden geçerek uluslararası metinlere, anayasalara giren düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin henüz hukuken aslında tam olarak kazanılamadığı bir hukuk dünyasında, kamu düzeni, toplum güvenliği, demokratik toplum düzeni gibi anlamı ve tanımı kaygan bir zeminin üzerinde koşmaya benzeyen kavramlarla çevrilmiş hakların mücadelesi ancak tüm hukukun dilinin ve kavramların da yeniden ve durmadan tartışması ile mümkün olabilir. Demokratik toplum düzeni, kamu düzeni, genel ahlak gibi kavramların demokratik hakların kullanılması halinde bozulan düzenler olduğuna dair egemen dile karşı, bu hakların yaşanabildiği, kullanılabilirdiği düzenin kamunun düzeni olduğu, bu düzenler ile demokratik haklar arasında yaratılan karşıtlık ilişkisinin ancak demokratik hakların kullanılabileceği hukuk dünyasının kurulması ile aşılabileceğinde ısrar etmeliyiz. Bu nedenle, hak mücadelesi aynı zamanda hukukun yeniden yazılması mücadelesi de olmalıdır.

4-Konuyla ilgili olarak Ziya Çağa Tanyar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt60, Sayı 3, Yıl 2011, s. 593-635.

Dönüşen Hukukun Katalog Suçları ve Potansiyel Suçluları

Cömert Uygur Erdem

Trabzon Çaykara'ya bağlı Karaçam'daki Derebaşı HES şantiyesinin basılması, ateş açılması, şantiyedeki işçilerin darp edilmesi, bir iş makinesi ile bir binek aracın ateşe verilmesi olayı sonrasında hazırlanan Jandarma fezlekesinin sonuç ve teklif kısmında yer alan "şüphelilerin daha önceki HES karşıtı olaylarda buldukları ve haklarında işlem yapıldığı bu nedenle şahısların aynı olaya yönelik eylemleri devam etmektedir" iddiası, şikayetçi ifadelerinde yer alan "isimli şahıs olduğunu öğrendim" ibaresi "olağan şüpheliler" üzerindeki baskının örneklerinden sadece bir tanesi. Şirket çalışanlarının, karakolda kendilerine gösterilen fotoğraflardan yaptıkları teşhis sonrası göz altına alınan dört HES karşıtı çıkarıldıkları Mahkeme tarafından tutuklandı.

Bir diğer olayda, 30 Mart 2011'de sondaj yapma amacıyla Gerze Yaykıl Köyü'ne gelen araçların zarara uğradığı iddiasıyla yapılan şikayette, Gerzeli termik santral karşıtlarına ait görüntüler şikayetçilere gösterilerek, şüpheliler teşhis edildi, Teşhis edilen kişiler hakkında kamu davası açıldı.

Bu iki örnekte görüldüğü üzere, miting, basın açıklamaları gibi etkinliklerde görüntüleri alınan kişiler deyimi yerinde ise kolluk güçleri tarafından fişlenerek; faaliyetlerine karşı çıktıkları şirketlere karşı işlenen suçların olağan şüphelileri haline getiriliyor. Bu yöntemlerle elde edilen delillerle hazırlanan fezlekeler iddianamelere dayanak oluşturmakta, potansiyel suçlu haline getirilen kişiler hakkında kamu davaları açılıyor.

Yedi Örneğin Zararı...

Olağan devlet rejiminin, ekoloji mücadelesini kapsamına almasına ilişkin örnekler yeni olmasa da bu örneklerin sıklaşarak arttığı bir gerçek. Hukuk sisteminin dolambaçlı yolları içinde hak arayanlar, bir de devletin cezalandırma ve hak mahrumiyeti pratiklerini tatmak zorunda kalıyor.

Kütahya'daki siyanürlü maden işletmesinin atık barajında çökmeler yaşanmış, siyanürlü su tesisin yakınındaki Dulkadir Köyü'nün içme suyuna karışmış, Dulkadir Köyü'nde zehirlenmeler ve hayvan ölümleri meydana gelmişti. Yaşanan olaylar sonrasında kurulan Kütahya Gümüşköy İzleme Platformu bileşeni örgütler tarafından, görev ve sorumluluklarının gereğini yerine getirmeyerek bu felaketin suç ortakları olan kamu kurumlarının başındaki yöneticiler ve şirket yetkilileri hakkında yapılan şikayette bulunuldu. Sonrası ise, hukuki bir

trajedinin başlangıcı oldu.

Yapılan soruşturmada; Savcılıkça, Çevre ve Orman Bakanı ile Sağlık Bakanı hakkında takipsizlik kararı verildi. Kütahya Valisi ve Tavşanlı Kaymakamı'nın aralarında bulunduğu kamu görevlileri ile ilgili ise İçişleri Bakanlığı tarafından ihbar ve şikayetin işleme konulmamasına karar verildi. Yapılan itiraz sonrasında, İçişleri Bakanlığının anılan kararının, Danıştay 1. Dairesi tarafından iptal edilmesi üzerine İçişleri Bakanlığı öninceleme yaparak şikayet edilen kamu görevlileri ile ilgili soruşturma yapılmasına izin vermedi. İçişleri Bakanlığının soruşturma izni verilmemesine dair kararına karşı itiraz edildi.

ETİ Gümüş yetkilileri hakkında, atık barajının seddesinin çökmesi olayı ilgili olarak, Genel Güvenliğin Tehlikeye Sokulması suçunu işledikleri iddiasıyla Kütahya Sulh Ceza Mahkemesi'nde, Siyanürlü suyun Dulkadir Köyünün içme sularına karışması sonrasında zehirlenme ve hayvan ölümleri yaşanması ile ilgili olaraksa, Çevrenin Bilinçli Taksirle Kirletilmesi, Bilinçli Taksirle Birden Fazla Kişinin Yaralanmasına Neden Olma suçlarından Tavşanlı Asliye Ceza Mahkemesi'nde olmak üzere iki ayrı kamu davası açıldı.

Kütahya'da yaşananlar; çevre ve kamu sağlığı açısından duyulan korkuların gerçekleşmesi durumunda, şirketlerin ve idarecilerin gösterecekleri reflekslerin neler olacağı yönünde önemli ipuçları veriyor.

Şirket sahibi ve yetkilileri ile kamusal görevlerini yerine getirmeyerek bu suça iştirak eden kamu görevlileri hakkında yürütülen soruşturmada, yaşanan felaket toplumsal ve kamusal boyutlarından arındırılıp, birbirinden bağımsız adli vakıalar haline dönüştürülerek birbirinden ayrı soruşturmalar açıldı. Böylece, birbirinden farklı dosyalar üzerinden yürütülen soruşturmalarda, olayın bütünlüğü ortadan kaldırıldı ve birbirinden bağımsız ve farklı eylemlere dayanan suç tiplerinin işlenip işlenmediğine ilişkin yargılamaların yapıldığı davalar ortaya çıkarıldı. Bu durum şikayet konusu edilen meselenin bütünlüğünü kaybetmesine, basitleşmesine ve toplumsal boyuttan uzaklaşmasına yol açtı.

Şirket sahibinin hiçbir şekilde dahil edilmediği yargılamalarda, iş yeri görev şemasındaki konumları gözetilerek sorumluluk yüklenen şirket personelleri, sanık sıfatıyla yargılanıyor.

Kütahya'da görülen davada, mağdurların davaya katılma talebi kabul edilmeyerek genel tehlikeden birinci derecede etkilenme riski taşıyan halkın, yargılama sürecinde yer alması engellendi.

Tavşanlı'da görülen davada ise; kamu ve çevre sağlığı açısından ağır tehlike içeren faaliyette bulunan şirket, uğranılan maddi zararı karşılayarak cezai sorumluluğunu kaldırmak ya da azaltma çabası içerisine girdi. Mahkeme ise sanıklara, ölen yedi ördeğin masrafının karşılanması için süre verdi. Sanıkların sorumluluklarının araştırıldığı bilirkişi raporunda ise; tüm yaşananlar bir vananın açılıp kapanması meselesine indirildi, vanayı açma-kapama emri veren ve bu emri uygulamak zorunda olan kişilerin kimler olduğu tespit edildi. Raporda, dört sanıktan ikisi kusursuz, diğer ikisi ise "tali" sorumlu olarak gösterildi.

Ulukışla'da Jandarma Tutanaklarının Esas Alınmaması Temyiz Sebebi Yapıldı

Niğde Ulukışla köylülerinin, maden arama ve işleme tesisi kurmaya çalışan şirkete karşı gösterdikleri direniş sonrasında, ceza davaları açılmış, yüze yakın kişi; 2911 sayılı Yasaya Muhalefet, Kamu Görevlisine Görevini Yaptırmamak İçin Direnme, Kamu Malına Zarar Verme suçlarını işledikleri iddiasıyla yargılandı.

Porsuk Göleti için kamulaştırılan arazinin, hukuka aykırı olarak madenci şirkete satılması ile ilgili eylem yapan köylüler hakkında Kara Ulaşım Araçlarının Hareketlerini Engelledikleri iddiasıyla açılan davada, maden karşıtı hareketin potansiyel suçlusuna haline getirilen bir köylü, olay yerinde hiç bulunmasına karşın, jandarma tutanakları ve beyanları esas alınarak cezalandırıldı.

Somut deliller bulunmadan, kolluk tutanaklarına dayanılarak açılan diğer ceza davalarında; delil yetersizliği değerlendirilmesini yapılarak beraat kararları verildi. Savcılık, tüm sanıklar hakkında beraat kararı verilen dosyalardan birinde, jandarma tutanaklarındaki beyanların esas alınmadığı gerekçesi ile temyiz talebinde bulundu.

Porsuk Göleti'nin hukuka aykırı olarak satılması işlemini iptal eden Aksaray İdare Mahkemesi kararını uygulamamakta ısrar eden kamu görevlileri hakkında suç duyurusunda bulunuldu, idare hakkında ise tazminat davası açıldı. Kararı uygulamayan idare tazminat ödemeye mahkum edilmesine karşın, İçişleri Bakanlığı idareciler hakkında yapılan şikayetin işleme konulmamasına karar verdi. Yapılan itiraz sonrasında, İçişleri Bakanlığı kararının Danıştay tarafından iptal edilmesi üzerine Bakanlık soruşturma izni verilmemesi kararı verdi. Bakanlık kararına karşı itirazda bulunuldu.

Gerze'de Şirketin Hukuksuzlukları Gerzelilere Ceza Soruşturması Olarak Dönüyor

Ülke ve dünya gündeminde geniş yankı uyandıran ve dünyadaki en önemli mücadeleler arasında gösterilen Gerze'deki termik santral karşıtı mücadele, termik karşıtlarının üzerindeki baskılara rağmen sürdürülüyor.

30 Nisan 2012'de yapılan İnceleme Değerlendirme Komisyonu 1. Toplantısı sonucunda, Gerze Enerji Santrali projesine ait ÇED süreci durduruldu. Şirket, bir yandan sürecin durdurulmasında büyük etkisi olan Orman Genel Müdürlüğü görüşünü değiştirmek amacıyla kamu kurumları üzerinde, diğer yandan ise termik karşıtları üzerine psikolojik baskı oluşturuyor.

Termikçi şirketin her işleminde halkın tepkisi ile karşı karşıya kalması ve bu yüzden istediği hiçbir işlemi gerçekleştirememesi, şirketi daha da hırçınlaştırdı. Termik karşıtlarına karşı topyekün bir savaş ilan eden şirketin her müdahalesine karşı mücadele veren Gerzeliler deyimi yerindeyse her gün yeni bir soruşturma kapsamında ifade veriyor. Şu ana kadar toplam yedi kamu davası açıldı. Ayrıca, ceza soruşturmaları yürütülüyor.

ÇED süreci kapsamında düzenlenen halkın katılımı toplantısında, yüksek seviyede ses yayını yapılması, şirket ve Bakanlık görevlilerinin buldukları sahne ile halk arasına bariyerler kurulması, bariyerler ile sahne arasına güvenlik görevlilerinin yerleştirilmesi; halkın katılım toplantısının mevzuat gereğince gerçekleştirilebilmesine, halkın toplantıya dahil olmasına, aktif olarak katılım sağlamasına, toplantı konusu mesele ile ilgili tüm görüşlerini özgürce sunabilmesine, karar alma mekanizmasına katılabilmesine engel oldu. Bu duruma tepki gösteren halk, kapalı salon içerisinde biber gazına maruz kaldı.

Yapılamayan halkın katılımı toplantısı sonrasında; termik karşıtları hakkında iki ayrı kamu açıldı. Davaların birinde termik santral kurulmasını destekleyen iki kişiye hakaret ve tehditte bulunmak suçundan termik karşıtları yargılandı. Bu davada Gerzeliler tehdit suçundan beraat ederken; hakaret suçuna konu olan eylemin ise "Dini, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamasından, değiştirmesinden, yaymaya çalışmasından, mensup olduğu dinin emir ve yasaklarına uygun davranmasından dolayı" işlenmiş olduğuna hükmedildi. Diğer davada ise, kapalı spor salonu içerisinde biber gazı kullanan kolluk görevlilerine karşı görevi yaptırmamak için direnme ve kasten yaralama suçları kapsamında yargılama yapılıyor. Bu davanın son duruşmasında, plastik sandalyenin silah kapsamında değerlendirildi, sanıklardan bu yöndeki savunmalarını yapmaları istendi.

Şirketin 30 Mart, 23 Ağustos ve 5 Eylül'de izinsiz ya da izin aldığı parsellerden farklı parsellerde sondaj yapma girişiminde bulunması üzerine gösterilen tepkiler ayrı ayrı ceza kovuşturmasına konu oldu.

Sondaj girişimleri sonrasında çıkan olaylar kapsamında, şikâyetle bulunan kişilere; kollukta Gerzeli termik karşıtlarının yap-

miş oldukları etkinliklerde çekilen fotoğraflar gösterilerek şüpheliler teşhis ettirildi. Nitekim 5 Eylül 2011 tarihindeki sondaj girişimi sırasında yaralanıp hastaneye kaldırılan bir kişinin, sarışın bir kadının hastaneye gelip kendisini darp ettiği yönündeki ifadesi sonrasında; Gerze'deki termik santral karşıtı hareketin "potansiyel suçlusu" haline getirilen bir kişi doğrudan şüpheli ilan edildi ve ifadeye çağırıldı. Oysaki; ifadeye çağırılan kişi olay günü hastaneye hiç gitmemişti.

5 Eylül'de halka karşı orantısız güç kullanan kolluk ve ilgililer hakkında yapılan suç duyurusunda takipsizlik kararı verildi.

Şirket faaliyetleri nedeniyle oluşan suçlarda, şirket sahibinin ve yöneticilerinin ceza soruşturmasına dahil edilmesi ve ifadelerinin bizzat alınması zorunludur. Bu yönde verilen temsil yetkisi hukuken yok hükmündedir. Ancak, 5 Eylül'deki sondaj girişimi sonrasında şirket hakkında yapılan suç duyurusunda, şirketçe temsil yetkisi verilen bir şirket personelinin ifadesi alındı; şirket sahipleri ve yöneticileri hiçbir şekilde soruşturma sürecine dahil edilmedi. Soruşturma sonucunda, takipsizlik kararı verildi.

Peri Suyu'nda Savaş Hukuku Uygulanıyor; Köylüler Tutuklanıyor

Persi Suyu'nda baraja karşı kurulan nöbet çadırının taciz ateşine uğraması, şirketin tam donanımlı özel güvenlik güçlerinin her fırsatta halkın üzerine saldırmaları, silah doğrultması; Peri Suyu'nda baraj karşıtlarına karşı kullanılan şiddetin diğer bölgelere göre daha ağır olduğunu ortaya koyuyor.

Acele kamulaştırma uygulamaları, verilen yargı kararlarına rağmen faaliyetlerin devam etmesi, özel güvenlikçilerin bölge halkına karşı kullandığı şiddet Peri Suyu'nda savaş hukuku kurallarının uygulandığı kanısını güçlendiriyor.

Alevi inancı açısından kutsallık olan mekanların baraj suları altında kalma tehlikesine karşın; devletin göstermiş olduğu tavır, bölgedeki şirket kaynaklı şiddete sessiz kalması, tekleştirici politikanın icrası niteliği olarak değerlendirilebilir.

Şirketinin çalışma yaptığı alanda, iki kere orman yangını çıkarılmış, bu orman yangını sonucunda köylülerin mezarlıkları zarar görmüştü.

Şirketin Peri Suyunda yaptığı doğa tahribatı ve bu hukuksuz çalışmalarının durdurulması için, köylüler tarafından yapılan suç duyurusu, Savcılığın takipsizlik kararı ile sonuçlandı.

Tüm bu uygulamalara karşı yürütülen mücadelelerde, baraj karşıtı hareketin "potansiyel" suçluları haline getirilen kişiler, şirketin şikâyetleri sonrasında birden fazla kez tutuklandı.

Sonuç;

Ekoloji mücadelesinin, şirket-devlet ikilisinin zor-şiddet aygıtlarına karşı gösterdiği direnişin konu olduğu kamu davalarında

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na Muhalefet Etme, Kamu Malına Zarar Verme, Görevi Yaptırmamak İçin Direnme, Kara Ulaşım Araçlarının Hareketini Engelleme, Tehdit, Hakaret suçları katalog suç haline getirilmiş durumda. Yürütülen soruşturmalarda, ekoloji mücadelesi yürüten bireylerin eylemleri katalogdaki suçlardan biri veya bir kaçının kapsamına sokulmaktadır.

Şirketlerin hukuka aykırı hareketlerine karşı yürütülen mücadele, yukarıda belirttiğim katalog suçlardan çoğunlukla 2911 sayılı Yasaya Muhalefet Etme ya da Kamu Görevlilerine Görevini Yaptırmamak İçin Direnme Suçu kapsamına sokulmaya çalışılıyor.

Anayasal ve demokratik bir hak olan toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkının engellenmesi sonrasında gösterilen meşru tepki, toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkını düzenleyen 2911 sayılı yasaya muhalefet etmek olarak değerlendiriliyor.

Yine şirketlerin hukuka aykırı hareketlerine karşı, Anayasal ve demokratik haklarını koruyan ve Anayasa'nın 56. Maddesi ile yüklenmiş ödevini yerine getiren halk, kamu görevini yaptırmamak amacıyla hareket etmiş olmakla suçlanıyor. Bu durum ise; kolluk görevlilerinin, şirketin hukuka aykırı eylemde bulunması için gerekli güvenli ortamı sağlama görevinin kamu görevi niteliği taşıdığı gibi bir çelişkiyi ortaya çıkarmaktadır.

Görülen ceza davalarında verilen beraat kararları, her türlü şüpheden uzak somut delillerin yetersizliği gibi şekli gerekçelere dayanmakta; Mahkemeler, şirketlerin hukuka aykırı eylemlerine karşı kişilerin yaşama hakkını savunmasını meşru müdafaa kapsamında değerlendirmiyor. Bu nedenle davalar, toplumun yeniden kriminalize edilmesinin aracı haline geliyor. Adalet duygusu tatmin edilmiyor. Bu yargılamaların öznelere etrafında örülen korku kültürü, toplumun demokratikleşmesinin önünü tıkkıyor. Birer adli vakıa haline dönüştürerek fişlenen mücadelelerin demokratik hak arama mücadelesi olduğu gerçeğini değiştirmeye ise bu süreç yetmiyor.

Şirket yetkilileri ile kamu görevlileri hakkında ya takipsizlik kararı veriliyor ya da hiç soruşturma açılmıyor. Bazı üst düzey kamu görevlileri ile ilgili yapılan şikâyetlerde ise soruşturma izni verilmiyor.

Ekoloji mücadelesinde bulunan kişilerin telefonları dinleniyor, gündelik hayatları izleniyor, etkinliklerine müdahale ediliyor. Bu kişiler yaşadıkları bölgelerin potansiyel suçluları haline getirilip; kolluk görevlileri tarafından alınan görüntüleri üzerinden yapılan şüpheli teşhis işlemlerine konu ediliyor.

Kalkınmacı siyasetin otoriterleşmeye dönüştüğü bu süreçte, adalet idesi de bir sakız olarak yargılama ve hak arama süreçlerinde pespaye kılınmaması için baskı altına alınmaya çalışılan tüm çevre adaleti savunucularının demokrasi kılıcı gibi zarif ve dirençli olması gerekiyor.

Fotograf: Pelin Kılıç

İnsan Hakları Mücadelesi Yürüten Bu Defa Polis: Emniyet-Sen

Doğu Eroğlu

Emek temelinde örgütlenmeye çalışan emniyet mensupları sendikal haklarını talep ediyorlar. Polisin çalışma koşullarında ve özlük haklarında iyileştirmeler hedefleyen sendikaların, emniyetin insan hakları duyarlılığına yapacağı etki merak konusu.

2009'da sosyal medyada konuşulmaya başlayan, zaman içerisinde daha yüksek sesle telaffuz edilen **"polis sendikası"** fikri, 2012'nin Kasım ayına gelindiğinde 7 kurucu üyenin Emniyet-Sen'in kuruluş belgelerini Ankara Valiliği'ne teslim etmeleriyle somutlaştı. Önce Valilik belgeleri almamakta direndi, ardından da Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) polisin sendika kurma hakkının olmadığını, kurucular hakkında disiplin soruşturması başlatıldığını duyurdu. Kuruluşunda karşılaştığı engellemelerle gündeme gelen sendika, akıllara 12 Eylül öncesindeki POL-DER POL-BİR çatışmasını getirdi. Bir yandan emniyet hizmetlerinin stratejik önemi olduğu gerekçesiyle toplu sözleşme ve grev hakkı bulunan bir sendikaya sahip olmasının kimi sakıncalar doğurabileceği tartışılırken, kimileri ise daha şimdiden Emniyet-Sen'e potansiyel bir **"sarı sendika"** gözüyle bakıyor. Emniyet teşkilatındaki uzun çalışma süreleri, usulsüz tayin ve sürgünler, verilmeyen özlük hakları gibi konu-

larda çalışacağını duyuran sendikanın karşısındaki en büyük engel ise polisin toplumla kurduğu olumsuz duygusal ilişki. Gözaltındaki kayıpların, açık insan hakkı ihlallerinin, anayasal hakların şiddetle bastırılması eylemlerinin cezasız kalması veya tolere edilmesi, 2007'de çıkartılan Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu'nun pek çok yargısız infaza hukuki zemin hazırlaması gibi meselelerde sendikanın takınacağı tavır, toplumla gelecekteki ilişkisini de belirleyecek.

Meselenin öncesi: POL-DER ve POL-BİR

Emniyet veya silahlı kuvvetler mensuplarının sendikalaşması gündeme geldiğinde, iktidarların eleştirilerinin ve **"Türkiye buna hazır değil, daha zamanı gelmedi"** gibi argümanların temel dayanak noktasını, 1980 öncesinde polis arasında patlak verdiği ileri sürülen **"ikilik"** oluşturuyor. Ne zaman emniyet mensuplarının sendika talebi birazcık olsun tartışılmaya başlansa, dönemin iktidarının sözcüleri, **"1980 öncesinde polis ikiye bölünmüştü. Yeniden o görüntüler yaşansın istemiyoruz"** türünden savunmaları sıralayıyorlar. 2009'dan beri yeniden gündemde olan Polis Sendikası'nın yüksek sesle tartışıldığı dönemlerde de (Ocak 2012'deki tartışmalar ile şu sıralarda sendikanın tüzel kişilik kazandığı dönem de

buna istisna değil) yetkili isimler bu bildik tartışmayı kamuoyu önünde dillendirmekten geri durmadılar. Öyle ki, bu tartışmalardan uzak kalmak isteyen Emniyet-Sen kurucuları, sendikanın ismini seçerken bile titiz davrandıklarını açıklamaktan çekinmiyorlar. Sendikanın kurucu kadrosu, sendikanın ismini ilk olarak Polis Sendikası olarak tasarladıklarını, ancak bu ismin POL-SEN olarak kısaltılmasının, kamuoyuna POL-DER ve POL-BİR'i anımsatabileceği endişesiyle Emniyet Sendikası isminde karar kıldıklarını belirtiyorlar.

Gerçekten de, 12 Eylül öncesindeki POL-DER POL-BİR ikiliği, daha doğrusu kendini **"halkın polisi"** olarak nitelendiren POL-DER'in varlığı, o güne dek böyle bir olguyla karşılaşmamış Türkiye sosyalistlerinin, popüler tabirle, ezberini bozmuştu. Birikim Dergisi'nin 1978'de yayımlanan 46-47 numaralı sayısında, **Robert Reiner**'in İngiltere'deki Polis Federasyonu'nun (POLFED) tarihini ve polis sendikal hareketlerinin siyasetle ilişkilerini irdelediği makalesi üzerine kaleme alınan isimsiz bir yazıda, POL-DER'in olağandışılığı şu kelimelerle ifade ediliyordu:

"Yalnızca, **'devlet egemen sınıfın baskı aracıdır'** tezinin düz yorumundan hareket eden ve teoriyi bu sığlığa indirgeyen birçok eğilim, POL-DER gibi bir olgunun varlığında, çoğu kez, **'teoriye aykırı'** bir durumla karşılaşıldığı duygusuna kapılmaktadır. Gerçekten de bünyesinde polislerin 15 bine yaklaşan önemli bir bölümünü toplayan ve kongrelerinde sosyalist eğilimlerin yönetim mücadelesi yapabildikleri, yayın organında herhangi bir sosyalist eğilimli derneğin yayınını aratmayacak yazıların sürekli yayımlandığı bir polis derneğinin varlığı ile, **'devlet egemen sınıfın baskı aracıdır'** tezini birlikte düşünmek ilk bakışta hayli güçlük yaratır gibidir."

İlkin toplumun ortaklaşa yaptığı **"polislik"** görevi, kapitalist ekonomiler ortaya çıkıp da devletin tekeline girince, polislik kurumuna da devletin şiddet tekeline oluşturma görevini düştü. Ancak devletin, egemenlerin hizmetine soktuğu polis kurumunun bazı üyeleri 1975'te **"halkın tarafına"** geçmeye karar verince, **Server Tanilli**'nin **"Egemenleri korumak üzere kurulmuş güvenlik teşkilatının halkın yanına geçmesi dünyada ilk defa oluyor"** diye tarif ettiği şey gerçekleşti.

Faaliyette olduğu süre içerisinde POL-DER'in mensuplarından olan Avukat **Ayhan Erdoğan**, 5 yılda 45 şubeye ve yaklaşık 15 bin üyeye ulaşan kurumun ortaya çıkmasını gerektiren koşulları şöyle açıklıyor: **"O dönem paramiliter güçler ile devletin resmi güçlerinin halka saldırıları vardı. POL-DER, devlet içerisindeki egemenlere hizmet etmek üzere kurulmuş polis teşkilatındaki bir grup insanın, faşizmin ve resmi görevlilerin halka saldırıları karşısında 'bir dakika!' deyip tutum almıştır."** Erdoğan, POL-DER'in bir savunma örgütü olduğunu, ken-

disini ifade eden insanların başına devlet tarafından çorap örülmesini, işkence görmesini engellemeye çalışan bir örgüt olduğunu belirtiyor. POL-DER'i, **"Devletin polisine halkın polisi diyen, polisin haysiyeti ve şerefi ile oynamaya çalışan bir kuruluş"** diye tanımlayan POL-BİR'i ise Erdoğan şöyle anlatıyor: **"POL-DER savunmada kalan devrimcilerin ve halkın, faşist saldırılara karşı bir güvencesiydi. POL-BİR diye bir örgüt ise yoktu. POL-BİR, bizim çok etkin olmamız, paramiliter güçlere ve devletin faşist saldırılarına direnç oluşturmamız karşısında kamuoyu karşısında düşülen durumu kurtarmak için, devletin bizle muhatap olması için oluşturduğu bir yapıydı. Güya POL-DER'in karşısında bir de POL-BİR diye bir örgüt vardı, güya polis ikiye bölünmüştü. Hayır; gerçekte faşist bir devletin açık saldırıları vardı. Kahramanmaraş'ta, Çorum'da, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde, Piyangotepe'de, Şentepe'de ve her yerde..."**

Kısaca, bundan 35 yıl önce oldukça hantal bir yapıdaki devlet, kendi polisi içinden çıkan ayrıktan temizlemek için, emniyet teşkilatı içerisindeki başka bir grubu kullanmakta sakınca görmüyordu. Ancak neo-liberal süreçte birlikte gittikçe küçülen ve yalnızca şiddet aygıtını ve yargıyı yöneten bir yapıya doğru ilerleyen devlet, bu defa da sürüden ayrılanları (siyasi motivasyonlardan yoksun gözükseler dahi) etkisizleştirmek uğruna emniyet teşkilatının bir bölümünü seferber edebilecek mi? İç güvenliğinin tamamının polise devredildiği, ağır silahların polis tarafının kullanılmasının gündemde olduğu, ülke içindeki ceberrut bir yapılanmanın polis aracılığıyla iletildiği bir dönemde sendikalaşmanın getireceği potansiyel tehditlere göz yumulabilir mi?

Emniyet-Sen'in kurulmasının önünde yasal engel var mı?

Başlıktaki soruyu hiç dolanmadan, olanca açıklığıyla cevaplayalım: **"Hayır."** O halde Emniyet-Sen kurucularının, kuruluş dilekçesini teslim etmekte hayli zorlandıkları Ankara Valiliği'nin ve polis sendikasının kanunlara aykırı olduğunu kamuoyuna duyuran, kurucular hakkında ise soruşturma başlatan Emniyet Genel Müdürlüğü'nün eylemlerinin yasal dayanağı nedir? İki kurum da Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına, polisin sendika kurmasının yasaklandığını, polis memurlarının başka sendikalara üye olmalarının mümkün olmadığını ısrarla vurguluyor.

EGM, 13 Kasım'da yaptığı basın açıklamasıyla **Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi**'nin 22'nci maddesi, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**'nin 11'inci maddesi ve **Uluslararası Çalışma Örgütü**'nün (ILO) 151 sayılı sözleşmesinde, silahlı kuvvetler ile polis mensuplarının sahip olduğu sendikal hakların taraf devletler tarafından belirlenebileceğini işaret etmişti. EGM aynı zamanda Anayasa'nın 51'inci maddesinin (j) bendindeki **"Emniyet hizmetleri sınıfı ve Emniyet teşkilatında çalışan diğer hizmet"**

sınıflarına dahil personel ile kamu kurum ve kuruluşlarının özel güvenlik personeli, üye olamazlar ve sendika kuramazlar” hükmünü ileri sürerek Ankara Valiliği'nin tutumunu desteklediğini ilan etmiş, ilgili personel hakkında disiplin soruşturulması açılacağını belirtmişti. EGM'nin basın duyurusu şu satırlarla son buluyordu: **“Mevcut ulusal ve uluslararası düzenlemeler çerçevesinde ülkemizde Emniyet Teşkilatı mensuplarının sendika kuramayacakları ve herhangi bir sendikaya da üye olamayacakları açıktır.”**

EGM ve dolaylı olarak Ankara Valiliği, savunmalarında ısrarla bir noktanın altını çiziyorlar. İki kurum da, Anayasa'nın 51'inci maddesindeki **“Sendika kurma hakkı ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlak ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlandırılabilir”** ifadesine ve 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu'ndaki çeşitli hükümlere atıfta bulunarak, emniyet hizmetleri iş kolunda çalışanların sendika kurma veya sendikalara üye olma hakkının bulunmadığını belirtiyorlar. EGM'nin, Anayasa'nın 90'ıncı maddesini hatırlatanlara da verilecek cevapları var. Anayasa'nın 90'ıncı maddesine göre, TBMM'ce kabul edilmiş uluslararası antlaşmalarca düzenlenen konuların, iç hukukla uyuşmaması halinde, ilgili uluslararası antlaşmalar esas alınıyor. EGM'nin görüşüne göre, imza konulan anlaşmalarda, emniyet hizmetleri iş koluna tanınacak sendikal haklar, imzacı devletlerin inisiyatifine bırakılıyor. Böylelikle EGM'ye göre, Anayasa'nın 51'inci maddesinden doğan kısıtlama, Türkiye Cumhuriyeti'nin, uluslararası antlaşmalara uygun bir biçimde aldığı bir önlem haline geliyor. Oysa durum EGM'nin ileri sürdüğü gibi değil.

Türkiye'nin de imza koyduğu ILO'nun 151 sayılı, kamudaki sendikal hak esaslarını düzenleyen sözleşmesinin 1'inci maddesindeki, **“Bu sözleşmede öngörülen güvencelerin silahlı kuvvetlere ve polise ne ölçüde uygulanacağı ulusal yasalarla belirlenecektir”** ibaresi, belirli bir kesimin sendika kurma hakkını elinden almıyor. Tam tersine, her iş kolunun sendikalaşma hakkı olduğunu ancak polisin sendikal özgürlüklerinin imzacı devletçe kısıtlanabileceğini belirtiyor. Yani sözleşmede bir sendika yasağından bahsedilmiyor; toplu sözleşme veya grev gibi sendikal hakların polis sendikalarına tanınıp tanınmayacağını imzacı devletin inisiyatifinde olduğu belirtiliyor. BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 22'nci maddesindeki **“Bu madde, silahlı kuvvetler ya da polis teşkilatı mensuplarına bu hakkın kullanılmasında yasal sınırlamalar konulmasını engellemez”** ifadesi ile, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11'inci maddesinde yer alan **“Bu madde, silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri veya devlet idaresi mensuplarıncı yukarıda anılan haklarını kullanılmasına meşru sınırlamalar getirilmesine engel değildir”** ifadesi de aynı biçimde değerlendirilebilir. Sonuç olarak, EGM'nin ileri sürdüğü uluslararası sözleşmelerin hiçbirinde sendika yasa-

ğına dayanak oluşturabilecek bir ifade bulunmadığı görülüyor. Anayasa'nın 90'ıncı maddesinin de, 51'inci maddedeki kısıtlamayı geçersiz kılmasıyla emniyet sendikası önünde hukuki bir engel kalmıyor.

Öte yandan, EGM ve Ankara Valiliği, çeşitli yasaları işaret ederek polisin sendika kurma hakkını gasp ederken, bir yandan da suç işliyorlar. Türk Ceza Kanunu'nun 118'inci maddesinde, bireylerin sendikal haklarını kullanmasını engelleyen kişi ve kurumların suç işledikleri açıkça belirtiliyor. EGM doğrudan, Ankara Valiliği ise yetkisi olmamasına karşın verilen dilekçeyi işleme sokmayarak (Oysa Valiliğin böyle bir yetkisi bulunmuyor. Valilik dilekçeyi kabul etmeli, evraklarda usulsüzlük veya eksiklik tespit etmesi halinde başvurulara süre vermeli, bu sürenin sonunda usulsüzlük veya eksiklikler devam ediyorsa kapatma talebiyle iş mahkemesine başvurmalıydı. Valilik bu eylemiyle vatandaşların dilekçe hakkını da yok saymış oluyor), TCK'nın 118'inci maddesini çiğnemiş oluyorlar.

Görünüşe göre EGM ve Ankara Valiliği ya TBMM'ce kabul edilmiş uluslararası antlaşmaları yeterince incelemiyorlar ya da sendikanın gayrimeşru olduğu algısını yaratmaya çalışıyorlar. Emniyet-Sen'in kurucularından ve aynı zamanda sendikanın basın sözcüsü, emekli polis **Abdurrahman Yılmaz**, yaptığı bir açıklamada Anayasa'nın 90'ıncı maddesini hatırlatarak, EGM'nin bilinçli olarak kamuoyunu yanlış bilgilendirdiğini söylüyor: **“Başvurumuz üzerine EGM suç işleyip, uluslararası hukuk ve Anayasa'yı çiğneyip, parlamentonun ve mahkemelerin üzerine çıkıp bu açıklamaları yapmış, Ankara Valiliği'ni de baskı altına almıştır. EGM, 'sendika kapatıldı, iş bitti' algısı oluşturmaya çalışıyor. EGM suç işliyor.”** Ayhan Erdoğan ise meseleyi şöyle özetliyor: **“En tehlikeli şey vatandaşın kanunu ihlal etmesi değil, devlet görevlisinin kanunu ihlal etmesidir. Kanunu ihlal eden devletin görevlisi olunca, o devletin çivisi çıkar. O devletin karşısında herkes haklı olarak direnebilir, çünkü zulme karşı direnmek haktır. İnsanlar haklarını kullanırken, hiçbir devlet görevlisi kanunların kendisine vermediği yetkileri kullanamaz. Bir vali yardımcısı kanuna karşı gelirse, vatandaşın kanuna uygun hareket etmesini nasıl ister?”**

Dünyada emniyet çalışanları nasıl örgütleniyorlar?

EGM'nin iddiası, uluslararası sözleşmelere imza koyan devletlerin, polis sendikalarının kurulmasına izin verip vermeme inisiyatifini ellerinde bulundurduğu yönünde. Peki ya anılan sözleşmelerin çoğuna imza koyan diğer dünya devletlerinde durum nasıl? ABD, Almanya, İngiltere, Avustralya, Yunanistan, Slovenya, Slovakya, Romanya, Portekiz, Polonya, Norveç, Letonya, Kuzey İrlanda, Finlandiya, Danimarka, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Kosova, İzlanda, İtalya, İsviçre, İspanya, İskoçya, Hollanda, Belçika, Bulgaristan ve Güney Afrika

Fotoğraf: Pelin Kılıç

Cumhuriyeti gibi ülkelerde emniyet çalışanlarının ülke çapında, özelleşmiş mesleki alanlarda ve hatta eyalet veya kent çapında örgütlenmelerinin önünde bir engel bulunmuyor. 13 Avrupa ülkesinde polis sendikaları grev de yapabiliyorlar. Bu ülkelerdeki polis sendikalarının önemli bir kısmı, aynı zamanda ülkelerindeki kamu sendikaları konfederasyonlarının da üyeleri. Güney Afrika Cumhuriyeti'nde 1989'da Kurulan Polis ve Cezaevi Emekçileri Sendikası (POPCRU) yaklaşık 120 bin kişiyi temsil ederken, Güney Afrika Sendikaları Kongresi'nin de bir üyesi durumunda. ABD'deki pek çok polis sendikasıdan biri olan Polisin Kardeşlik Örgütü (FOP) 2 bin 100 ayrı şube aracılığıyla 325 bin çalışanı temsil ediyor. Ülkedeki polis örgütlerinin bir kısmı, AFL-CIO ve CTW gibi çatı örgütlere de üyeler. Almanya'nın önde gelen polis örgütlerinden Polisin Sendikası (GdP) ise yaklaşık 181 bin polisin hak mücadelesini yürütüyor.

Emniyet-Sen ne yapacak? Kritik konularda nerede duracak?

Emniyet-Sen kurucularının yanı sıra, EGM bünyesinde çalışan hemen hemen herkesin kabul ettiği bir takım olgular var. Ortak kanı polis memurlarının; uzun ve belirsiz saatler çalışıldığı, can güvenliklerinin her daim tehlikede olduğu, fazla mesai ücretlerinin ödenmediği, aynı zamanda toplamdaki ücretlerinin de düşük olduğu, sosyal haklarının korunmadığı, ufak sürüşmeler veya anlaşmazlıklar neticesinde kolaylıkla sürülebildikleri, şiddet mağduru oldukları ve meslekleri gereği toplumla sağlıksız bir duygusal ilişki kurmaya zorlandıkları yönünde. Emniyet'in 12 Eylül'den önceki ve sonraki durumlarını gözlemleyebilenlerse, 12 Eylül sonrasında Polis Akademisi mezunu olanlar ile olmayanlar arasında ciddi statü farkları oluştuğunu, bu statü farkının en çok alt-üst hiyerarşisinde kendini gösterdiğini savunuyorlar.

Emniyet-Sen'in gerçekten de yapacak çok işi var; sendika temsilcileri ilk hedeflerinin düzensiz ve uzun çalışma saatlerini çalışanın lehine yeniden düzenlemek olduğunu söylüyorlar. Polis memurlarının düzenli olarak günde 12 saat çalıştığını, gece mesaisinde ise bu sürenin 13 saate çıktığını belirten sendika yetkilileri, diğer memur ve işçilerin haftada 40-50 saat arasında çalıştığını, polisin ise haftada en az 60 saat mesai yaptığını belirtiyorlar. Üstüne üstlük fazla mesai ücretleri de ödenmiyor. EGM, çalışanlarının fazla mesai ücretlerini tek tek hesaplamak yerine, fazla mesai yapsa da yapmasa da tüm memurlara aynı miktarda bir ek ödeme yapıyor.

Hozat'taki fişleme skandalının ardından ilçe emniyet amiri **Çağlar San**'in intiharı da, sendikanın ilgilenmesi gereken konuları tüm çıplaklığıyla ortaya koyuyor. Eşinin şehit yakını bir polis memuru olmasından ötürü tayini imkansız olmasına karşın Hozat'a gönderilen San, kendisinin ilçede göreve başlamasından yıllar önce gerçekleşmiş fişleme skandalının ortaya çıkmasından bir kaç gün sonra intihar etmişti. Konuyla ilgili Radikal Gazetesi'ne konuşan sendika sözcülerinden **Emrullah Aksakal**, emniyet bünyesindeki intiharların sayısına dikkat çekmişti: **"Resmi bilgiye göre 1990-2010 arası 516 polis intihar etti. EGM 254 bin personeli için sadece 149 uzman [psikolog] görevlendirmiş durumda. Yani 1700 polise bir uzman ediyor. 83 polis kendini 'belli olmayan' bir nedenden dolayı öldürmüştü. Biz bu 'nedeni belli olmayan' intiharların kurum içi mobbing olduğunu düşünüyoruz. İdareden kaynaklı olduğunu düşünüyoruz. Çağlar San'ın da böyle bir mobbinge kurban gittiği şüphesini taşıyor ve bir an önce bu olayın gerçek nedeninin ortaya çıkarılmasını istiyoruz."**

Emniyet-Sen için hazırlanmış ve sosyal medyada yaygınlaştı-

rilan bir videoda, emniyet mensuplarının çalışma koşulları, **“İnsan haklarının koruyucuları, insan haklarına aykırı çalıştırıyor...”** diye özetleniyor. Emniyet hizmetleri alanındaki çalışma koşullarının, pek çok iş kolunda olduğu gibi ağır olduğu bir gerçek. Peki, **“insan haklarının koruyucuları”** olan polisler, çalışma koşulları düzeldiğinde bu vazifelerini daha ciddi ve insan onuruna yakışır bir şekilde yapacaklar mı? Emniyet-Sen şu günlerde ilk sınavını veriyor; sancılı bir kuruluş sürecinde, diğer tüm meslek grupları gibi, sendikal haklara sahip olduklarını kanıtlamaya çalışıyorlar. Ancak bir sonraki sınavları daha kritik; Emniyet-Sen’in, polis memurlarının (amirlerin talimatıyla veya değil) imza attığı insan hakkı ihlallerine karşı belirleyeceği tutum, bir anlamda sendikanın samimiyet testi olacak.

Polis şiddetiyle ölen **Baran Tursun**’un babası **Mehmet Tursun** tarafından kurulan **BARANSAY**’ın (Baran Tursun Uluslararası, Dünya Ölçeğinde Silahsızlanma, Yaşam Hakkı, Özgürlük, Demokrasi, Barış ve Dayanışma Vakfı) verilerine göre, 2007’de yürürlüğe giren Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu’ndan (PVSK) sonra, 23’ü karakollarda olmak üzere tam 125 kişi polis şiddeti neticesinde yaşamını yitirdi. Polis şiddetinin son kurbanı olan **Kenan Kapısız**, Uşak’ta polis memurları ile vatandaşlar arasında çıkan bir tartışma sırasında başından vurularak öldü. Eylül ayında **Merve Erçetin**, erkek arkadaşı olan polis memurunun silahından çıkan kurşunlarla, sokak ortasında ensesine ateş edilerek infaz edildi. Temmuz ayında **Emrah Barlak**, trafik yüzünden tartıştığı polis memurunun 5 kurşunuyla sokak ortasında infaz edildi. Yalnızca 2012’de polis şiddetiyle yaşamını yitirenlerin sayısı, 25 Kasım 2012 itibarıyla 18’e ulaştı. PVSK’nın da etkisiyle, vatandaşların yaşam hakkına tecavüz ederken çok da tereddüt etmeyen polislerin gerçekleştirdiği yargısız infazlara sendika ne yapacak? EGM bünyesindeki psikologların yetersizliğinden, uzun çalışma saatlerinin emniyet mensuplarının psikolojisini bozduğundan mı dem vuracak, yoksa emniyetteki **“insan hakkı”** algısını değiştirmeye mi çalışacak?

Gazeteci **İsmail Saymaz**’ın deyimiyle, polisin vatandaşa **“sıfır tolerans”** gösterdiği belirli noktalar var. Basın mensuplarının olmadığı, kameralarca izlenmeyen, denetlenemeyen mekanlar ile saat itibarıyla hayatın olağan akışının yavaşladığı anlarda polis memurlarının saldırganlaştığı biliniyor. 4 Aralık 2010’da, bir toplantı için üç otobüsle Ankara’dan İstanbul’a giden öğrenci örgütlerinin başına gelenler, polisin kamuoyunca denetlenemediği anlarda nelere kadir olduğunu açık bir biçimde gösteriyor. Tuzla civarındaki ıssız bir benzinlikte durdurulan öğrenciler biber ve portakal gazlarına maruz kalmış, saatlerce sıra dayacağı yemiş, üstelik İstanbul’a girmeleri de cebren engellenmişti.

Benzer bir olay, 31 Mayıs 2011’de Hopa’daki AKP mitingi sırasında çıkan olaylarda **Metin Lokumcu**’nun öldürülmesi üzerine Ankara’da gerçekleştirilen protesto eylemlerinde de gerçekleşmişti. Eylem sonrasında polis 53 kişiyi gözaltına

almış, bu kişilere avukatların alınmadığı gözaltı arabalarında yaklaşık 5 saat boyunca işkence yapılmıştı. Gözaltına alınanlardan Büro Emekçileri Sendikası Danıştay Temsilcisi **Hacı Özkan**, o gün yaşadıklarını, gözyaşlarına da hakim olamamaya, şöyle anlatmıştı: **“Hukuk devletlerinde kolluk kuvvetlerinin işi insanları öldürmek, dövmek, parçalamak değil. İnsanları sağlıklı bir şekilde savcılığa teslim etmek. Bu mudur ileri demokrasi, bu mudur hukukun üstünlüğü? Orada insanlara yapılan işkenceleri hiçbir din, hiçbir ideoloji, hiçbir düşünce açıklayamaz. Ben orada yaşadıklarımı hala anama anlatamadım.”** Aynı olayın bir başka tanığı **Ozan Gündoğdu** ise gözaltı arabalarındaki işkencenin sistematik olduğunu ve polisin o sıradaki duygudurumu sebebiyle yaşandığını söylüyor: **“Gözaltına alındıktan sonra kelepçelendik ve Akköprü’deki emniyet binasının önüne getirildik. 5 saat boyunca düzenli, sistematik bir dayak yedik. Her çevik kuvvet her eylemciye vurmak istiyor, dolayısıyla bir nöbet değişimi yaşıyorduk. Arabanın dışında bekleyenler, içeride dayak atanlar 10 dakikayı geçirdiği zaman, ‘aşağı inin, sıra bizde’ diye bağırma başlıyorlardı.”**

İnsan onuruna aykırı müdahaleler yalnızca 31 Mayıs 2011’le sınırlı değil elbet. Ancak şu bir gerçek; teknolojinin getirdiği denetim mekanizmaları polisin eylemlerini kağıt üzerinde şeffaflaştırıyor gözükse de, polis bu sistemin etrafından doluşmanın yollarını buluyor. İşkenceler gözaltı arabalarına, kimseciklerin olmadığı ıssız mekanlara kaydırılıyor. Kamera kayıtları kayboluyor, olaylar kameranın göremediği kör noktalarda gerçekleşiyor veya yine emniyet mensuplarının yaptığı görüntü incelemelerinde işkence **“tespit edilemiyor.”** Bu durumlar yargıya taşındığında Emniyet-Sen ne yapacak? Koşulsuz şartsız mensubunu korumaya mı çalışacak? **“Bunlar münferit olaylar”** veya **“Her kurumun içinde bir-iki çürük elma vardır”** gibi Türkiye siyasi tarihinin meşhur sloganlarını mı yineleyecek yoksa daha yapısal, insan hakları duyarlılığına sahip çözümler mi üretecek?

Emniyet-Sen kurucuları, emniyet içindeki performans sisteminden de şikayetçiler. Sendika sözcülerinden Abdurrahman Yılmaz, performans sisteminin memurları sıkıntıya soktuğu görüşünde: **“Performans puanı sistemi getirilmiş ve bu da şarta bağlanmıştır. Bu performans yapamayanlar da bir ilçeden diğer ilçeye gönderiliyor. Bu sorunların artık çözüme kavuşması gerekir.”** Abdurrahman Yılmaz niçin performans sisteminde polisin kolay yoldan topladığı puanları anlatmıyor? Belki de Yılmaz, trans bireylerin performans kriterlerini gösteren belgelerde **“malum şahıs”** biçiminde tanımlandığını, kimi polislerin translara Kabahatler Kanunu uyarınca her gün yüzlerce farklı ceza keserek performans kotalarını doldurduklarını, bazı polislerin TC kimlik numaralarını bildiği trans bireylere hiç yoktan yere ceza kestiğini, cezaların daha sonra olup bitenden habersiz trans bireylerin adreslerine gönderildiğini biliyordur. Performans sistemi adı altında

polis memurlarının uğratıldığı adaletsizliğin, bir başka kesime yönlendirilmesine Emniyet-Sen ne diyecek?

Emniyet-Sen yetkilileri ilk önceliklerinin polisin çalışma koşullarının düzeltilmesi olduğunu gizlemiyorlar. Sendika kurucularından Emrullah Aksakal, polisin sert müdahalelerine ilişkin bir soruya, **“Saat 15’deki gösteri için saat 9’da görev alan, iaşesi uygun ve yeterli olmayan, akşam eve kaçta döneceğini bilmeyen polisin az da olsa sert müdahalesi oluyor”** diye yanıt veriyor. Sendikanın, emniyet mensuplarının insan hakları duyarlılığına ilişkin tüm sorunları, olumsuz çalışma koşullarına bağlayıp bağlamayacağını zaman gösterecek.

Emniyet-Sen sarı sendika olur mu?

Aydınlık Gazetesi yazarı **Yıldırım Koç**, Emniyet-Sen’in kuruluşunu şöyle değerlendiriyordu: **“Birçok toplantıda ‘aman dikkat, aramızda polis var!’ uyarısını duymuşsunuzdur. Artık devir değişti. Nihayet aramızda polisler de var. Ancak farklı biçimde varlar. Emniyet-Sen’i kurdular ve demokrasi mücadelesinde onlar da artık aramızda. Belki onlar da toplantılarında önce ‘aman dikkat, aramızda polis var’ uyarısını yapacaklar.”**

Kuruluş tartışmalarından beri gündemde olan hususlardan biri de, Emniyet-Sen’in gelecekte iktidarla kuracağı ilişkilerin ne yönde seyredeceği. Koç’un dediği gibi, sendikanın iktidarlara ters düşme pahasına demokrasi mücadelesi mi vereceği yoksa sarı sendika mı olacağı merak konusu. Emniyet-Sen kurucularının şimdiki dek basına verdikleri demeçlerde, televizyonlarda katıldıkları programlarda, hatta sendikanın tüzüğü ve logosu aracılığıyla verdikleri en göze çarpan mesaj, sendikanın yalnızca emek ekseninde bir örgütlenme olacağı ve siyasal unsurlar taşımayacağıydı. Logosuna KESK, Memur-Sen ve Kamu-Sen’in logolarındaki motifleri dahil etmekte sakınca görmeyen, böylelikle her kesime eşit mesafede olduğunun altını çizmeye çalışan Emniyet-Sen, Türkiye’den herhangi bir çatı örgüte katılmak niyetinde değil. Bu bağlamda Türk-İş’ten gelen teklifi kibarca reddeden Emniyet-Sen, Avrupa’daki emniyet hizmetleri sendikaları çatı örgütü Eurocop’a (Avrupa Ülkeleri Polis Sendikaları Birliği) katılma arzusunun altını çiziyor.

POL-DER tecrübesini yaşayan Ayhan Erdoğan, sendikanın konumunu belirleyecek temel kıstasın, hak arama mücadelesi olduğunu belirtiyor. Hak arama mücadelesinin polis-toplum ilişkisinde yapabileceği değişimi Erdoğan şöyle anlatıyor: **“Polis bir sendikal hak mücadelesine girdiği zaman, başka hak arayanların karşısında müdahaledeki orantısı değişir. Bizde polisin müdahalesi değil, orantısız müdahalesi hakkında şikayet vardır. Müdahale amirlerin emriyle olabilir. Ama oradaki orantısızlık, gözaltına alındığı andan itibaren korumasını, güvenliğini sağlaması gereken kişilere işkence haline**

dönüşüyor. Polis, yerde oturan bir kızın suratına tekme atıyor. Bu duygulardan kurtulmanın yolu, kendisinin de bir emek sarfettiğini, bu emeğinin karşılığını alamadığını, kendisinin de bir emekçi olduğunu algılamaktan geçer.”

Ancak sendika kurucuları hak arama mücadelesinin ne derecede yürütüleceği konusunda çok da açık değil. Bir yandan Emniyet-Sen’in 1 Mayıs’larda meydanlarda olabileceğini ifade ederken, bir yandan da emniyet mensuplarının toplumsal olaylar karşısında gösterdiği refleksleri onaylayan ifadeler sarf ediyorlar. Abdurrahman Yılmaz, kanunda belirtilen sınırları aşmadan hak arama mücadelesi yapacaklarını söylüyor ve ekliyor: **“Tepkiler illa sokağa çıkıp ortalığı yakıp yıkmakla olmaz. Memurlar normal gösteri ve yürüyüş yaptıklarında ben polisin çok şiddetli müdahale ettiğini görmedim. Polis, grup çığırından çıkıp kontrolü kaybettiğinde müdahale ediyor. Bunu yapan polis de olsa asker de olsa, hangi devlet memuru olursa olsun, işler bu safhaya geldiğinde polis mutlaka görevini yapacaktır.”**

Emniyet-Sen’in temkinli tavrını, POL-DER ve POL-BİR hakkındaki tartışmalarda da koruduğu gözleniyor. 12 Eylül öncesindeki ikiliğin emek mücadelesinden farkını ortaya koyarken, Yılmaz **“ideolojik yapılanma”**nın altını çiziyor: **“1980 öncesi dönemde POL-DER ve POL-BİR denen iki yapılanma vardı. İkisi de tamamen ideolojik amaçlarla kurulmuştu. Sendika 167 yıllık emniyet tarihinde hiç olmadı. O yüzden sendikayı geçmişteki olumsuz örneklerle bir tutmamak lazım.”**

Emniyet-Sen, temel amacının emniyet mensuplarının çalışma koşullarını düzeltmek olduğunu defaatle belirtiyorsa da, polis denince akla gelen her türden insan hakkı ihlali, istese de istemese de sendikanın karşısında duruyor. Sendika suya sabuna dokunmadan, polis ile toplum arasındaki ilişkiyi düzeltmeye kalkmadan, yalnızca çalışma koşulları ve özlük haklarının iyileştirmesi için faaliyet yürüten bir lobi kuruluşuna dönüşebilir. Durum böyle olursa Emniyet-Sen’i başka yazılara konu etmeye de pek gerek kalmaz. Ancak sendika, polislerin de toplumun geri kalanı gibi emekçi olduğunun, eşit haklar mücadelesinin toplumsallaşması gerektiğinin savunuculuğunu da yapabilir. Bu iki ihtimalden birincisi toplumsal uzlaşmaya katkı yapmazken, diğeri ilerici bir misyon yükleniyor. Bir de üçüncü yol var. Emniyet-Sen’in sarı sendika olmaya kalkması, iktidarın polisi rolünü benimsemesi olasılığı, tüm toplum için tehlikenin büyümesi anlamına gelir. O zaman, halkı iktidarın polisinden kimin koruyacağı başka bir tartışmanın konusu.

Unuttuk... Mahlagha Mallah ile Söyleşi

Akgün İlhan

İran'da çevrecilik akımının başlangıcı 1970'lere uzanıyor. Ancak 1990'lara kadar herhangi bir sivil aktivitenin nerdeyse imkânsız oluşu, çevreciliğin bir toplumsal harekete dönüşme sürecini geciktirmiş. Aynı yıllarda hatalı endüstriyel yönetim, patlayan nüfus ve kentleşme, ve Irak'la savaş gibi daha pek çok gelişme çevre sorunlarını yadsınamaz boyutlara getirmiş. 1997'de Muhammed Hatemi'nin cumhurbaşkanlığına seçilmesi ile birlikte sivil inisiyatif güçlenmeye başlıyor. İran'ın ilk kadın cumhurbaşkanı yardımcısı Masume Ebtekar İran Çevre Departmanı başkanı oluyor. Çevre korumanın büyük ölçüde kadınların öncülüğünde yürüdüğü bu ülkede, en fazla tanınan çevre aktivisti şüphesiz ki Mahlagha Mallah. 1990'larda "Çevre Kirliliğine Karşı Kampanya için Kadınlar Derneği"ni kuran Mallah'ı evinde ziyaret ediyoruz.

Avlunun ortasında küçük bir havuzu geçtikten sonra evin kapısını çalıyoruz. Karşımıza 1.50 boylarında temiz ve sade giyimli, 94 yaşına rağmen dinç ve güzel bir kadın çıkıyor. Mayıs sonunda bile cayıır cayıır yanan Tahran'da buz gibi karpuz ve çilekle serinleyerek başlıyoruz sohbetimize. Mallah'a

İran'daki çevre hareketinin nasıl başladığını ve bu harekette kadınların ne rol oynadıklarını soruyorum. Bu meseleyle ilgilenmeye başlaması kütüphanede çalıştığı 1970'lere uzanıyor. Çevre kirliliği ile ilgili kitapları karıştırıp okurken insanı, doğayı ve ikisi arasındaki ilişkiyi sorgulamaya başlamış. İlerleyen yıllarda kütüphanede başka kadınlarla da bir araya gelip çevre konusunda küçük çaplı tartışmalar düzenlemişler. Zaman içinde çevre sorunlarına odaklı bir kadın hareketi ortaya çıkmış. Bugün hareketin başta Tahran olmak üzere İran'ın çeşitli şehirlerinde 14 şubesi ve çoğunluğunu kadınların oluşturduğu binlerce üyesi var. İran Hükümeti ile sık sık karşı karşıya gelen Mallah, kimi zaman yoldaşları ile birlikte İran'ın Kyoto Protokolü'nü imzalamamasını protesto etmiş. Kimi zaman da Tahran'dan Hazar'a giden otoyol inşasını önemli ormanlık alanları tehdit etmesi dolayısıyla eleştiren eylemlerde bulunmuş. Hükümetin doğaya ve insana zarar veren faaliyetlerini sorguladığı için mahkemelere verilip çeşitli cezalar almış. Ama o bütün bu olumsuzluklara rağmen güçlenerek devam eden bir mücadelenin lokomotifi olmayı sürdürüyor.

“Toplumu üreten kadınlar”

Mallah'a göre insanlığın yapıtaşı kadın. İran'da yaşanmakta olan çevre sorunlarının fiziksel boyutu kadar, onları yaratan sosyal faktörlerin de önemine vurgu yapıyor. Kadının toplumdaki rollerine yönelik olarak “doğurucudur” diyor ve ekliyor “dolayısıyla mücadele ettiğimiz bu sorunları üreten insanları da doğuran yine kadınlardır. Ve bu yönüyle, dünyada olup bitenden de büyük ölçüde kadınlar sorumludur”. Biz “olur mu canım?” diye itiraz etmeye hazırlanırken, o tekrar söze başlıyor: “Kadınlar öğreticidir de. Doğurduğu çocuğunun dünyayla ilişkisini kadın belirler. Çocuk ilk anasının diliyle ve bilgileriyle kurar dünyayla bağını”. Mallah, nüfus kontrolünün kadınların elinde olduğunu ve bu nedenle toplumun idamesinde kilit bir görev yüklendiklerini belirtiyor. O, nüfus patlamasından, dünya kaynaklarının artan nüfusa yetmez olacağından ve kadınların nüfus kontrolündeki belirleyici rolünden bahsederken, Türkiye'nin gündemine düşen kürtaj yasağı tartışmaları daha da manidar geliyor bize.

Kadının “öğretici” ve “doğurucu” rollerine ilişkin sohbetimiz, Mallah'ın üçüncü rol dediği “idareci”ye doğru evriliyor. Evin idaresinin kadınların sorumluluğunda olduğunu anlatmak için çeşitli örnekler veriyor. Yeme içmesinden mobilyasına kadar evle ilgili bütün tüketimin kontrolünün kadınların elinde olduğunu söylüyor. Evde erkeğin elbisesini bile kadınların aldığını belirtiyor. “Kadınlar bu üç rolü oynarken, toplumu da yeniden ve yeniden yaratmış olur” diye devam ediyor. Bu rolleri nedeniyle çevre meselesine çözüm üretmede en gerçekçi ve etkin yöntemlerin öncelikle yine kadınlar tarafından üretilip uygulanabileceğini vurguluyor. Bu nedenle daha sağlıklı bir çevre için öncelikle kadına dönmekten başka çare olmadığını söylüyor.

“Kapitalist sistem önce kadını hedefliyor”.

Mallah'a kadınların bu mücadeleyi nasıl verebileceklerini soruyoruz. Ona göre günümüzde kadınlar her zamankinden daha çok “alışveriş hastalığı”nın pençesinde. “Kapitalist zihniyetin yarattığı gösteriş amaçlı tüketim özellikle kadınları hedefliyor” diyor. Aklıma ister istemez Tahran sokaklarında aşırı makyajlı ve gösterişli tunikleriyle dolaşan kadınlar geliyor. Bu gösteriş geleneğinin önemli bir kısmının Molla rejimin baskısına bir tepkiden kaynaklandığını düşünsem de, sanırım Mallah haklı. “Kapitalizmin kadına dayattığı bu ‘tüketici olma’ rolü, binyıllardır varolan olan ‘toplumu üretici’ ve ‘idareci’ oma rollerini etkisi altına almış durumda” ve “bu gösteriş tüketiminden uzaklaşmadığı sürece hem doğa hem de insanlar kirlenmeye ve tükenmeye devam edecek” diyerek yerinden kalkıp kitaplığına doğru ilerliyor.

Asırlık ömürden 20. yüzyıl muhakemesi: “Dünyayı ve kendimizi yok ediyoruz”.

O eline aldığı kitabı karıştırırken, ben de bir asra yakın hayatında şahit olduğu en büyük değişimin ne olduğunu soruyorum magazinsel bir merakla. “Geçtiğimiz yüzyılda doğa muazzam bir hızla yok edilmeye başlandı” diye söze başlıyor. Doğayı katledenlerin insanları da katlettiklerinin henüz yeterince farkında olmadıklarını söylüyor. “İnsanın yüzde yetmiş su, vücudunun geriye kalanını da toprak ve havadaki diğer maddeler oluşturuyor. Yani toprak, su ve havadan gelmişiz. Bunları kirlittikçe, kendimizi de kirlitip yok ediyoruz” diyor. Mallah'a göre dünyada yarattığımız tahribatin en temsili örneği de küresel iklim değişikliği. Meselenin tüm dünyayı etkilemesini ve karmaşık olmasını günümüzde sıkça rastlanan çevre sorunu profiline tamı tamına uyduğunu belirtiyor. Neden böyle oldu diye soruyorum, neden insanlar üzerinde yaşadıkları dünyayı bunca kirletti ve tüketti?

Unuttuk...

Cevabı “unuttuk” oluyor ve susuyor. Sessizliği uzun sürünce, neyi unuttuk acaba diye endişelenmeye başlıyorum. Elindeki kitaptan Mevlana'ya ait şu cümleleri tane tane okumaya başlıyorum: “İnsan önce cansızlarda zuhur etti, sonra cansızlardan bitkilere geçti. Yıllarca o fidanlardan bir fidan gibi yaşadı, cansız halinden habersiz. Bitkiden hayvana geçtiğinde ise bitki halinden hiç bir şey hatırlamadı. Sonra Allah insanı hayvan durumundan insan haline çıkardı. Önceki akıllarından hiç bir hatırası yoktur, hepsini unutmuştur”. Yedi yüz seneyi aşmış gelen bu sözlerin etkisinden çıkıp tepki vermem zaman alıyor. Sonra “evet, unuttuk” diyorum hatırlar gibi. Evet unuttuk, nereden geldiğimizi ve neyle var olduğumuzu unuttuk. Hayvanları, bitkileri, suyu, toprağı ve havayı unuttuk, sanki onlar bizim ve biz onların hiç parçası olmamış gibi. Yediğimiz yemeğin, içtiğimiz suyun, soluduğumuz havanın nerden geldiğini unuttuk. Üzerinde yaşadığımız gezegeni unuttuk, sanki onsuz yaşayabilirdik gibi.

“Gel, bahçeye çıkalım” diyor yerinden kalkarken. Asmalarının altından geçip, ektiği sebzelerin yanına gidiyoruz. Havadan, sudan ve topraktan bir sohbete dalıyoruz bir müddet. Derken zamanımız doluyor. Veda etmek için eğilip yanaklarından öpüyorum. Böyle bir şey beklemediği için biraz şaşırıyor. Yıllar sonra bana Mevlana'yı hatırlatan bu asırlık kadına dayanamayıp sarılıyorum. Mallah'ın evinden ayrılırken bir keşif hissi içinde kendi kendime “hatırlıyorum” diyorum. Eve vardığımda ise ilk işim, diğerlerine hatırlatmak üzere bu söyleyişi yazıya dökmek oluyor.

Karaburun Rüzgâra Doyarken, Enerji Ne Pahasına!

Hatice Kurşuncu

Enerji üretimi çığırnlığı büyürken, nükleer enerji ve HES'lere alternatif olarak Rüzgar Enerjisi Santralleri (RES) "temiz" olduğu iddiasıyla öne çıkartılmaya devam ediyor. Oysa rüzgar enerjisi santralleri de diğer enerji üretimi türleri kadar ekolojik zararları olan ve "kimin için enerji?" sorusu akılda tutularak değerlendirilmesi gereken bir enerji üretim biçimi.

5-9 Eylül 2012 tarihlerinde yapılan 7. Karaburun Bilim Kongresi'nde **Karaburun Yayla Köyü**'nden **Mustafa Şenbahar** ile bölgede inşaatı devam eden rüzgar enerjisi santralleriyle ilgili bir söyleşi gerçekleştirdik. Söyleşide aktarılanların, "Kapitalist bir sistemde temiz enerji ve yeşil kapitalizm neden imkansızdır?" sorusuna verilecek cevaplar ve yaşamakta olduğumuz bir gerçeği gözler önüne sermek açısından önemli olduğunu düşünüyoruz. Karaburun'da gerçekleştirilen müdahaleler bir yandan ekolojiyi ciddi anlamda etkilerken, bir yandan bu bölgede yaşayanların hayatlarında ekonomik açıdan olumsuzluklar doğurmakta. Yaşananlar aynı zamanda çokça yaşamakta olduğumuz hukuksuzluklara da bir örnek.

Karaburun'dan başlayalım: Karaburun İzmir'in batısında yer alan bir yarımada. Henüz tam anlamıyla istilaya uğramamış, halen tarım ve hayvancılık yapılabilen fakat turizmin gelişmekte olduğu, turizm baskısı altında olan bir bölge. 2006 yılında balık çiftliklerinin kurulmasına karşı bir hareketlilikle ekoloji mücadeleleri gündemde yerini almış. Bugün RES inşaatlarının başlamasıyla yeniden hareketlenmeye başlamış. Bir yandan inşaatlar devam ederken bir yandan da hukuki süreçlerle başlayan bir karşı mücadele filizleniyor. Bundan sonra Karaburun ismini ekoloji mücadeleleri alanında daha çok duyacağımızı tahmin ediyoruz.

Bir Kara Mizah Hikayesi: Tarıma Karşı RES

Karaburun'da 2008 yılında Tarım Bakanlığı tarafından zeytin üretimini teşvik etmek amacıyla bölgede mera olarak kullanılan hazine arazilerinin bir kısmı zeytincilik için başvuranlara kiralanıyor ve zeytin üretimi için kredi veriliyor. Köyden 5 kişi başvuruda bulunurken bilindik büyük gıda firmaları da bölgedeki meralardan zeytin üretimi için yer ediniyorlar. 2009 yılında ise Rüzgar Enerjisi Santrali (RES) kurulması gündeme geliyor. Bu nedenle Maliye'den kiralanmış ve 5 yıldır zeytin-

cilik yapılan bölgedeki zeytinliklerin kiralama sözleşmesi iptal edilmek isteniyor. Bu arada santralin inşaatına başlayan firma 2000'den fazla zeytini kesiyor, sulama göletlerini tahrip ediyor ve zeytinliklerin bir bölümüne girişi yasaklıyor. Kalan zeytinlerin de bakımı yapılamıyor. Köylüler hem zeytinliklerini kaybediyor hem de aldıkları teşvik primlerinin gereğini yerine getirmedikleri bahanesiyle primleri geri ödemeleri isteniyor.

Karaburun Yayla köyünden **Mustafa Şenbahar** süreci şöyle anlatıyor: "Zaten Zeytin Araştırma Enstitüsünün toprak analizi ve Orman Şubesinin projesiyle dikim yapılan bir saha. Bu sahaya Tarım Bakanlığı teşvik verdi, 23 tabi gölet yaptık, yağmurlarla doluyor, onlarla zeytinleri suladık. Tarım Bakanlığı şimdi de 8000 tane zeytin kesildiği için teşviki geri almak istiyor. Biz 5 yaşına kadar getirdik o zeytini. Biz sökmedik ki! Firma söküyor parayı bizden istiyorlar geri. Göletimi bozdular. 2-3 kilometre ileride kuyu var oradan su alıp zeytinleri sulu-yorum."

Köyde 9000 adet keçi beslendiğini ve meraların tahrip edilmesinin keçi besiciliği yapan çobanları kötü etkilediğini belirten Mustafa Şenbahar, aynı zamanda meralara çıkışın inşaatlar nedeniyle engellendiğini de eklemekte. RES'in inşaatı sırasında nasıl sorunlar yarattığını yine Mustafa Şenbahar'dan dinleyelim: "Burası orman köyü, geçimimiz hayvancılık. Peynirinden, lorundan [...] Sosyal yaşam düşünülmemiş, meraların bütünlüğü bozulmuş, hayvan otlaklarına, tarım arazilerine girilmiş alternatif saha olmasına rağmen. 2 metre çukurlar kazıldı, keçiler dağa gidemiyor [...] 25 metre çukur açıyor, oraya betonu döküyor, kazdıkları hafriyatı sağa sola yayıyorlar. O tribünler arasındaki bağlantı yollarını 10 metre vermişler, bunlar 30-40 metre yapıyor. Buradan yol geçecekse, iş makinesi 5 gün fazla çalışacaksa hiç riske girmiyor. Nerede düz yer varsa, tarım arazisi mi hiç önemli değil. Sökülen 8 sıra zeytin [...] iki gün daha fazla çalıştırmamak için o 8 sırayı da söktü. Krallık gibi. Hesap soran yok. [...] Meralar delik deşik yalnız. Mera kalsa ne olur ki. Tribünlerde 4 ton mıknaş bakır ve sargı teli mevcut. Bunun yaratacağı manyetik alan ve gölge oyununu düşün. ÇED raporlarında 300 metre güvenlik şeridi diyorlar. Köye 300 metre zaten. [...] O köyde martılar 3 ay boyunca orada çekirgeyle beslenip orada yavruluyorlar. Bu sene martılar gelmedi. O makinelerin sesinden [...] Temizmiş [...] Nükleerden

temizmiş. Hiç ölçtünüz mü, o ağır tonajlı makinelerin gece gündüz çalışırken dumanlarını çıkardığını kimse ölçmüş mü? Hep palavra. Neresi temiz. Daha betonlar atıldı, direkleri dik-mediler. Şimdilik inşaatla hafriyatla başımız dertte. Öyle bir tahribat yaptılar ki, şu tepeciği ocaktan çakıl getirip para vermemek için, nerede çakıl çok var, tepelerde, 10 tane tepeyi bozdular.”

Neden “temiz” değil?

Henüz inşaat aşamasında olan santralin çalışmaya başladığında ne gibi problemlere neden olacağını da yapılan bilimsel araştırmalardan öğrendiklerini belirten Mustafa Şenbahar’ın referans verdiği çalışmaya göz atmakta yarar var.

Nina Pierpont’un yaptığı 2004 yılında başlayan araştırma¹, 1.5-3 Megavat büyüklüğündeki rüzgar tribünlerinin yakınında yaşayan insanlarda tribünlerin ne gibi semptomatik etkileri olduğunu ortaya koymakta. Raporda açıkça dile getirilen, rüzgar tribünlerinin tıbbi açıdan sendromlara neden olduğu ve tribünlerin yerleşim yerlerinden en az 2 kilometre uzakta yer alması gerekliliği. Raporda bu durum şu şekilde açıklanıyor.

“Rüzgâr Türbini Sendromu, insanların evlerini terk etmelerine neden olacak kadar ciddi semptomlara verilen bir isim ve tıbbi bir tanımdır. Bu gibi semptomlar için tıbbi risk faktörlerini saptar. Bu çalışma ve raporda gözden geçirilen diğer çalışmalar, güvenli mesafenin en az 2 kilometre olacağını gösteriyor. Daha büyük türbinler ve değişik topografyalar için bu mesafe daha fazladır. Fiziksel nedenleri ve fizyolojik mekanizmaları açıklamak, rüzgâr türbinlerinin yakınında yaşamının sağlığa olan diğer etkilerini araştırmak, kaç insanın etkilendiğini belirlemek ve özellikle çocuklar gibi belirli gruplar üzerindeki etkilerini araştırmak için ek bir araştırma gerekmektedir. Bunun için bütçe ayrılması uygundur.”

Raporun bulgularına göre ortaya çıkan etkiler;

“uyku bozukluğu ve yoksunluğu, baş ağrısı, kulak çınlaması, kulaklarda basınç, sersemlik hissi, baş dönmesi, bulantı, bulanık görme, kalp çarpıntısı, asabiyet, konsantrasyon ve hafıza problemleri, hareket duyarlılığıyla ilişkili panik nöbetleri, uyanırken veya uykuluyken ortaya çıkan titreme”

olarak tanımlanmakta ve şöyle devam etmektedir:

“Güncel tıp literatürünü kapsamlı olarak gözden geçirdiğimizde, dengeyle ilişkili sinirsel uyarıların beynin çeşitli bölgelerini ve işlevlerini nasıl etkilediği ortaya çıkar. Bunlar, mekansal farkındalık, mekansal hafıza, mekansal problem çözümü, korku, kaygı bozukluğu, otonomik işlevler (bulantı, çarpıntı gibi) ve kaçınılmalı öğrenmedir. Bu bilinen sinirsel iliş-

kiler, Rüzgâr Türbini Sendromu için sağlam bir anatomik ve fizyolojik temel sağlar.”

Bu araştırmada da görüldüğü gibi; temiz, yenilenebilir, zararsız olarak addedilen rüzgar tribünlerinin de diğer enerji üretim biçimleri gibi insan sağlığını ciddi biçimlerde etkileme potansiyeli olduğunu göstermektedir. Çalışma, bu durumun rüzgar tribünlerinin bulunduğu bölgeleri terk etmeye neden olduğunu da göstermekte. İnsan sağlığı üzerindeki etkileri yanı sıra doğal yaşamı da olumsuz etkilediği bilinen rüzgar tribünlerinin göçmen kuşlar ve yarasalar üzerindeki olumsuz etkileri bilinmekte.

Türkiye’de RES’ler

Enerji Bakanlığının verilerine göre²; Türkiye’de inşası tamamlanıp işletilmeye başlanan 41, henüz işletmeye geçmemiş durumda olan ise 85 olmak üzere 126 RES var. Karaburun yarım adasında yazıda bahsi geçen RES inşaatı dışında 4 adet daha RES bulunmakta. Bunların hiç biri henüz işletmeye geçmemiş durumda. Yalnızca İzmir ilinde 35’e yakın RES projesinin olduğu görülüyor. Enerji Bakanlığının verilerine göre Karaburun’daki RES’lerde toplam 108 tribün olması planlanıyor. Yani tahribat daha yeni başladı.

Karaburun yarımadasındaki RES’ler İsim Tribün sayısı Toplam kurulu gücü (MW)

Sarpıncak	16	32
Yayla	5	15
Mordoğan	13	30,75
Mordoğan	14	13,8
Karaburun	60	120
Toplam	108	211,55

Karaburun’da gördüğümüz, resmin çok küçük bir bölümü elbette. Meselenin temelini biliyoruz: kapitalizm daha çok kâr için, yani daha çok üretmek ve tüketmek için, kendi devamlılığını sağlayabilmek için bu enerji üretimi çılgınlığına muhtaç. Ama Çiftçi-Sen’in “Enerji Kimin İçin?”³ sorusunu tekrarlayan bizler değiliz. Biz enerji bağımlı olmayan ama daha önemlisi doğayı ve emeği sömürmeyen, eşit ve özgür bir yaşam kurmayı öğrenmek ve örmek zorundayız.

Kaynakça:Nina Pierpont, (2009), “Rüzgâr Türbini Sendromu: Doğal bir deney raporu”, (kısaltılmış Kitap), çev: Serhat Elfun Demirkol.

Küresel Yeşil Ekonomi: İmparator'u Yeni Kıyafetleri İçinde Görmek

Avery Pittman

Çeviren: Ethemcan Turhan

Fotograf: Pelin Kılıç

Geçtiğimiz 10 yıl boyunca, çokuluslu şirket elitleri ve uluslararası bürokrasi yeni bir gardrop ile flörtleşme halindeydi. Bu gardrop yeşil bir tasarımcının elinden çıkmış, pahalı bir gardrop. Uzaktan bakınca da yerel ekoloji ve sosyal adalet hareketleriyle birlikte yeşilin aynı tonunu taşıyor gibi görünüyor. Ve dahası pek çokları için ikna da edici. Yeşil politika söylemlerinin kakafonisi, herseyin içiçe geçmiş olduğu bir çağda yaşadığımızı dair devasa bir konsensusun oluşmakta olduğuna işaret ediyor.

Ucuz fosil yakıtlar ve şirket kültürünün açgözlülüğüyle varolması mümkün olan küreselleşmiş kapitalist ekonomi, ekosistemleri yokederek ve tarımsal üretime bağlı insan topluluklarını yerlerinden ederek kendi üzerine çökmeye devam ediyor. Aynı zamanda, daha önceleri olan bitenden yalıtılmış olan Küresel Kuzey'in orta sınıfları da işsizlik, güvencesizlik, artan borçlar, parçalanan bir emlak piyasası ve aşırı hava olayları kaynaklı doğal afetleri *gündelik hayatın yeni normu* haline getiren olaylarla da karşı karşıyalar.

Küresel krizin bu noktasında çözümler çok taraflı finansal kuruluşlar ve hükümetler tarafından oluşturulan yeşil ekonomi tarafı ve daha çeşitli fakat bir araya gelmesi zorlu olan tabandan gelen hareketlerce oluşturulmuş küresel insan hakları ve adalet tarafı olarak iki kategoriye ayrılmış durumda. Yüzeysel uzlaşma ise geleceğimizin işte bu iki takım arasındaki halat yarışına bağlı olduğunu bizlere söylüyor.

İşte tam bu noktada zararsız **"yeşil ekonomi"** söylevindeki tehlike, her derde deva olacakmış gibi görünen bu uzlaşmadır.

Varolan durum güç sahiplerinin krizleri çözümleyip ortadan kaldıracakmış gibi oldukları yanılsamasını yaratır. **"Yeşil"** etiketine rağmen, bahsi geçen bu politikalar *yüksek tüketimli, eşitsiz ve halihazırda rayından çıkmış sınırlı bir gezegende* fosil yakıtı dayalı büyüme-temelli bir ekonomisini devam ettirirler.

Geçtiğimiz yaz boyunca bir dizi konferans ve zirve, bu devasa halat yarışının vücuda geldiği yerler oldu. Geçtiğimiz Ağustos ayında ABD'de Vermont'ta "36. Geleneksel New England Valileri ve Doğu Kanada Yöneticileri" konferansı ile "Yerli Halkların Buluşması" başlıklı etkinlik arka arkaya gerçekleşti. Bunlardan birincisi kapalı kapılar arkasında müzakere eden etkili kamu görevlilerine evsahipliği yaparken diğerinin sıralarını ise aktivistler ve yerli toplulukların temsilcileri doldurdu.

Vermont Valisi Peter Shumlin'in evsahipliğini yaptığı Valiler Konferansı enerji, ulaştırma ve iklim değişikliğini tartışmak için bir dizi siyasetçi, devlet görevlisi ve lideri ağırladı. Shumlin basın toplantısında "Yenilenebilir enerjiye geçmemiz, petrolden uzaklaşmamız ve enerji verimliliğini teşvik etmemizi isteyen eylemcileri gördüğümde, onlara bu salonda bu isteklerini yerine getirmek için canla başla çalıştığımızı söylemek isterim" diyordu.

Oysaki aynı gün sabah ise Kuzey Quebec'ten Innu yerli halkına mensup bir büyükanne, Élyse Vollant'ın toplantıya girme isteği geri çevirilmişti. Vollant, çocukları ve torunlarından bazılarıyla **Hydro-Quebec** şirketinin nehirleri yok edecek

ve geleneksel yerli halklara ait arazileri sular altında bırakacak mega-barajlara muhalefetini dile getirmek için 700 millik bir yolu yürüyerek gelmişti. Onun için ve dışarıdaki eylemciler için halkı dışlayan bu ve benzeri toplantılar ile geleneksel yaşam biçimlerini tehdit eden bu projeler ortak bir gündeme işaret etmiyor. Ve tam da burası yeşil örtünün düşüp, yüzeyel “yeşil ekonomi” uzlaşısının bozulduğu yer oluyor.

Hydro-Quebec şirketi yerli halka ait arazileri sular altında bırakıp şebeke için daha fazla elektrik üretirken, valiler Quebec’ten Kuzeydoğu ABD’ye gidecek bir yeşil koridorda elektrikli araba şarj etme üniteleri oluşturulmasını müzakere etmekteydiler. Kapalı kapılar altında daha fazla elektrik tüketmek için daha yüksek teknoloji yollar bulup, buna bağlı tüketimi çoğaltma fikri yerli toplulukların ve tabandan gelen örgütlerin daha eşit ve demokratik çözümleriyle açık bir şekilde gelişmekte.

Valiler toplantısından bir ay sonra yine Vermont’ta gerçekleşen Halkların İnsan Hakları Buluşması’nda ise pek çok farklı çizgiden gelen katılımcılar, topluluklarındaki pek çok krizin kökeninde “demokrasi eksikliğinin” yattığına işaret ettiler. Diğer temel nedenler ise baskıcı sistemler, bireysellik ve nihai olarak kapitalizm olarak tanımlandı. Bu toplantı Vermont İnsan Hakları Bildirgesi başlığı altında insanların gezegende bir yokoluşa neden olmayacak biçimde temel ihtiyaçlarını karşılayabileceği, ileri görüşlü bir yönetim biçiminin kurulmasına işaret eden bir bildiri ile sona erdi.

Bahsi geçen mücadele çerçevesi, krizlere karşı çözümler önermek için bir hat çizmekte. İnsanların ihtiyaçlarını karşılayan adil bir sistem radikal bir biçimde farklı karar alma ve değerlendirme biçimleri gerektirir ve ayrıntı da tam burada gizlidir. Valiler Konferansındaki seçilmiş devlet görevlileri hâlâ kapalı kapılar arkasında toplanmaya devam etmekte. Bu nedenle de bu devlet görevlileri halk adına konuşurlar fakat halkla konuşmazlar. Bir kadın kendi hayatı, toplumu, çocukları hakkındaki kararlarda söz sahibi olmak istediğinde ise sesi dikkate alınmaz.

Bahsettiğim bu halat savaşı, farklılıkların daha fazla dile getirildiği ve çıkarların daha yüksek olduğu, uluslararası arenada da yaşanır. Benzer şekilde geçtiğimiz yaz Rio de Janeiro’daki Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı’nda da (Rio+20) resmi delegasyonlar ile yerli halkların ve yerel hareketlerin temsilcileri uzlaştırılmayacak fikir ayrılıkları ve günlük mücadeleleri sebebiyle ayrı ve eşzamanlı toplantılarda buluştular.

Rio’da resmi müzakereler başlamadan yapılan basına kapalı bir brifingde **yeşil ekonomi** politikalarının ne anlama geldiği konusundaki uzlaşmazlığın ABD’nin müzakerelerdeki çıkarlarını hüsrana uğrattığı ortaya konuyordu. Pek çok ülke yeşil ekonominin atmosferdeki karbondioksit miktarının azaltımı

konusunda sadece gönüllü azaltım tedbirlerine ve karbon piyasalarına dayandığı, gelişmekte olan ülkelerin ise borçlarını arttıracak biçimde kamu-özel işbirliklerini teşvik ettiği ve ekosistemleri özelleştirip satacağı şeklindeki endişelerini dile getirmekteydi.

Zirvenin sonuç belgesi de bu doğrultuda “yeşil ekonominin ancak toplumların, hükümetlerin, sivil toplumun ve özel sektörün hepsinin katılımıyla, bugünkü ve gelecek kuşaklar için istediğimiz bir geleceği sağlayabileceğini” belirtmekteydi. Ancak konferansın “**İstedikimiz Gelecek**” başlıklı teması tam da bu nedenle anlaşmazlıklarla örülüydü. Müzakerelerin ikinci gününde bir gençlik delegesi, sosyal hareketlerin temsilcilerini salonu terketmeye çağdıktan sonra kapının hemen dışında “**Satın Alınan Geleceğimiz**” başlıklı bir metin kamuoyuyla paylaşıldı. Bu esnada zirvenin gerçekleştiği, sıkı biçimde korunan **RioCentro** konferans merkezinin kapısında toplanan topraklarından ve yaşam birimlerinden mülksüzleştirilen yerel topluluk temsilcileri bir asamble yapmaktaydı.

İşte Vermont’taki Halkların Buluşması katılımcıları da Rio’da hazırlanan ve toplulukların ve doğanın haklarını dünya çapında derinleşen krize karşı savunan **Kari-Oca II** bildirgesine imzacı olarak katıldı. Bu bildiriye imza atanlar geleceği belirleyecek epik bir halat savaşının kapalı kapılar ardında hazırlanamayacağını belirtenleri temsil etmekteydiler. Halkların Zirvesi’nin sonunda da belirtildiği gibi bu temsilciler “halkların, tarihin, geleneklerin, bilginin, pratiklerin ve üretim sistemlerinin geleceği için” mücadele etmeye devam etmekte.

Uluslararası finansal kurumlar ve şirketler Birleşmiş Milletlere, kendi kâr odaklı yapıları için yeşil kamuflajı giydirirken ekonomiler ve ekosistemler parçalanmaya devam ediyor. Gerçekte ise gören gözler için yeşilin bu tonu tutmuyor. **Kari-Oca II** bildirgesinde¹ de belirtildiği gibi “**Yeşil ekonomi insanlığa ve dünyaya karşı bir suçtur**”. Ve tam da bu nedenle farklılıklar belirgin, halat savaşı daha zorlu hale geliyor. Vermont’tan Brezilya’ya kadar halklar “küresel krizin yegane yapısal nedeni olan kapitalist krizi ifşa etmekte”. Bu bakış açısından net görünen bir şey var: Yaşam ve para aynı şeye indirgenemezler.

Avery Pittman, ABD’nin Kuzeydoğu yakasında çevre adaleti ve sosyal adalet için çalışan Red Clover Climate Justice kolektifinin üyesidir. Bu yazı ilk olarak 18 Eylül 2012 tarihinde <http://www.towardfreedom.com/home/environment/2974-the-global-green-economy-seeing-through-the-emperors-new-clothes> adresinde yayınlanmıştır.

1-<http://indigenous4motherearthrioplus20.org/kari-oca-2-declaration/>

Fotoğraf: Pelin Kılıç

“Yeni Bir Doğa Kanunu”: Ekvador’da Doğa Neoliberalizm Sonrası Kalkınma ve Devlet

Murat Arsel*

Kapitalist küreselleşme bağlamında neoliberal dönemin Latin Amerika’da kalkınmaya iki etkisi olmuştur. Bir yandan, kalkınmaya ilişkin hayallerin dönüşmesine bağlı olarak pazaryeri mantığı temel örgütlenme ilkesi haline gelerek bir

pazar toplumunun oluşmasına zemin hazırlamıştır. Öte yandan devletin rolü, kalkınma süreçlerini düzenleyen merkezi sosyoekonomik güç olmaktan, ana görevi pazar güçlerinin ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda kök salmasına

olanak veren bir siyasi-hukuki çerçeveyi oluşturup uygulanmasını sağlayan, sözde tarafsız bir aktöre dönüşmüştür. Bu dönemde bazı ulusal ekonomiler gerçekten de gelişmiş olsa da, neoliberal küreselleşme yoksul kesim ve çevre açısından çok ağır sonuçlara neden olmuştur. Latin Amerika’da halen süren “Sola Dönüş” kısmen bu değişimlere karşı gelişen bir tepki olarak nitelendirilebilir.

Ekvador bağlamında, Correa ile onun öncülüğünü yaptığı Alianza PAIS (“Ülke İttifakı” veya açık adıyla “Onurlu ve Egemen Vatan İttifakı”) hareketinin yükselişi, sivil toplumun neoliberal kalkınma politikalarına karşı aktif olarak kampanyalar yürüten çeşitli bileşenlerinin tabandaki güçlü desteği sayesinde mümkün olmuştur. Verdiği mesajın geniş kitlelere hitap etmesi, Latin Amerika’nın büyük kısmında da olduğu gibi, neoliberal politikaların başarısızlığının bir yansıması olarak görülebilir. Neoliberalizmin Ekvador’a ve özellikle de ülkenin yerli nüfusuna etkileri olumsuz olmuş, bunun sonucunda siyasi kargaşanın öne çıktığı, ülkenin yerli toplumlarının hem devlet desteğinin kesintiye uğraması, hem de arazilerine yabancı petrol şirketlerinin giderek daha fazla girmesi gibi çifte darbe olarak geniş çapta ayaklandığı bir dönem yaşanmıştır. Aynı zamanda, ekonomik süreçlerin—özellikle de petrol çıkarma çabalarının—çevreye olumsuz etkileri Amazon bölgesini mahvetmeye devam etmiş, ciddi oranda kirlilik, ormansızlaşma ve tür kaybı artışı gerçekleşmiştir. Ocak 2007’de iktidara geldiğinden beri Correa, Ekvador’da bir neoliberalizm sonrası kalkınma düzeni kurma amacıyla çok sayıda uzun vadeli değişikliği hayata geçirmiştir. Bu değişikliklerin çoğu, Ekvador’un kalkınmasında doğanın ve buna bağlı olarak doğal kaynakların rolüyle ilintilidir.

Söz konusu değişikliklerin en önemlilerinden biri, doğaya haklar tanıyan yeni bir anayasanın yürürlüğe girmesidir. “Yeni Doğa Kanunu” (Kendall 2008) olarak ifade bulan yeni Ekvador anayasası, salt doğaya anayasal haklar tanıdığı için değil, kalkınma planlarında yerli halkların *buen vivir* (iyi yaşamak) kavramını merkezine aldığı için de çığır açıcı bir bakış açısına sahiptir. Bu bağlamda, Ekvador’un yeni anayasası Correa hükümetinin alternatif bir kalkınma paradigması inşa etme niyetinin en açık ifadesi olarak nitelendirilebilir. Yeni anayasa yerli halkların rolünü vurgulayan ve teyit eden yeni bir neoliberalizm sonrası sosyoekonomik bakış açısını ortaya koymanın yanı sıra, Ekvador’un yönetim yapısına da bir takım değişiklikler getirmiştir. Bir yandan ekonomik kalkınmada devletin rolü kuvvetlendirilmiştir. Öte yandan, erk daha yoğun

olarak yürütme organında, özellikle de cumhurbaşkanlığında toplanmıştır. Bu değişikliklerle Correa sadece hükümetinin gücünü artırmakla kalmamış, kendisine iki dönem daha başkan seçilme olasılığının da önünü açmıştır.

Yeni Ekvador Anayasası

Ekvador’un 20. anayasası Correa hükümetinin ilk büyük politika girişimlerinden biri olmuştur. Anayasa bu bağlamda, neoliberalizmin ötesine geçme çabaları çerçevesinde ne gibi dönüşümlerin öngörüldüğünü ortaya koyan bir niyet beyanı olarak görülebilir. Öngörülen değişikliklerin doğasını ve kapsamını vurgulayan Giriş bölümü, yeni anayasanın geri kısımlarının izleyeceği tonu da belirlemektedir:

Biz kadın ve erkekler, Ekvador’un egemen halkı

Çeşitli halklardan kadın ve erkeklerin biçimlendirdiği kadim köklerimizle tanışarak,

Doğanın yanı sıra ve hem bizim de parçası olduğumuz, hem de varlığımız için hayati önem taşıyan Pacha Mama’yı (Toprak Ana) anarak,

Bu vesile ile iyi yaşamı, sumak kawsay dediğimiz ve halk olarak çeşitliliğimizle, doğayla uyum içinde varlık gösterebileceğimiz yeni bir yaşam tarzını inşa etme kararı alıyoruz.

Bu ibarelerin hem içeriği, hem de dili büyük önem taşımaktadır. Anayasa bir yandan doğayı fiilen anmakta ve insan topluluklarının doğanın bir parçasını oluşturduğu yolundaki temel fakat genelde göz ardı edilen gerçeği kabul etmektedir. Öte yandan, yerli hakların “Toprak Ana” olarak tercüme edilebilecek Pacha Mama kavramıyla Quecha’larda iyi yaşam anlamına gelen *sumak kawsay* gibi kavramları ortaya koyarak Ekvador’un geçmişte haklarından mahrum kalan yerli halklarının merkezi konumunu da teyit etmektedir. Gudyas’a (2009) göre “doğadan” Pacha Mama kavramına bu geçiş, Latin Amerika’nın Avrupa’dan kalma mirasından etkilenen bir bakış açısından yerli halkların dünya görüşünü daha açık bir biçimde yansıtan bir dünya görüşüne geçiştir. Pacha Mama’nın yerli toplumlar açısından merkezi konumunu dikkate alan anayasanın daha en başında, doğanın sadece ekonomik süreçlere fayda sağlayan doğal kaynaklara indirgenemeyeceğini ve doğal değeri için saygı duyulması ve korunması gerektiğini ifade edilmiştir.

Doğanın tanınan bu merkezi konumuna, daha önce görülmemiş yasal destekler eşlik etmektedir. Öyle ki, Anayasa'nın 71. maddesi uyarınca Ekvador doğaya aleni anayasal haklar tanıyan ilk devlet olmuştur:

Pacha Mama'nın, yani yaşamın yeniden üretildiği ve gerçekleştirdiği doğanın hem varlığına, hem de yaşam döngülerinin, yapısının, işlevlerinin ve evrimsel süreçlerinin muhafaza edilmesi ve yenilenmesine saygı duyulması hakkına sahiptir. Tüm kişiler, topluluklar, halklar ve milletler yetkili kurumlarından doğa haklarının yerine getirilmesini talep edebilir. Bu hakların uygulaması ve yorumunda, Anayasa'da belirtilen esaslar geçerli olacaktır. Devlet doğayı korumak ve bir ekosistemi oluşturan tüm ekosistemlere saygı gösterilmesini sağlamak için gerçek kişileri, tüzel kişileri ve toplulukları teşvik edecektir.

Doğanın kapitalist ekonomik güçlere karşı korunması için yasal zemini oluşturmanın yanı sıra, Anayasa bir yandan da kalkınmaya dair yaygın kanılara yeniden yön verip doğanın ekonomideki rolünü güçlendirmeyi de amaçlamakta, kalkınma kavramını, refahı mal ve hizmet tüketimine denk tutan ekonomistik bir bakış açısından, "doğayla birlikte, uyum içinde varlık göstermeye" dayalı bir görüşe çekmeye çalışmaktadır. Anayasa'nın 275. maddesinde Ekvador'un kalkınmaya ilişkin bakış açısı şöyle tanımlanmıştır:

Kalkınma yapısı, sumak kawsay'ın sağlanabilmesini destekleyen ekonomik, siyasal, sosyokültürel ve çevre sistemlerinin organize, sürdürülebilir ve dinamik bir biçimde işlemesidir ... [bu da] ... kişi, topluluk, halk ve milletlerin kültürlerarasıcılık, çeşitliliğe saygı ve doğayla uyumlu varlık gösterme çerçevesi dâhilinde haklarını etkili bir biçimde kullanmalarını ve sorumluluklarını yerine getirmelerini gerektirir.

Sumak kawsay (İspanyolcası *buen vivir*) elbette yeni bir kavram değil, ama "keşfi" ve Latin Amerika'da "Sola Dönüş" akımının bir parçası olarak yaşama geçirilmesi halen devam etmekte olan bir süreçtir. Ancak Ekvador Anayasası dâhilinde kurumsallaşması, Ekvador'da çevre bozulması ve yoksulluk sorunlarının bağımsız olarak ne anlaşılabilceğini, ne de ele alınabileceğini kavramış olan yerli ve çevre aktivistlerinin oluşturduğu koalisyonun sonucunda olmuştur. Bu bağlamda, *buen vivir* kavramının Anayasada belirgin bir yere sahip olması söz konusu endişelerin bir yansımasıdır ve Giriş bölümünde de tanımlanan kavram, metinde birkaç kez daha

ifade bulur. Hatta metnin "enine eksenini" oluşturduğu (Walsh 2010, s. 18) ve siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel süreçlerin her açıdan özünü oluşturduğu söylenebilir. *Buen vivir* kavramının benimsenmesi anlamlı ve katılımcı demokratik kurumların oluşturulmasını ve sürdürülmesini zorunlu kılacak olsa da, yeni anayasa bir yandan da devlete çok merkezi bir rol tanımlamıştır.

Örneğin Anayasanın 277. maddesi, *buen vivir* kavramının yaşama geçirilebilmesine yönelik çabalar çerçevesinde devlete ikisi aşağıda belirtilenler olmak üzere bazı görevler yüklemiştir:

1. Halkların, toplumların ve doğanın haklarını garanti altına almak.
2. Kalkınma sürecini yönetmek, planlamak ve denetlemek.

Siyasi ve ekonomik süreçlerde devletin merkezi konumu, özellikle de doğa ile ekonomik kalkınma arasındaki zor ilişkiye aracılık ederken göze çarpmaktadır. Anayasa doğanın Ekvadorlular için çok önemli olduğunu kabul edip doğanın (aynı zamanda egemenliğin) korunmasını bütün vatandaşların ulusal görevi olduğunu beyan ederken, koruma çabalarında devletin merkezi konumu da açıkça belirlenmekte, daha üst düzeyde yetki ve meşruiyet sağlanmaktadır. Anayasada yapılan ve bir yandan çevre korumasına ilişkin güçlü düzenlemeler getirirken diğer yandan devlete istisnalarda bulunma yetkisi veren çok sayıda değişiklik, bu özel konumu somutlaştırır niteliktedir. Örneğin Anayasanın 407. maddesine göre, *Korunmaya alınmış alanlarda ve gayri maddi varlıklar olarak tanımlanmış bölgelerde, orman ürünlerinin üretimi dâhil olmak üzere yenilenemez doğal kaynakların çıkarılmasına yönelik faaliyetler yasaktır. Ancak Cumhurbaşkanının gerekçeli talebi üzerine, Millet Meclisi talebin ulusal çıkarılara uygun olduğunu beyan ederse, bu kaynaklardan faydalanılması söz konusu olabilir. Millet Meclisi uygun gördüğü takdirde konuyu halkoylamasına sunabilir.*

Bu maddenin başında, Ekvador'un yeryüzündeki en zengin biyolojik çeşitliliğin yanı sıra, bazılarıyla henüz temas kurulmamış sayısız yerli toplumuna ev sahipliği yapan zengin ulusal parkları ve gayri maddi alanlarında, yenilenemez kaynakların çıkarılmasını tamamen yasaklıyor gibi görünen bir düzenleme yer almaktadır. Ancak maddenin istisna hükmü, Cumhurbaşkanıyla Millet Meclisine birlikte hareket edip söz

konusu kaynağın kullanılmasının ulusal çıkarlara uygun olduğunu beyan ederek bu önemli maddenin uygulamasını gevşetmek için oldukça alan tanımakta ve devletin hem doğa, hem de buen vivir kavramını yaşama geçirmek adına toplumla ilişkisi üzerindeki erkine güç katmaktadır.

Belki en önemli nokta, Ekvador'un 20. anayasasının, devletin doğal kaynak çıkarma sektörlerini kamulaştırmasını mümkün kılmış olmasıdır. Özellikle 313. maddeye göre:

Devlet çevresel sürdürülebilirlik, tedbirlilik, önlem alma ve verimlilik ilkelerine uygun bir biçimde stratejik sektörleri yönetme, denetleme, izleme ve yürütme hakkını saklı tutar. Önem ve ebat açısından hayati ekonomik, toplumsal, siyasi veya çevresel etkilere yol açan sektörlerin karar alma süreçleri ve idaresi devlete devredilecek ve bu bağlamda, tüm hakların kullanımını ve toplumun genel refahını sağlamak hedeflenecektir.

Stratejik kabul edilen sektörler şunlardır: her türlü enerji, telekomünikasyon, yenilenemez doğal kaynaklar, petrol ve gaz nakli ve artırması, biyolojik çeşitlilik ve genetik miras, radyo spektrumu, su ve yasayla belirlenen diğerleri.

Anayasanın bu maddesi ile izleyen bir diğer maddesi (“Devlet”—stratejik sektörlerle ilişkin başka işlevlerin yanı sıra—“doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı için halka açık şirketler oluşturacaktır” diyen 315. madde) sayesinde Correa hükümeti devletin ekonomi üzerindeki erkini büyük oranda artırma fırsatı bulmuştur; Ekvador'un zengin doğal varlıklarının yönetiminde bu durum açıkça belli olmaktadır.

Uygulamada çevre ve kalkınma politikaları

Uygulamada, birkaç münferit olay dışında, bu değişiklikler başlıca olarak Ekvador'da devlet eliyle kalkınmacılığı güçlendirmeye yaramıştır. Doğaya verilen anayasal haklar, büyük oranda sembolik olarak kalmıştır. Ancak Ekvador'un önemli kazanımlar elde etmediği de söylenemez. Örneğin Yasuni-ITT girişimi, küresel kapitalizmin sürekli birikim mantığını geçersiz kılma olasılığı barındıran yaratıcı politika girişimlerinin potansiyelini ortaya koymuştur. Kısaca özetlemek gerekirse, Yasuni-ITT girişimi, gelişmiş devletlerden alınacak maddi katkılar karşılığında petrolü toprağın altında bırakmayı önermektedir. Böylece Ekvador devletine sadece (yabancı) petrol şirketlerini değil, petrol rezervleri ve biyolojik çeşitliliği açısından küçük ama önemli bir bölgeden doğal kaynak çıkarma çalışmalarını da tamamen bertaraf ederek gelir elde etme

olasılığını sağlamaktadır. Söz konusu girişim arzulandığı kadar sorunsuz veya hızla ilerleme kaydetmemiş olsa da, halen kaynak açısından zengin başka ülkelere örnek olabilecek önemli bir çaba niteliğindedir. Ancak Correa'nın, uluslararası toplum gereken tazminatı sağlamadığı takdirde Yasuni'nin altında sondaj çalışmaları yürütme seçeneğini masadan kaldırmamış olduğuna da dikkat çekmek önemlidir (Pellegrini, Arsel, Muradian ve Falconi, 2012).

Doğal kaynaklara bağımlı bir kalkınma stratejisini geride bırakmanın ne kadar güç olduğunu adeta kanıtlayan Correa hükümeti, Ekvador'un zengin altın ve bakır rezervlerinin araştırılmaya açılması sürecini de başlatmış durumdadır. Yakında faaliyete başlayacak olan bu maden sahalarının çoğunluk hissesi Ekvador devleti elinde tutarken, asıl işi yabancı şirketler—biri Kanada kökenli özel bir şirket, diğeri Çin devletine ait bir şirket—yürüteceklerdir. Sonradan gelişen bu planlar son dönemde Ekvador'da doğa ile kalkınma arasındaki ilişkiye dair süren tartışmaların petrolden madencilikğe kaymasına yol açmış ve özellikle madencilikğin yayılması sonucunda yerli halkların uzun yıllardır petrol araştırmalarından olumsuz etkilenen geçim kaynaklarını daha da kötü etkileyeceğinden endişe eden yerli toplumların kuvvetli direnciyle karşılaşmıştır. Yapılan protesto gösterileri Correa'nın doğal kaynak çıkarma çalışmalarının yaygınlaştırılmasına ciddi bir sorun teşkil etmiş ve Correa hükümetiyle Ekvador'un yerli örgütleri arasında büyük bir uçurumun açılmasına neden olmuştur.

Nitekim Correa'nın ortaya koyduğu neoliberalizm sonrası kalkınma planlarını çok cazip bulan ve ciddi anlamda destekleyen sivil toplum örgütleri—çevre STK'ları ve yerli gruplar dâhil—giderek daha da marjinalleştirilmişlerdir. Hükümetin “neo-madenci” duruşunu kınayan bu örgütlerin dobra eleştirileri karşısında Correa, kalkınmaya dair ileri sürdükleri eleştirileri hiç hoş olmayan bir şekilde “çocukça” olarak tanımlamıştır. Daha sonra devlet yetkilileri, Ekvador'un belki en açık sözlü çevre STK'sı olan Acción Ecológica'nın kapatılması emrini vermiştir. Örgütün kapatılmasının nedeni olarak Acción Ecológica'nın tüzüğünde yer almayan faaliyetler yürüttüğü suçlaması ileri sürülmüş, Acción Ecológica bu suçlamayı devlet erkinin muhalif sesleri sindirmeyi amaçlayan keyfi bir uygulaması olduğunu söyleyerek reddetmiştir. 31 Ocak 2011'de, Eyaletler Arası Shuar Merkezleri Federasyo-

nu'nun (FICSH) eski başkanı ve Ekvador Yerli Halklar Konfederasyonu'nun (CONAIE) muhtemel gelecek başkanı olan, sözünü sakınmayan yerli lider Pepe Acacho, bir helikopter ve maskeli polislerle gerçekleştirilen bir baskında gözaltına alınmıştır. Pepe Acacho'nun Eylül 2010'daki bir protesto gösterisi sırasında şiddet kullanımını teşvik ettiği ileri sürülerek nadiren kullanılan terörizm suçlaması getirilmiştir. Söz konusu gösteri, Amazon'un güneyinde, yerli halkların geçim kaynaklarını ve çevresel sürdürülebilirliği tehdit eden su ve madencilik kanunlarındaki değişikliklerden endişe duyan bir takım yerli federasyonlar tarafından düzenlenmişti.

Neoliberalizm sonrasında devlet ve doğa

Şüphesiz Correa hükümetinin gerçekleştirdiği değişiklikler sadece kalkınma planlarında devletin merkezi bir rol oynaması gerektiğini ortaya koymakta değil, yıllardır yoksul ve marjinalleşmiş kesimleri korumakta başarısız olan neoliberal politikalara gayet inandırıcı bir alternatif sunmakta da etkili olmuştur. Ancak gelişen olaylar, Ekvador'un, doğal kaynaklara olan iştahının gelişmekte olan ülkeler açısından reddetmesi güç olasılıklar yarattığı küresel kapitalist ekonominin içinde konumlandığını da göstermiştir. Servetin yeniden paylaşımına yönelik geniş çaplı kampanyalar yürütme olasılığını kısıtlayan bir demokratik seçim sistemi dâhilinde varlık gösteren Correa hükümeti, yeni Anayasayla kazandığı yeşil kimliğe rağmen Ekvador'un yer altı zenginliklerinden yarar sağlayacak bir konumu da benimsemiştir. Giderek yoğunlaşan maden çıkarma çalışmalarından sağlanan gelirlerin yoksulluğu azaltan ve yoksul kesimin günlük yaşamını iyileştiren, övgüye layık programlara harcanması bir teselli kabul edilebilir. Ancak yine de, buen vivir kavramını yüksek sesle destekleyen beyanatlara rağmen, kalkınmanın başlıca olarak maddi çıktılar olarak anlaşıldığı ve bu bağlamda da doğanın ve doğal süreçlerin bütünlüğü için bir tehdit oluşturduğu inkâr edilemez.

Varlıklı, sanayileşmiş (sanayi sonrası) toplumlarda refah devletinden ekoloji devletine geçişi hayal etmek mümkün olsa da, Ekvador gibi gelişmekte olan ülkelerde devlet hem kalkındırma, hem de koruma rollerini eşzamanlı olarak yürütmek zorundadır. Correa belki bu yüzden 27 Ekim 2009'da, Londra'daki Chatham House'da yaptığı konuşmada bir yandan "dostluk, mutluluk ve güvenlik [gibi], çevre de paha bi-

çilmez," derken, bir yandan da Ekvador devletinin Yasuni'nin altındaki petrolü çıkarsa elde edeceği gelirin—tam olarak 7,2 milyar ABD doları—"okullar, hastaneler [ve] hidroelektrik santralleri için gerekli" olduğunu dile getirmiş olabilir (Correa, 2009). Son tahlilde, Ekvador'un özelde yeni Anayasası, genel anlamda da neoliberalizm sonrası kalkınma politikaları adil, yoksulluğun olmadığı, sürdürülebilir bir küresel ekonomi hedefine yönelik çalışanları çok umutlandırmış olsa da, çevreyle kalkınma arasındaki kadim gerginlik bugün de hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

Kaynakça

- Correa, R. (2009), Environmental Policies in Latin America. Lecture at Chatham House. 29 October. Available at <<http://www.chathamhouse.org.uk>>.
- Gudynas, E. (2009), La Dimension Ecologica Del Buen Vivir: Entre El Fantasma De La Modernidad y el Desafio Biocentrico. Revista Obets 4, pp. 49–53.
- Kendall, C. (2008), A New Law of Nature. The Guardian Available at <<http://www.guardian.co.uk/environment/2008/sep/24/eqador.conservation>>.
- Walsh, C. (2010), Development as Buen Vivir: Institutional Arrangements and (De)colonial Entanglements. Development 53, pp. 15–21.
- Pellegrini, L., M. Arsel, R. Muradian, and F. Falconi (2012) 'Birth pangs of a new conservation and development policy: Exploring the tensions of the Yasuni-ITT initiative' ISS Working Paper Series #5 available at <http://proyecto-nebe.org>
- *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Enstitüsü - Lahey Erasmus Üniversitesi Rotterdam

Talisman Peru Amazonları'nı Terkederken...

Didem Gürdür

Peru Amazonları, dünyanın en geniş alana yayılmış 4. yağmur ormanı olarak binlerce yerlinin yaşam alanı.¹ 1970'lerde başlayan Amazonlar'da petrol arama çalışmaları bugün toplamda 674 kuyuyla 105,000 km'lik sismik bir hat üzerinde devam ediyor.²

Burada yaşayan yerli halklar farklı diller konuşuyor ve bir kısmının dışardaki dünyayla neredeyse hiç iletişimi yok. 1995 yılından beri yaşam alanlarının petrol çıkarmak için talan edilmesine karşı örgütlü bir şekilde direniyorlar. Daha önce Brezilya, Ekvador ve Şili'ye petrol, doğal gaz ve maden aramak için giren uluslararası şirketlerin, hiçbir hukuk kuralını dikkate almayarak yerlilerin yaşam alanlarını yok etmesi,

Peru yerlileri için önceden öğrenilmiş bir ders olmuştur. İlk başlarda yapılan anlaşmalardaki memnuniyetsizlikle başlayan yerli hareketi, mülkiyet sayesinde haklarını koruyabileceğini zannederken, sonrasında kanlarındaki kadmiyum seviyelerindeki artış, su kaynaklarının kirlenmesi ve sağlıklarını anlayamadıkları bir ekonomik genişleme için kaybettiklerini anlamalarıyla tamamen yeni bir boyut kazandı. İçme sularına karışan atıkların temizlenmesi, sularının iyileştirilmesi ve sağlık hizmeti almaları konularında dikkate alınmayan yerliler 2006'da petrol kuyularını işgal ederek, mücadeleyi güçlendireceklerinin sinyallerini vermişti.³ Gösteri ve protestolarıyla yerliler hükümeti ve dönemin devlet

AO. 2006. "Global Forest Resources Assessment: Progress towards Sustainable Forest Management", Food and Agriculture Organization of the United Nations: Roma, sf. 320

2-Finer, M. ve Orta-Martínez, M.. 2010. "A second hydrocarbon boom threatens the Peruvian Amazon: trends, projections, and policy implications", Environmental Research Letters, 5, doi:10.1088/1748-9326/5/1/014012

3-La Torre López, L. ve Napolitano, D. 2007. "The Achuar and "Production Waters" EcoHealth, 4, sf. 110-114

başkanı Alan Garcia'yı (2006-2011) serbest ticaret yasasını yürürlükten kaldırmaları konusunda uyarılmışlar, bölgedeki yerli aktivistler, yerliler ve köylüler bu yasanın bölgenin bütünlüğü ve çevrenin devamlılığı için tehdit oluşturduğunun altını çizmişti. Ülkenin kalkınma ve genişleme politikaları sonucunda Amazonlar'daki yerli bölgelerinin petrol, maden ve ithalata yönelik (çoğunlukla biyoyakıtla yönelik) tarım için uluslararası şirketlerin kullanımına açılmasını engellemek amacıyla 2009 yılında 2,500 yerli tarafından 55 gün boyunca yolların kapatılmasıyla başlayan protestolar yüzlerce kişinin yaralanması ve 63 kişinin ölümüyle sonuçlanarak Peru'nun yakın tarihine damgasını vurmuştu. Helikopterleri, dürbünleri, gece görüşleri, teknolojik silahlarıyla yerlileri durdurmaya kararlı polislerle mızraklarıyla karşı durmaya çalışan yerliler, sistemin üstünlüğüne ve acımasızlığına direnememiş uykularında öldürülmüş, ölü sayısının tespit edilememesi için de nehirlere atılmışlardı.⁴

Bu ilk ciddi çatışma sonucunda dönemin Kadın ve Sosyal Kalkınma Bakanı Carmen Vildoso krizin çözümüne katkı koymayan hükümeti protesto etmek amaçlı istifa etmişti. Kamuoyunda büyük tepki uyandıran bu olayın hemen ardına Peru hükümeti polislerle saldıran yerlilerin video görüntülerini, fotoğraflarını yayınlayarak bilindik geri kalmış, gelişmek istemeyen vahşiler portresi çizmeye çalışıyordu. Peru hükümeti, Amazonlardaki gelişmemiş bölgelerdeki keşfedilmemiş doğal kaynaklarını, yeterli sermaye ve teknolojiye sahip olmadığı için çıkaramayan ve ülkesinin gelişmesi için bunları özelleştiren devlet rolünü oynarken yerlilerin *gelişme* diye tanımladıkları şeye çok uzak epistemolojik bir yerden baktığını göremiyordu.⁵ Garcia hükümetinin ekoloji ve insan hakları konusunda sınıfta kaldığı kesinken, hayalini kurduğu neoliberal gelişme ise pek başarılı olmadı. Sonrasında hükümeti devralan Ollanta Humla ise yerlilerle yaptığı ilk görüşmelerde umut verici açıklamalar yapmış olsa da kısa sürede milyonlarca dolarlık projelere imza atarak, protestocular üzerinde baskı uygulayarak, kısa süreli kâr odaklı siyaseti, sürdürülebilir ekosistemlere tercih ederek Garcia'yı aratmayacağını göstermişti.

Peru Amazonları'nın kırılğan ekosistemleri süregelen petrol çıkarma işlemleri yüzünden büyük bir tehdit altındayken yerli mücadelesi büyümeye, gelişmeye devam etti. Artık çok daha fazla insan yaşam alanlarını, sularını ve geleceklerini korumak için yapacaklarının sınırlarını zorlamaya hazır. Uluslararası yerli örgütü, AIDESP bu yılın haziran ayında yaptığı

açıklamada “Eylemlerin suç sayılması artık çok daha derinleştirildi. Şimdi yaşadıklarımızın yanında, Alan Garcia ve onun cezalandırıcı emirleri küçük şeyler. Bugün politik güçler hukuk kurallarının dışında hareket ederek 138. ve 139. anayasa kanunlarını ihlal ediyor, protesto yapılmasını önüyor, şiddet kullanıyor ve yargıyı kendi çıkarları için kullanıyor.” demişti.

O günlerden bu güne Peru'da birşeylerin değişmiş olduğu kesin, aslen Kanadalı olan Talisman Energy'nin aynı isimdeki Peru'da çalışma yapan Talisman Peru B.V. şirketi 18 Eylül'de yazılı bir açıklama yaparak Peru Amazonları'ndaki Maranon havzasında bulunan 64. ve 103. bölgelerdeki çalışmalarını “yeterince büyük bir madde kaynak merkezi oluşturamamaları” nedeniyle durdurduklarını açıkladılar. Açıklamalarında Peru hükümetine ve yetkililerine de teşekkür etmeyi ihmal etmediler. Ulusal Achuar Federasyonu başkanı Peas Peas Ayui yaptığı açıklamayla Peru Talisman'a karşı uzun ve zorlu bir mücadelenin ardından istediklerine ulaştıklarını söylerken, yaşadıkları toprakların gerçek sahipleri olarak, kendilerinin izni olmadan, zor kullanarak ekoloji ve sosyal hayata müdahale edilemeyeceğini, su kaynaklarına el konulamayacağını, bu başarının bir sonuç olmadığını ve mücadele etmeye devam etmeleri gerektiğini de ekledi.

Peru örneğinin aklımıza düşürdüğü birçok soru var. Neoliberal ekonomik gelişmeye dayalı politikaların dünyaya verdiği zararlar ortada. Dünyanın günlük petrol tüketimi yaklaşık 85 milyon varil ve Peru Amazonları'ndan bugüne kadar çıkarılan toplam petrol 996 milyon varil. Bu demek oluyor ki bugüne kadar Peru Amazonları'ndan çıkarılmış olan petrolle dünya ekonomisinin sürekliliğini sadece 12 gün sağlayabiliriz. Sadece Peru'da değil, dünyanın birçok yerinde fosil yakıtları araştırma, çıkarma, işleme için harcanan ekonomik maliyet gerçekten yaşanan sosyal, ekolojik kayba değer mi? Bunlar birbirleriyle karşılaştırılabilir mi? Kar-zarar hangi ölçüyle hesaplanıyor? Ve sahi bizce bir varil petrolün “bedeli” nedir?

Kaynakça

<http://amazonwatch.org/assets/images/thumbs/2011/05/03-talisman-energy-expands-oil-operations-in-peruvian-amazon-despite-indigenous-opposition.jpg>

<http://amazonwatch.org/assets/images/thumbs/2011/04/20-life-with-the-achuar.jpg>

4-Merino, B. 2010. Dr. Beatriz Merino'nun Bagua ve Utcubamda yaşanan olaylarla ilgili yapılan kongrede ombudsman olarak yaptığı konuşmadan alıntı: http://indigenouspeoplesissues.com/attachments/3672_Defensoria_Inf_Bagua_19.01.2010.pdf

5-G. Stetson. 2012. “Oil Politics and Indigenous Resistance in the Peruvian Amazon: The Rhetoric of Modernity Against the Reality of Coloniality”. *Journal of Environment & Development*, vol: 21 no: 1, sf. 76-97

Bolivya BM Biyoçeşitlilik Sözleşmesi Müzakerecisi Diego Pacheco:

“Biyoçeşitlilik Sözleşmesi (CBD) yolunu kaybetti”

M. Suchitra

Çeviren: Arif Cem Gündoğan

Bolivya, bu yıl Hindistan’da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (CBD) 11. Taraflar Konferansı’nda biyoçeşitliliğin metalaştırılmasına, su ve iklim konularında olduğu gibi, istikrarlı bir şekilde karşı durabilen birkaç ülkeden birisiydi. CBD Stratejik Planı ve Aichi Biyoçeşitlilik Hedefleri’nin uygulama sürecinde pazar yanlısı çözümlere karşı durdu. Hatta bakanlar seviyesindeki toplantılarda dahi bu duruşundan taviz vermedi. **Bolivya** delegasyonundan başmüzakereci **Diego Pacheco** ülkesinin bu konudaki tavrını Hindistan’ın önemli ekoloji dergilerinden *Down to Earth* yazarı M. Suchitra’ya özetledi, bizler de Türkçe çevirisiyle biyoçeşitliliğin neoliberal idaresi konusunda hal ve gidişata dair bir değerlendirme olarak burada sizlere sunuyoruz.

Pek çok defalar Bolivya Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (CBD) hedeflerinin uygulanması konusundaki endişelerini dile getirdi. Siz bu süreci nasıl değerlendiriyorsunuz?

Biz biyoçeşitlilik ve ekosistemlerin kâr odaklı, piyasa yanlısı bir yaklaşım ile ele alınmasında tamamen karşıyız. Doğal kaynaklar, fakirlerin hazinesidir. Bizler doğal kaynakların yerel topluluklar ve yerli halkların elinden alınıp birer meta haline getirilmesine karşıyız. CBD hedeflerine ulaşmak adına biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımını sadece ekonomik perspektife indirgemenin doğru olmadığına inanıyoruz.

CBD sürecinin raydan çıktığını mı ifade ediyorsunuz?

Evet. Neden gerçeği gizleyelim ki? CBD üzerinde 1992 yılındaki Rio Dünya Zirvesi öncesinde ilk kez uzlaşmaya varıldığında, gelişmekte olan ülkeler arasında bu sözleşme çok olumlu bir adım olarak kabul gördü. Ama bir noktada CBD rayından çıktı ve şimdi piyasa güçlerinin güdümündeki

hedeflere ulaşmaya çalışıyoruz. Biyoçeşitliliği ana akımlaştırma konusunda bugünkü şekli ile CBD, sadece kendi kârları için doğal kaynakların kullanımını anlayışını güden özel sektör ve piyasa güçlerine avantaj sağlıyor. Doğa ile bağlantılı her şey metalaştırılıyor, yerel halkın yaşambirimleri ve geçim kaynakları riske atılıyor.

Biyoçeşitliliğin korunması konusunda Bolivya’nın görüşleri nelerdir?

Bolivya yakın zamanda **İyi Yaşam (buen vivir) için Doğa Ana ve Entegre Kalkınma** adında önemli bir mevzuatı yürürlüğe koymuştur. Bu yasa biyoçeşitliliğin korunması, yoksulluğun ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir kalkınma arasında bir dengeye ulaşmak amaçlı yeni bir paradigma yaratmak için oluşturulmuştur. Bu mevzuat, yoksulluğun üstesinden gelmesi için doğa ana haklarının, yerli halkların haklarının ve Bolivya vatandaşlarının iyi yaşam için olmazsa olmaz olan haklarını tanımaktadır.

Doğa Ana (Pachamama) hakları derken tam olarak ne kastediyorsunuz?

Bu doğaya dönük bir felsefe ve yaklaşım. Bolivya, doğayı bir meta olarak tanımlamamaktadır. Biz yeryüzünün kendi hakları olduğuna ve bu hakları ihlal etmememiz gerektiğine inanıyoruz. Bu haklar, ekosistemlerin yenilenmesi ve restorasyonu hakkının güvence altına alınması, yaşam hakkı ve yaşamın çeşitliliğini içerir. Bizler çevresel, sosyal ve ekonomik sorunlar arasındaki bağlantılara önem vermekteyiz. Doğayı koruyabilmemiz için doğaya ilişkin farklı anlayışlar ve farklı yaklaşımlar olduğunu kavramamız gerekir. Doğa ana olarak adlandırdığımız kavram doğayı kutsal, yaşayan bir sistem olarak görmek demektir. Bolivya, biyoçeşitliliğin ekonomik ve sosyal planlama süreçlerine eklem-

lenmesinin en etkili yolunun Doğa Ana'nın haklarının tanınması yoluyla olacağını düşünmektedir.

Müzakereler esnasında kaynak mobilizasyonu en ihtilafli mesele oldu.

Sürecin başından beri gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere sözleşmenin hedefleri ve Stratejik Planının uygulanmasını etkin şekilde sağlamak için fon aktarımını taahhüt ettiğini söylemek gerek. Öte yandan gelişmiş ülkelerin bu konuda üzerine düşeni yaptıkları pek söylenemez. Biyoçeşitlilik ile ilişkili sorunların pek çoğu gelişmiş ülkelerin üretikleri sorunlardır. Fakat müzakerelerde gelişmiş ülkeler bu gerçeği açıkça görmezden geliyor ve biyolojik çeşitliliğin korunması için geliştirmekte olan ülkelere fon aktarmalarını bekliyorlar. G77 ülkeleri (geliştirmekte olan ülkelerin müzakere bloğu) gelişmiş ülkelerin taahhütlerini yerine getirmeleri için çok çabalıyor. Yoksul ülkeler böyle bir kaynak yaratımında nasıl daha fazla katkıda bulunabilir? Biz fakir bir ülkeyiz, halkımızın yarısı yoksulluk sınırının altında.

İşin bir başka önemli yönü ise, taraflarca yapılacak kaynak seferberliği ve buna ilişkin ön raporlama stratejisinin kavramsal çerçevesinde bazı ciddi kusurların varlığıdır. Tartışmalar, CDB hedeflerine ve Aichi biyoçeşitlilik hedeflerine¹ ulaşılması için sadece kamu ve özel sektör fonları odaklanıyor. Mevcut mekanizma, sıradan insanlar tarafından yapılan kolektif eylem veya çabalarının rolünü yok sayıyor. Bu durum dolayısıyla biyolojik çeşitliliğin korunması yolunda genel ulusal çabaların değerlendirilmesi sürecinde adeta bir vakum oluşturuyor ve yerli halkların bu süreçteki olağanüstü rolü görmezden geliniyor.

Bolivia'nın duruşu nedir?

Bizim tutumumuz, ön raporlama çerçevesinin koruma ve Aichi biyoçeşitlilik hedeflere ulaşmak amacıyla sadece ne kadar finansal yatırım yapıldığı ile değil bu konuda harcanan kolektif çaba da hesaba katılarak değerlendirme yapılması gerektiği yönünde. Kaynak mobilizasyonu ile ilgili göstergeler yerli halklar ve yerel nüfusun [koruma] çabalarını görünür kılacak şekilde revize edilmelidir. Bolivia'da, biyolojik çeşitliliğin korunması açısından kolektif eylemin rolü çok öne çıkmaktadır. Toplam nüfusun yüzde 70'i yerli halklardan oluşmaktadır.

Kolektif çabaların değerini nasıl belirleyeceksiniz?

Biyolojik çeşitliliğin korunması noktasında kolektif eylem ile yerli ve yerel halkın çabalarının nasıl değerlendirileceğine ilişkin kavramsal bir çerçeve ve rehber geliştirmek gerekir. Bunu yaparken, doğal kaynakların sürdürülebilir yönetiminde yerel toplulukların oynadığı kritik rolü aklımızda tutmak ve hesaba katmak gerekir. Ayrıca, piyasa temelli olmayan yaklaşımların rolünü çok iyi araştırmak ve bu çerçeveye dahil etmek gerekir.

Genetik kaynaklara erişim ve faydaların adil dağıtımını temalı Nagoya Protokolü² konusunda ülkenizin duruşu nedir? Bu protokolü onaylayacak mısınız?

Bu mesele Boliviya için, özellikle uygulama yöntemleri noktasında önemli bir mevzudur. Şu anda, Nagoya Protokolü'nün uygulanmasında piyasa yanlısı yöntemlerin benimsendiğini görüyoruz. Esas olan, genetik kaynakların birer meta haline getirilmemesinin garanti edilmesidir. Eğer Nagoya Protokolü ortaya sadece pazar yanlısı yaklaşımları koyuyorsa, bu durum, kaynakların eşit paylaşımını, insan odaklı yaklaşımları ve yerel topluluklar ile yerli halkın arasındaki dayanışmayı kökünden dinamitleyecektir.

Bu röportaj ilk olarak 19 Ekim 2012 tarihinde <http://www.downtoearth.org.in/content/cbd-has-lost-its-track> adresinde yayınlanmıştır.

2-Biyolojik çeşitlilik sözleşmesinin (CBD) Genetik kaynaklara erişim ve bunların kullanımından doğan faydaların eşit ve adil dağıtılması konulu Nagoya protokolü (Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization)

Gezegeenin Sınırlarında Savaşın Ekolojisi

Ahmet Eren Öztürk

Dünya tarihi gariplikler ve rastlantılarla (eğer rastlantılara inanmak isterseniz) dolu. Heraklit'in iddia ettiği, evrende var olan karşıtlıkların birliği ya da diyaletik yöntemin temeli tez-antitez-sentez üçgeni lise yıllarında felsefe dersine az çok girmiş herkesin kulağına çalınmıştır. Bununla başlayarak savaş ve ekolojinin ironilerden bahsetmek istiyorum bu yazıya başlarken.

Savaş ile ekolojinin kesiştiği noktalar, ekoloji ve dünyadaki yaşam açısından pek de iç açıcı değildir şüphesiz. İronik olansa, ekolojik sürdürülebilirliğin sağlanması adına mevcut ekonomik sistemi eleştirdiğimiz noktalardan biri olan termodinamik kanunlarının, Fransız bir asker tarafından ilk olarak ortaya konulmasıdır. Sadi Carnot, keşfettiği termodinamik kavramı ile aynı zamanda bilimin ilk kez ekonomik amaçlar için kullanılmasına da önayak olmuştur¹. Bir diğer ironi tam da burada yatmaktadır. Ekolojik yıkımın esas sorumlusu olarak gördüğümüz kapitalist sistemi açıklamakta, bir buhar makinesinin daha verimli biçimde nasıl çalıştırılabileceği ve dolayısıyla birim enerjinin nasıl daha fazla kâra dönüştürülebileceği sorusu araştırılırken bulunan termodinamik kanunları, günümüzde ekolojik iktisatçıların ve sürdürülebilirlik bilimiyle ilgilenenlerin temel dayanağı olmuştur. Bir başka ironik olay da barışçıl ve sadeliğe yönelik söylemleri ile bilinen Albert Einstein'ın 2. Dünya Savaşı öncesinde Amerika Birleşik Devletleri'ni nükleer ve zincir reaksiyonlar üzerine araştırma yapmaya teşvik etmesi olmuştur. Büyüyen Nazi tehdidine karşılık olarak yapılan bu hamle, ileride Einstein'ın pişmanlık duyacağı yegane hareketiydi. Günümüzde nükleer çalışmaların ve reaktörlerin, enerji saplantılı politikaların, küresel güvenlik ile ekolojik dengeleri ne denli değiştirebileceğini açıkça biliyoruz.

Savaşın ekoloji ile kesiştiği noktalar yukarıdakilerle sınırlı değil tabii. Yine 2. Dünya Savaşı sırasında üretkenliği çok fazla artan ekonomilerin, savaş sonrası bu üretim hızını düşürmek istememeleri günümüz tüketim toplumunu doğuran ilk adım olmuştur. Savaşların ekonomi üzerinde yarattığı *olumlu* (!) etkiyi yadsımak olanaksız. Gerek yarattığı iş imkanları (silahları ve diğer askeri ekipmanları üretmek için iş gücü ihtiyacı), gerekse büyüme endekslerine yaptığı katkılarla (ülkelerin büyüme hesapları yapılırken askeri harcamalar GSYİH hanesine artı olarak geçer²) savaşlar kapitalist büyümenin motorlarından. Dolayısıyla günümüz tüketim toplumunun ve sınırsız büyümeye (dolayısıyla sınırsız üretim ve tüketime) bağımlı neo-liberal politikaların temelinde savaş ekonomisinin etkilerinin olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, yukarıda da belirttiğim, ekolojik dengelerin ve yeryüzünü yöneten fiziksel kanunların değişmezliği, neo-liberalilerin görmezden gelmeye çalıştığı konulardır. Ekolojik iktisadın önde gelen isimlerinden Herman Daly bu meseleyi, disiplinin kurucusu Georgescu-Roegen'in neo-klasik iktisatçılar tarafından daha ne kadar görmezden gelineceğini sorguladığı yazısında, neo-klasik iktisadi anaakımın temsilcilerinin fizik ve biyolojiye alerjileri olduğunu iddia ederek açıklamıştır.³ Bunun so-

“

2. Dünya Savaşı sırasında

üretkenliği çok fazla

artan ekonomilerin,

savaş sonrası bu üretim

hızını düşürmek

istememeleri günümüz

tüketim toplumunu

doğuran ilk adım olmuştur ”

1- Schmitz, J. E. J. 2007. "Second Law of Life". William Andrew Publishing.

2-Talberth, J., Cobb C., Slattey, N. 2007. "The Genuine Progress Indicator 2006: A Tool for Sustainable Development". <http://rprogress.org/publications/2007/GPI%202006.pdf>, Erişim tarihi: 01.11.2012

3-Daly, H. 2007. "Ecological Economics and Sustainable Development". Edward Elgar Publishing.

nucunda da dünyada yaşayan bireylerin yıllık tüketimleri, gezegenin taşıma kapasitesini genelde yılın dörtte üçü henüz geçilmişken yani Ağustos-Eylül aylarında geçmektedir. Ekolojik Borçlanma Günü olarak bilinen bu olay 2012 yılında 22 Ağustos günü gerçekleşmiştir ve bunun anlamı bu tarihten sonra tüketilen kaynakların tamamının, gezegene borçlarımız hanesine yazıldığıdır.⁴

Tüm bu veriler ışığında günümüz ve geçtiğimiz son on yılın bir ufak analizini yapabiliriz. 11 Eylül olayları şüphesiz dünya tarihinde çok önemli bir yere sahiptir. Bu tarihten sonra Afganistan ile başlayıp Irak işgali ile devam eden emperyalist dönüşüm dalgaları belki de hala tam olarak anlaşılamayan karmaşık yapıları bünyesinde barındırmaktadır. Son olarak Arap Baharı olarak vücut bulan halkların despot dikta rejimlerine isyanı ve buna bağlı olarak Mısır gibi kimi yerlerde devrimin çalınarak iktidarların değişmesi kimin yararına olmuştur, buna net olarak karar verebilmiş değilim. Ancak görebildiğim ve veriler ile de desteklenen bir gerçek dünya genelinde silah satışının 2011 yılında tavan yaptığıdır. Radikal'in Ağustos 2012'de verdiği bir habere göre, 2011 yılında ABD'nin silah satışları bir önceki yılın satışlarını üçe katladı.⁵ Sanırım savaşın galibi evelden de belliydi. Bu durum yukarıda açıklamaya çalıştığım, 2. Dünya Savaşı sonrası askeri-sınai kompleks tarafından kriz zamanlarında ayağa dikilen küresel kapitalizmin kendisidir. Savaş ekonomisinin, büyük çaplı üretim yoluyla gezegenin kaynaklarına ve üretim sonucunda ekosistemlerin geri dönüşsüz tahribatına yol açtığına değinmeye gerek bile yok sanırım. Ancak belki atlanmaması gereken bir nokta; kirlilik, kapitalizme içkin ve bu çerçeveden bakıldığında işe yarar şeydir. Zira, GSYİH hesaplanırken, hem kirliliğe neden olan üretim faaliyetleri artı olarak haneye yazılır, hem de üretim sonrası oluşan kirliliği temizleme işi. Böylelikle ne kadar çok kirlletiyorsak ve (gezegendeki her faaliyetimizin entropiyi arttırdığı akılda tutularak) bu kirliliğin ne kadar çoğunu "temizlemeye" çalışıyorsak o kadar gelişmiş toplumlar olduğumuz varsayılmaktadır. Bu durum doğası itibariyle büyümeye bağımlı olan kapitalizmin kendi altını kendi kendine oyduğunun resmidir.

Mevcut duruma Türkiye özelinde baktığımızda, durumun genelden çok da fazla farklılaştığını göremiyoruz. Bu savı da iki farklı alandan sağlanan verilerle açıklayabiliriz. İlki, son on yılda sayıları fazlasıyla artan Hidroelektrik Santralleri'nin

(HES) sayısı. Günümüz itibariyle özel sektör tarafından gerçekleştirilecek olan HES sayısı 1595.⁶ Hem de bunlar 26 hidrolojik alanda gerçekleştiriliyor. Bu alanlar aynı özelliklere ve kapasitelere sahip olmasalar da, basit bir hesaplama, hidrolojik alan başına ortalama 60'tan fazla santral düştüğünü söyleyebiliriz. Bunun mantıklı bir izahını ben kendi adıma yapamıyorum. Bu vaziyet, tamamlayıcı nitelikte olan aşağıdaki veri ile desteklendiğinde daha da anlamlı olacaktır. Malum, savaş haberlerine her geçen gün bir yenisi ekleniyor ve Suriye ile yaşanan kriz ana akım medya tarafından da büyük bir afiyetle pohpohlanıyor. Tüm bunların ışığında da mevcut hükümetin savaş yatırımına ayırdığı bütçe giderek artıyor. 2013 yılı bütçesinde Milli Savunma Bakanlığı'na ayrılan pay 20 Milyar TL'yi aşmış durumda.⁷ Yani, enerjide dışa bağımlılığımızı azaltmak için gündeme getirilen "yenilenebilir" hidroelektrik ile "temiz" nükleer enerjiyi tam olarak bir düzleme oturtabilmek için başarıyla (!) arttırdığımız askeri yatırıma bakmakta fayda var.

Velhasıl bizler neo-liberal politikaların ve kapitalist anlayışın çevreyi ve canlı yaşamını yok saymasına şaşırıyoruz. Sadece kâr etme temelli bir anlayışın bir takım "marjinal dışsallıkları" göz önünde bulundurmaması bizi şaşırtmıyor. Dolayısıyla ekolojik yıkımı gezegenin sınırlarına ulaştıran bir sistemin savaş ekonomisinden beslenmesi kadar tutarlı bir durum yok. Ancak, sınırları olan bir sistemde yapılmaya çalışılan bu manevraların daha ne kadar bu şekilde sürdürülebileceği bir soru işareti. Bu sınırlarını zaten aşmış durumdayız.

Marx'ın, bundan yaklaşık yüz elli yıl önce bahsettiği gibi, bazı bireylerin yeryüzü üzerindeki özel mülkiyeti aynen bir insanın başka bir insan üzerindeki özel mülkiyeti kadar absürt görünür. Bütün bir toplum, bir ulus ya da eş zamanlı olarak var olan tüm toplumlar dahi yeryüzünün sahibi olmazlar. Yani daha basit bir tabirle, kefenin cebi yok! Ölümünden sonra ne para, ne de silah almanıza izin veriyorlar!

4-Earth Overshoot Day 2012. 2012. Global Footprint Network Website. http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/earth_overshoot_day/,

5-Radikal.2012.Arap Baharı'nın Rüzgarı ABD'nin Yelkenini Doldurdu

6-<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1098354&CategoryID=81>, Erişim tarihi: 01.11.2012

Gökdemir, M. Kömürcü, M.İ., Evcimen T.U. 2012. Türkiye'de Hidroelektrik Enerji ve HES Uygulamalarına Genel Bakış. İnşaat Mühendisleri Odası.

7-Sol Haber Portalı. 2012. AKP Bütçeyi Savaşa ve Diyanete Ayırdı. <http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/akp-butceyi-savasa-ve-diyane-ayirdi-haberi-61383>

Çevre Mültecileri, İklim Savaşları ve Neoliberal Jeopolitik Mantığın Reddi

Ethemcan Turhan

“Gülü çiğdemi filan bırak
Sardunyayı karidesi filan bırak
Acıyı ve ölümleri bırak
Oy pusulalarını ve seçimleri bırak
Evet
Seçimleri özellikle bırak
Çünkü açlık çoğunluktadır.”

Turgut Uyar

28 Ekim 2012 tarihli Radikal Gazetesi'nde yayınlanan bir haberde “[ç]evresel nedenlerle yaşam alanları yok olan ve başka ülkelere göç eden insanların sayısının 2020'de **50 milyonu** bulması bekleniyor” deniliyor ve yazının bir yerinde şöyle devam ediliyordu: “[...] hayatlar ya direkt insan eliyle ya da en büyük meselelerden küresel ısınmayla yıkılıyor.”¹

Çevre mültecileri söylemi, binlerce Suriyeli mültecinin Türkiye'de bulunduğu, iklim krizinin gemi azağı aldığı bu karışık günlerde, basın ve dolayısıyla kapitalist birikimin itici gücü olan askeri-sınai kompleksin tepesindeki muktedirlerin en gözde temaları arasında tüm haşmetiyle yer almaya devam ediyor. İklim değişikliği ve ilişkili küresel çevresel yıkımlar nedeniyle yerlerinden olmuş, olacak insan toplulukları ve bu korkunun “kalkınmış” dünyanın duvarlarını yükseltip, tel örgülere sarılmasına neden olan Malthusçu korkular ise son 20 yıldır artan sıklıkla gündemimizde. Peki nedir bu işin aslı?

Güncel çevresel determinist korkuların temellerine gidecek olursak Robert Kaplan'ın 1994 yılında *The Atlantic* dergisine yazdığı “Yaklaşan Anarşi” (*The Coming Anarchy*) başlıklı; kalkınmış dünya karşısındaki en büyük tehdit olarak çevresel yıkım, aşırı nüfus, suç, kabilecilik ve salgın hastalıklarla bir gelecek portresi çizen Malthusyen ve bilimsellikten uzak yazı

dizisinden başlamak yanlış olmaz.² ABD'de Clinton iktidarı döneminde ulusal güvenlik doktrinine alınan “çevresel güvenlik” kavramı, Kaplan'ın bahsi geçen yazı dizisinde çerçevelediği şekliyle Washington'daki lobi kuruluşları aracılığıyla kendine ulusal ve uluslararası güvenlik literatüründe 2000'li yıllarda hızla yer buldu. Apolitik bir kıyamet senaryosu olmaksızın öte sayılamayacak bu çevresel güvenlik literatürünün en gözde konularının başında ise öteden beri çevre mültecileri ve tarihsel-materyalist nedenleri (örn. eşitsiz coğrafi gelişmeye yol açan kolonyalist doğal kaynak transferleri) gözardı edilerek kökensiz ve nedensiz gibi tanıtılan çevresel değişim (örn. iklim değişikliği) kaynaklı çatışmaların geldiği söylenebilir. İklim değişikliğinin nedenlerinin uluslararası rejim içerisinde bürokratik/teknokratik müzakereler yoluyla apolitikleştirildiği, seragazi salımı azaltımından ziyade sonuçlarına uyuma yönelik ulusal ve ulusötesi politika tedbirlerinin gündemi kapladığı gerçekliğini de hesaba kattığımızda, Prof. Simon Dalby'nin de belirttiği gibi 21. yüzyılda çevrenin ve çevresel değişimin jeopolitikayı değil, jeopolitikanın çevresel değişimi şekillendirdiğini daha net olarak anlayabiliriz.³ Dalby, Ekim sonunda Sussex Üniversitesi'nde verdiği bir konuşmada çevresel güvenlik kavramının, çevresel değişiklikleri militarize etmek ve güvenlikleştirmek (*securitization*) yoluyla askeri-sınai kompleksin iklim krizini çözmek yolunda mobilize edilmesinin bahsi geçen güncel meselelere çözüm getirmekten öte sorunu katlayacağından dem vurmaktaydı.

Bu bağlamda küresel iklim değişikliği gibi gezegensel tehlikelere neden olan kapitalist iradenin, içinde bulunduğu krizden çıkmak için benzeri söylemleri arttırarak en başta⁴ doğal varlıkların kıtlık içinde olduğu bölgelerde değil, ziyadesiyle bol miktarda bulunduğu coğrafi bölgelerde fosil yakıt kaynaklı kapitalist uygarlığın devamına yönelik güvenlik mekanizmalarını çalıştıracığı söylenebilir. Dolayısıyla çevresel değişim-çatışma ikiliği çevre ülkelerdeki insanların yoksulluk,

1-Schmitz, J. E. J. 2007. “Second Law of Life”. William Andrew Publishing.

2-Talberth, J., Cobb C., Slatery, N. 2007. “The Genuine Progress Indicator 2006: A Tool for Sustainable Development”. <http://rprogress.org/publications/2007/GPI%202006.pdf>

3-Daly, H. 2007. “Ecological Economics and Sustainable Development”. Edward Elgar Publishing.

4-Earth Overshoot Day 2012. 2012. Global Footprint Network Website. http://www.footprintnetwork.org/en/index.php/GFN/page/earth_overshoot_day

açlık, etnik ve dinsel çatışma gibi nedenlerle merkezdeki “barışçıl” metropollerini tehdit etmesinde değil, dünya sisteminin merkezindeki muktedirlerin ve tüketici sınıfın yaşam biçimlerinin yıkıcı sonuçlarının çevre ülkelere başarılı bir şekilde ithal edilmesiyle gerçekleşmektedir. Bir başka deyişle yıkılması gereken, insanlık tarihi boyunca temel bir uyum tedbiri/meکانizması olan göçün, çevresel güvenliğin hegemonik söylem olduğu günümüzde duvarlar, askeri tedbirler, takip ve izleme sistemleri ile durdurulması gereken küresel Kuzey’e yönelik en büyük tehdit olduğu fikridir. Gözden kaçırılmaması gereken diğer bir söylemsel dönüşüm ise seragazi azaltım politikalarının baskın olduğu bir dünyada sayıları pek çok milyona varması beklenen “iklim mültecileri” söyleminden, azaltımın imkansız olduğunu kabul edip kapitalist sistemin işleyişini bozmayacak şekilde sadece uyum politikalarına önem verilen bir dünya sistemine geçişte baskın olmaya başlayan “çevre göçmenleri” söylemidir.

Bir diğer yandan 2011’den 2012’ye uzanan Arap Baharı’nda gördüğümüz gibi pek çok farklı nedenin sıkıştırılmasıyla ateşlenen başkaldırıları aynı zamanda küresel kapitalist mantığın doğal varlıkları tüketme hızı (ve biyoyakıtların gıdalarla artan şekilde alan kapma mücadelesi) sebebiyle küresel gıda fiyatlarındaki dalgalanma gibi fenomenlerden de ciddi biçimde etkinlenmekte. New England Kompleks Sistemler Enstitüsü’nün⁵ küresel gıda fiyatları endeksi ile Arap ülkelerindeki başkaldırıları eşleştirdiği çalışmasında⁶ varolan eğilim, gıda fiyat endeksinin düşmesinin beklenmediği sürede başkaldırıların en az Ağustos 2013’e kadar süreceği yönünde. Çevresel kıtlık söyleminin göz boyamasına ve tarihsel süreçleri belirsizleştirmesine izin vermeden, başkaldırıların olduğu bölgelerdeki otoriter iktidarların küresel Kuzey’in çıkarlarına adapte edilmiş politikalarının etkilerini dikkate almakta fayda var.

En yakın örnek hemen kapımızdaki Suriye’de. 2006-2010 arası eşi görülmemiş bir kuraklığın 1,5 milyona yakın kişiyi kırdan kente göç ettirdiği belirtilmekte.⁷ Esad rejiminin ekonomi politikalarının (ki kısa bir önceye kadar Türkiye’yle en iyi anlaştığı alanlardan biri budur) su yönetimi ve sürdürülebilir tarımın gereklerini gözardı ederek kırsal kesimin hayat damarlarını kestiği ülkede, şehirlerde Christian Parenti’nin deyişle⁸ birbirinin etkisini arttıran neoliberal politikalar, soğuk savaş militarizmi ve iklim değişikliğinin “yıkıcı yakınsamasının” (*catastrophic convergence*) gerçekleştiği söyle-

nebilir. Halklar üzerindeki bu üçlü felaketin diğer sosyo-politik baskı unsurlarıyla etkileşiminin, anaakım medya ve iktidarlar tarafından içi boşaltılarak küresel Kuzey’in güvenlik korkuları harekete geçiren iklim/çevre mültecileri söyleminin esas temelinde yer aldığını ise (her tür çevresel determinist senaryoya rağmen) akılda tutmakta fayda var.

Son tahlilde yanı başımızda devam eden halk ayaklanmaları ve çevresel determinist senaryoların “güvenlikleştirilen” neoliberalizme içkin olduğu söylenebilir. Bu konuyu iyice tahlil edebilmek için ise Avusturyalı iktisatçı Joseph Schumpeter’in Marx’tan alarak geliştirdiği **yaratıcı yıkım** kavramına da vurgu yapmakta fayda var.

İktidara en yakın isimlerden Faruk Mercan, 4 Ekim tarihinde “Türkiye’yi savaşa sürüklemeye çalışıyorlar” alt mesajıyla Twitter’den “2008’den sıkışan uluslararası ekonomik sistemin ve silah sanayisinin nefes alması için yaratıcı yıkıma dayalı bir savaşa ihtiyacı var” demektedir. Yani diğer bir deyişle sistemin muktedirleri de fosil yakıtlarla beslenen kapitalist düzenin devam edebilmesi için daha fazla ölüme, ekosistem kaybına ve küresel yıkıma yol verildiğini teyit etmekte. Sermayenin dolaşımına içkin olan yaratıcı yıkım zihniyetinin hakim olduğu bir dünyada, David Harvey’nin de belirttiği gibi neoliberal küreselleşme, sermayenin çelişkilerini ve sorunlarını çözmek yerine bunları dünyanın farklı mekanlarına taşımaya (*spatial fix*) ve bir yandan da bu süreçlerden kaynaklanan mültecilere, halk hareketlerine ve özgürlükçü direnişlere karşı dış bilemeye devam ediyor. Ortadoğu’daki ve diğer tüm direnişlerin olduğu bölgelerde neoliberal güvenlik aygıtının ekosistemlere ve yaşambirimlerine vermeye devam ettiği zararın arkasında bütüncül bir kâr maksimizasyonu mantığı yatıyor. Başta bahsettiğim haberde bahsedildiği gibi hayatların ne insan eli ne iklim değişikliğiyle yıkılmaması için bir reddediş gerekiyor. Çevresel koşulların jeopolitiği şekillendirdiği eskimiş bir kapitalizmden, neoliberal jeopolitiğin doğayı şekillendirdiği yeni bir birikim düzenine geçişin reddini. İşte bu neoliberal jeopolitik mantığın reddi ise ancak halk hareketlerinin de aynı şekilde sosyal, ekolojik ve ekonomik cepelerde bütüncül bir “Hayır!” cevabıyla mümkün görünüyor.

5- <http://www.necsi.edu/> Gıda kriziyle ilgili raporun tanıtıldığı websitesinin Türkiye’den bir fotoğrafı açılması da ayrıca manidar.

6-<http://motherboard.vice.com/2012/9/10/we-are-now-one-year-and-counting-from-global-riots-complex-systems-theorists-say-2>,

7-<http://www.thebulletin.org/web-edition/features/climate-change-and-the-syrian-uprising>

8-Parenti, C. 2011. *Tropic of Chaos: Climate Change and the New Geography of Violence*, Nation Books.

Dünya Deneyimleriyle

Kooperatifçilik ve Gıda Geleceğimiz

Olca Bingöl

“Mücadele bir daire gibidir, herhangi bir yerden başlayabilirsiniz ama hiç bir zaman sonu gelmeyecektir”. Marcos

Latince'deki “Cooperatio” kelimesinin siyasal karşılığı, işyerinde, aile içinde, okulda ve daha bir çok alanda var olan hiyerarşik örgütlenmeye doğrudan karşı duruşu, sıradan insanın merkezilikten uzak şekilde, kendi yerinde gerçekleştirdiği kolektivist direnişi vurguluyor. Süpermarketlere, aracılar, şirketlere, politika yapanlara ve onlara arka çıkanlar şeklinde tezahür eden ölçsüz diyebileceğimiz miktarda otoriteye bir karşı çıkışı ifade ediyor. Günümüzde “kooperatifleşme”, ortak üretme ve tüketim kültürünü geliştirmeye yönelik bir çıkış sağlayabilir mi?

Kırsal ve kenti kuşatan ekolojik kriz karşısında, emeğin yeniden dizildiğinin farkında olarak bu soruyu soruyoruz. Amacımız, sistem içi bir üretim veya tüketim kategorisini tartışmak değil; sermaye birikiminin zorunlu uğrağı olan kentlerde, emeğin ve doğanın yeniden değersizleştirilme biçimini örgütleyen devlet ve sermayenin tükettiği kolektif bilinci yeniden diriltmek. “kentsel dönüşüm” uygulamalarına paralel “kırsal dönüşüm” rejimi de bir süredir hayata geçirilmiş durumda. Bu nedenle kır-kent diye ayırmadan meşru, militan, demokratik, özyönetime dayalı ve kolektivist bir siyaseti oluşturmaya¹ yönelik gereksinime bir katkı sunabilmek için kooperatif meselesini tartışmalıyız.

Kuzeyden Güneye

Kuzey ülkelerine baktığımızda özellikle son 30 yılda gıda üretim ve tüketimi üzerine yapılan kooperatifleşme çabalarının yoğunluğu göze çarpıyor. Bu çabaların tümü tarım endüstrisinin monopolünü, küresel gıda sistemlerinin küçük ölçekli yerel üretim ve dağıtım sistemlerini yok edecek şekilde türdeşleşmesini durdurmayı hedeflemekle birlikte yerel gıda sistemleri ve dayanışma ekonomisi yaratmanın bir yolu olarak betimleniyor. Çoklukla da kısa tedarik zincirleri içinde yerel gıda ağları oluşturulmaya çalışılıyor ki bu da küçük üreticiler ve tüketiciler arasında bağların güçlenmesini, adil fiyatlarla gıda sistemlerimizin yeniden yapılanması ve tanımlanmasına

katkıda bulunuyor. Üretimde ve tüketimde, adil olduğu farz edilen fiyat arayışının ardında ise aslında küresel kapitalizmin bölgesel ifadesi olarak tanımlayabileceğimiz bir yapıya karşı koyabilen bir sosyal hareket yaratma ve üretim ve tüketim arasında dayanışma ve mülkiyetin ortaklaşmasına dayanan alternatif ekonomik ilişkiler kurma iradesi yatmaktadır.

La Via Campesina'nın ortaya attığı Gıda Egemenliği kavramı da küresel kapitalizme karşı, gıda sisteminin merkezine piyasalar ve şirketleri değil, gıdayı üreten, dağıtan ve tüketenleri yerleştiriyor. Küçük çiftçilerin, ekolojik dengeleri gözetenerek üretim yapmaya çalışanların yaşadıkları dağıtım sıkıntısı onları aracılar ve süpermarketlere mahkum kılıyor. Süpermarketlerin ele geçirdikleri pazar ile onun siyasi aklı, üretimde kullanılacak tohumdan ilaçlara, ekim ve hasadın zamanlamasından fiyatlara kadar kendi koşullarını dayatmasına yol açıyor. Bunun yanında gıdalara ilişkin mevcut hijyen yasa ve yönetmelikleri, çiftçileri gıda zincirinin üretim halkası haricindeki tüm halkalarından dışlamayı amaçlıyor. Çok uluslu süpermarket zincirlerinin tercihlerine göre düzenlenen bu hukuk sistemi, çiftçilerin kendi ürünlerini işlemesini pratikte imkansız hale getirmenin yanında dağıtım kanallarının varlığını tehdit etmek suretiyle kasap, manav, bakkal gibi diğer küçük ölçekli alternatif işletmeleri de çok uluslu tarım şirketleri ve süpermarketlerin boyunduruğuna sokuyor.

Elbette ki bu süreçten tüketiciler de tıpkı üreticiler gibi son derece olumsuz etkileniyor. *Hijyen* kültürüne esir edilen yurttaş, tüketici haine geliyor. Ne üretse ne yese hep bir kaygıyla malul yaşıyor. Tüketici, besin değil ambalaj satın alıyor. Güzel ambalajlar içerisinde yer alan ancak sağlığı son derece tehlikeye atan, besleyici değeri neredeyse kalmayan ürünlere mahkum hale geliyor. İnsan ömrü, raf ömrüyle ölçülüyor. Gıdayla birlikte insanın, ekolojik döngülerden uzaklaşması, üretim süreçlerine tümüyle yabancılaşması da hijyen ideolojisi tarafından kutsanıyor. Öte yandan organik tarım regülasyonlarının giderek artan bürokratik ve finansal yükü, doğayla dost üretim yapmak isteyen küçük çiftçileri gıda üretim sürecinin dışına itiyor.

1-Nisyana İsyana Gerek', Fevzi Özlüer, Ekoloji Kolektifi http://www.birgun.net/city_index.php?news_code=1277465821&day=25&month=06&year=2010

Bu bağlamda kooperatifleşme öncelikli olarak, “Gıda Egemenliği” tesisinin bir aracı olarak düşünülmalıdır. Toplumun neyi, nasıl, ne kadar ve ne için üreteceğini belirlediği bir öz-yönetim ve denetim sürecine ilişkin kolektif bir üretim, dağıtım ve paylaşım süreci olarak görülmelidir. Kooperatifleşme, sadece bir tarımsal üretim modeline indirgemediğimizi söylemeliyiz. Karar alma süreçlerinde etkin olma talebini, hiyerarşik, buyurgan, otoriter besin yönetimine karşı tam bir doğrudan demokrasi talebini dillendiren bir üretim modelini örgütlemenin aracı olarak kooperatif kavramını gündemleştirmeliyiz. Burada asıl önemli olan vatandaşların üretimden tüketime tüm gıda zinciri üzerindeki denetimi geri kazanmalarıdır. Tüketicilerin tüketicilikten kurtuluşu olarak da görülebilir. Yurttaşın tüketiciye dönüşen insanı bir tür olarak özgürleştirecek kolektif bilinç için öncelikli olarak üretimin bilgisine sahip olma olanağı gerekir. Gıda Egemenliği’nin, gıda güvenliğinden en önemli farklarından biri gıdaya erişim hakkının talep edilmesi, gıdanın üretim bilgisine erişim hakkına sahip olması ve kişinin tekrar karar mekanizmalarına katılmasının sağlanmasıdır. Bedeninden soyulan kişinin yeniden bedenine kavuşması için geçeceği kapıları öğrenmesi gerekir. Gıda Egemenliği insanların neyi nasıl, ne miktarda üretim yapacağına, neyi tüketene, gıdaların nasıl dağıtılacağına karar verme gücüdür. Gıda Egemenliği, vatandaş olarak gıda ve tarımla ilgili kamu politikalarına müdahalede bulunabilmek yoluyla elde edilebilir. Şu anda içinde bulunduğumuz krizin sadece ekonomik bir kriz değil, bir gıda krizi, bir ekolojik kriz olduğunu vurgulamak bu açıdan önem taşımaktadır.

Türkiye’den Bir Deneyim

İşte bu kaygıları taşıyan Boğaziçi Üniversitesi mensupları, mezunları ve öğrencileri Boğaziçi Üniversitesi Tüketim Kooperatifi’ni (BUKoop)², statükoya direnme aracı olarak Mayıs 2010’da kurdu. BUKoop, sağlıklı, lezzetli, doğal çevreyi ve toplumu olumsuz olarak en az etkileyen gıdayı yaygınlaştırmak için onu tüketiciler açısından ulaşılabilir kılmak, doğal/ekolojik/geleneksel ya da organik üretim yapan üreticilerle bilinçli tüketiciler arasında kalıcı işbirliği ve yardımlaşma inşa etmek, geleneksel/bilge tarım yöntemlerini desteklemek, böyle üretim yapan üreticileri piyasa koşullarının cenderesinden kurtarmak, üreticinin örgütlülüğüne destek vermek ve uzun vadede Organik Sertifika yerine, örgütlü üretici/tüketicinin birbirini denetlediği Katılımcı Sertifika modelleri inşa etmeyi amaçlamakta. Ama hala işin başındayız. İş başındayız.

Tam da bu uğrakta üzerimize düşen dünya deneyimlerini kendi özgüllüğümüz ve kendi tarihsel birikimimizle harmanlamaktır. Kooperatifleşmeyi, kapitalist bir şirket biçimi olarak kabaca imlemeden önce, kooperatifin sermaye birikimin bir aracı haline gelmeyecek biçimleri üzerine kafa yormalıyız.

2-<http://www.bukoop.org/>

3-<http://www.perlhorta.info/>

4-<http://bah.ourproject.org/>

Çünkü asıl olan, toplumsal zenginliğin, bir metaya dönüşmesi için üretilmesi karşısında, toplumsal zenginliğin doğa ve insan için ortak değer, kültür üretmesine yüzünü dönecek bir üretim için çabalamaktır.

İspanya L’Horta Kolektifi³

Muhtemelen İspanya’da bu anlamdaki en büyük sosyal çatışma Valensiya’nın Güney Bahçeleri ve özellikle La Punta mahallesinde 90’ların ortasından beri sürmekte olan çatışmadır. Tarihsel bahçelere sahip bu mahalle Valensiya belediye alanına dahil edilmiş ve Valensiya metropoliten alanı ve küresel ekonomiye entegre edilmek üzere büyük kısmı lojistik ve ulaştırma altyapı yatırımlarıyla parçalanmıştır. Bu süreç **şehrin etrafındaki diğer [tarımsal] alanlara da uzanmıştır ve tarımın peyzajdan fazlası olduğuna ve Valensiya halkının tarihsel-kültürel kimliğinin bir parçası olduğuna dair muhalif bir hareket buralarda büyümektedir. Bu bahçeler (L’Horta) şehrin geleceğinin garantisi ve sürdürülebilir bir şekilde gelişmesinin kaçınılmaz bir yolu olmakla beraber üzerine çimento dökülmüş her bir avuç tohum bereketin ve zenginliğin sonsuza dek yok olması anlamına gelmektedir. Bu nedenle 90’lardan itibaren L’Horta’nın korunması için kentsel alan olmuş arazilerde kent sakinleriyle tarihsel bahçelerin sorunlarının ilişkilendirilmesi için “Kısa Pazarlama Kanalları”nın deneyimlerinin etkinleştirilmesi faaliyeti başlamıştır. Bu durum bugün L’Horta’nın – Valensiya bahçeciliğinin en görünür mücadelesi- websitesinden bölgenin ürünlerinin internet üzerinden satılmasına değin varmış bir mücadele oluşturmuştur.**

Bajo el Asfalto está la Huerta - BAH! - Asfaltın Altında Tarla Var⁴

Diğer ilginç bir örnek ise Madrid büyükşehir sınırları içindeki, Asfaltın Altında Tarla Var (Bajo el Asfalto está la Huerta - BAH!) girişimidir. 2000 yılında 150 kadar genç kamu mülkiyetindeki, bölgesel parklara bağlı bir dizi araziye, buraların kamu tarafından terkedilmiş olmasına. kentin büyümesi ve ulaştırma altyapılarının tehditi altında olmalarına tepki olarak işgal etmiş ve “sürdürülebilir tarım” için ayırmıştır. Bu grup, bölgesel idareye bir proje sunarak arazinin üretime geçmesini talep etmiş ve cevap beklemeden buraları geliştirmeye/dönüştürmeye başlamıştır. Bahsi geçen proje asamblelerce idare edilen tüketim kooperatiflerinin oluşturulması, üretim araçlarının mülkiyeti dahil tüm arazinin müşterek mülkiyette olması, üretim ve tüketim arasında bir ilişkinin kurulması tüketimin üretimden sorumlu olacağı tarımsal bir sistemin geliştirilmesi ve tüm taraflarca bu arazilerin desteklenmesini içermektedir. Üretim, yaşanan yönetsel zorluklar nedeniyle Tajuña nehri vadisine taşın-

mak durumunda kalmıştır. Yine de bu deneyim ilerlemekte ve Madrid’de olduğu gibi İspanya’nın tümünde de benzer bir düzine yeni üretim-tüketim ilişkisine model olmaya devam etmektedir.

Fransa Longo Mai Kooperatifi

1968’den sonra tüm Avrupa’da kooperatifler, komünler oluştu. Hepsi dış dünya ile bağlantılarını keserek kendi cennetlerini yarattılar. Longo Mai için bu tamamıyla farklıydı. Onlar ekonomik olarak hayatlarını sürdürülebilmek için kooperatifler kurarak dış dünya ile iletişimlerini sürdürdüler. Bu kooperatif kendi cennetlerini yaratmak için değil, sosyal hareketlerin içinde etkin olarak bulunabilmek ve bunu dayanışmayla yapabilmek içindi. Bu önemli fark onların 35 yıldır başarıyla var olabilmelerini sağladı.

“Her şeyden önce, 1968 olaylarını izleyen dört yıllık derin düşünme [süreci] sonrasında sahip olduğumuz, belirsiz bir fikirden fazlası değildi. Bütünüyle çıkmaz görünen geleceğe en ufak bir güven duymuyorduk; ancak iki şey açtı: Avrupa’ya dağılmış bulunan sabırsız solcular gibi “şiddet” eylemlerine sapmamaya kararlıydık ve ’68 hareketince dile getirilen temel taleplerden – ifade özgürlüğü ve alternatif yaşam yolları arama hakkı- vazgeçmek niyetimiz de yoktu. Belki aşırı tutkuluyduk; ama bu, iyi bir düşünceydi. Bu yüzden bunu pratiğe dökebileceğimiz bir yer aradık. Olasılıkla büyük bir ayaklanma için duyduğumuz belirsiz arzularımızı gösterdiğimizde, burunlarımızı gıcıklayan gözyaşı gazları yüzünden büyük şehirlere karşı oldukça alerjiktik. Kafası karışmış gençler arasında uyuşturucuların ilk kez büyük oranda ortaya çıktığı zamandı. Diğer yandan bu, oldukça farklı bir şey denemeye inanmamıza da yardım etti. Henüz Long Mai olarak adlandırılmamıştı bunun adı. Sanayi şehirlerinden çok uzakta, bir çeşit “Avrupa öncü çiftlikleri” yaratmak istedik. Pek çok farklı beceride –tarım, hayvancılık, ormancılık vb. – geniş bir eğitim almanın en kolay olduğu yerde başladık. Kooperatifimizi, akli başında hiç kimsenin “maksimum verimlilik”in yerel bir gelişimin temellerini şekillendireceğini dile getirmeyi düşünemeyeceği, dağlık bölgelerde kurduk.

Böylece, çiftçi bir arkadaşın, Pierre Pellegrin’in çiftçi ve çobanlar olarak kararsız ilk adımlarımızda bize rehberlik ettiği Güneydoğu Fransa’da Akdeniz kıyısında bir bölge olan Provence’de Limans isimli köye yerleştik. Oldukça kısa zaman içinde pek çok şey öğrendik. Her şeyden önce, büyük sosyal ve politik teoriler yapıp, kafeterya ve barlarda zaman harcadıktan sonra, başının üstüne bir çatı inşa etmek, makul bir biçimde beslenebilmek ve en temel ihtiyaçlarını karşılamayı bildiğini göstermek daha dürüsttü. Favori sloganımız şuydu: “bir santim pratik, on mil teoriye değerdir”. Bugünün modern teknikleri ve iletişim araçları sayesinde, bu tür bölgelerde dünyanın geri kalanından soyutlanmadan yaşamak olanaklıdır.

Ham materyalden tamamlanmış ürüne, üretim zinciri üzerindeki bütün kontrolü garanti altına almak için, ürünlerimizi yerinde işlemek bizim için önemli bir önceliktir. Sonuç olarak tarım, sebze bahçeciliği, ormancılık; çiftlik hayvancılığı; el sanatları, işleme ve servislerden oluşan “üç ayaklı bir ekonomi”ye sahibiz. Farklı kooperatiflerdeki farklı üretim koşulları avantajına sahibiz ve ürünleri değiş tokuş ediyoruz. Kişisel ihtiyaçlarımız için ortak bir kasa var. Bu kasa, kişisel ve kolektif ihtiyaçların uzlaştırılması görevine- ki asla kısılanacak derecede cazip değildir- sahip olan küçük bir kooperatifçiler grubunca yönetilir. Kooperatifte, bölgeden iki duvarcı arkadaş dışında, ücretli işçi yok. Düşüncemize göre kooperatiflerimizin metotları, ancak bir vadi yada küçük bir bölgenin yerel seviyesinde anlamlıdır.” 5 Ne bir vaha ne bir çöl..Tüm isteğimiz, duyumsadığımız dünyanın bilgisine sahip kişiler olmak. Birlikte karar verebilen ve gerçekten benliğine ilişkin karar veren. Kooperatifler, bir deneyim alanı, bir kahvaltısı değil ama; mis kokulu bir fesleğen salatası olabilir. Olamaz mı!!

5-Bu kısım, 2005 yılında Ekoloji Kolektifi’nden Birkan Beggi tarafından Longo Mai’den Haberler isimli bültenin 1993 Güz sayısındaki ‘Longo Mai’nin Yirmi Yılı’ yazısından yapılan çeviriden alınmıştır: <http://www.ekolojistler.org/longo-maiden-haberler-cev.ekoloji-kolektifi.html>

Bolivya Anayasası Hukuk, Demokrasi, Özerklik

Editörler: Mahmut Fevzi Özlüer, Iğın Özkaya Özlüer
Tolga Şirin, Nazım Sinan Odabaşı

ek
ekoloji kolektifi

phoenix

